

พระคัมภีร์
ชาดก และ อรรถกถาชาดก
บาลี - ไทย
เล่ม ๙
(บาลี ภาค ๓ ตอนที่ ๓)

JĀTAKAPĀLI and JĀTAKATṬHAKATHĀ
Pāli - Thai
Volume IX
(Pāli Part III Third Section)

ฉบับภูมิพโลภิกขุ

พุทธศักราช ๒๕๕๒

สารบัญ
พระคัมภีร์ชาดกและอรรถกถาชาดก
บาลี-ไทย เล่ม ๕
(บาลี ภาค ๓ ตอนที่ ๓)

เรื่อง	หน้า
๓. พีรณัตถัมภกวรรค	
๑. โสมทัตตชาดก (๒๑๑)	๑
๑. พรรณนาโสมทัตตชาดก (๒๑๑)	๒
๒. อัจฉริยภูมัตตชาดก (๒๑๒)	๑๐
๒. พรรณนาอัจฉริยภูมัตตชาดก (๒๑๒)	๑๑
๓. ภรรยาชาดก (๒๑๓)	๑๗
๓. พรรณนาภรรยาชาดก (๒๑๓)	๑๘
๔. ปุณณทีชาดก (๒๑๔)	๓๐
๔. พรรณนาปุณณทีชาดก (๒๑๔)	๓๑
๕. กัจฉปชาดก (๒๑๕)	๓๘
๕. พรรณนากัจฉปชาดก (๒๑๕)	๓๙
๖. มัจฉชาดก (๒๑๖)	๔๖
๖. พรรณนามัจฉชาดก (๒๑๖)	๔๗
๗. เสกคุชาดก (๒๑๗)	๕๒
๗. พรรณนาเสกคุชาดก (๒๑๗)	๕๓
๘. กุฎวาณิชาดก (๒๑๘)	๕๘
๘. พรรณนากุฎวาณิชาดก (๒๑๘)	๕๙

(๕๐)

เรื่อง

หน้า

๕. กรหิตชาดก (๒๑๕)	๖๘
๕. พรรณนากรหิตชาดก (๒๑๕)	๖๕
๑๐. ธรรมรัชชาดก (๒๒๐)	๗๖
๑๐. พรรณนาธรรมรัชชาดก (๒๒๐)	๗๗
ประมวลชาดกแห่งพีรณัตถัมภกวรรค	๑๑๐

๘. กาสาววรรค

๑. กาสาวชาดก (๒๒๑)	๑๑๑
๑. พรรณนากาสาวชาดก (๒๒๑)	๑๑๒
๒. จุลนันทิยชาดก (๒๒๒)	๑๒๑
๒. พรรณนาจุลนันทิยชาดก (๒๒๒)	๑๒๒
๓. ปุณฺณัตตชาดก (๒๒๓)	๑๓๒
๓. พรรณนาปุณฺณัตตชาดก (๒๒๓)	๑๓๓
๔. กุมภิลชาดก (๒๒๔)	๑๔๒
๔. พรรณนากุมภิลชาดก (๒๒๔)	๑๔๓
๕. ขันตีวัฒนชาดก (๒๒๕)	๑๔๕
๕. พรรณนาขันตีวัฒนชาดก (๒๒๕)	๑๔๖
๖. โกสิยชาดก (๒๒๖)	๑๕๑
๖. พรรณนาโกสิยชาดก (๒๒๖)	๑๕๒
๗. กุณฺดาณกชาดก (๒๒๗)	๑๕๘
๗. พรรณนากุณฺดาณกชาดก (๒๒๗)	๑๕๙
๘. กามนิตชาดก (๒๒๘)	๑๖๗
๘. พรรณนากามนิตชาดก (๒๒๘)	๑๖๘

เรื่อง

หน้า

๙. ปลาวิชาคก (๒๒๙)	๑๘๐
๙. พรรณนาปลาวิชาคก (๒๒๙)	๑๘๑
๑๐. ทุคิยปลาวิชาคก (๒๓๐)	๑๘๕
๑๐. พรรณนาทุคิยปลาวิชาคก (๒๓๐)	๑๕๐
ประมวลชาคกแห่งกาสาวรรค	๑๕๗

๙. อุปาหนวรรค

๑. อุปาหนชาคก (๒๓๑)	๑๕๘
๑. พรรณนาอุปาหนชาคก (๒๓๑)	๑๕๕
๒. วิณาถุณชาคก (๒๓๒)	๒๐๕
๒. พรรณนาวิณาถุณชาคก (๒๓๒)	๒๑๐
๓. วิกัณณกชาคก (๒๓๓)	๒๑๖
๓. พรรณनावิกัณณกชาคก (๒๓๓)	๒๑๗
๔. อสิตาภุชาคก (๒๓๔)	๒๒๓
๔. พรรณนาอสิตาภุชาคก (๒๓๔)	๒๒๔
๕. วัจนนขชาคก (๒๓๕)	๒๓๑
๕. พรรณनावุจนนขชาคก (๒๓๕)	๒๓๒
๖. พกชาคก (๒๓๖)	๒๓๕
๖. พรรณนาพกชาคก (๒๓๖)	๒๔๐
๗. สาเกตชาคก (๒๓๗)	๒๔๓
๗. พรรณนาสาเกตชาคก (๒๓๗)	๒๔๔
๘. เอกปทชาคก (๒๓๘)	๒๔๗
๘. พรรณนาเอกปทชาคก (๒๓๘)	๒๔๘

(๕๒)

เรื่อง

หน้า

๕. หริตมาตชาดก (๒๓๕)	๒๕๔
๕. พรรณนาหริตมาตชาดก (๒๓๕)	๒๕๕
๑๐. มหาปิงกลชาดก (๒๔๐)	๒๖๑
๑๐. พรรณนามหาปิงกลชาดก (๒๔๐)	๒๖๒
ประมวลชาดกในอุปาหนวรรค	๒๗๐

๑๐. สิกาลวรรค

๑. สัพพทาทูชาดก (๒๔๑)	๒๗๑
๑. พรรณนาสัพพทาทูชาดก (๒๔๑)	๒๗๒
๒. สุนขชาดก (๒๔๒)	๒๘๒
๒. พรรณนาสุนขชาดก (๒๔๒)	๒๘๓
๓. กุตติลชาดก (๒๔๓)	๒๘๘
๓. พรรณนากุตติลชาดก (๒๔๓)	๒๘๙
๔. วิกคิจนชาดก (๒๔๔)	๓๑๓
๔. พรรณनावิกคิจนชาดก (๒๔๔)	๓๑๔
๕. มุลปริยายชาดก (๒๔๕)	๓๒๐
๕. พรรณนามุลปริยายชาดก (๒๔๕)	๓๒๑
๖. พาโลวาทชาดก (๒๔๖)	๓๒๙
๖. พรรณนาพาโลวาทชาดก (๒๔๖)	๓๓๐
๗. ปาทัญชลิชาดก (๒๔๗)	๓๓๔
๗. พรรณนาปาทัญชลิชาดก (๒๔๗)	๓๓๕
๘. กิงสุโกปมชาดก (๒๔๘)	๓๓๙
๘. พรรณนากิงสุโกปมชาดก (๒๔๘)	๓๔๐

เรื่อง

หน้า

๕. สาลกชาดก (๒๔๕)	๓๔๖
๕. พรรณนาสาลกชาดก (๒๔๕)	๓๔๗
๑๐. กปีชาดก (๒๕๐)	๓๕๒
๑๐. พรรณนากปีชาดก (๒๕๐)	๓๕๓
ประมวลเรื่องแห่งสีกาลวรรค	๓๕๕
รวมวรรคที่มีในทุกนิบาต	๓๕๕

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ

ที่ใช้อ้างอิงในพระคัมภีร์ฉบับมุลนิธิภูมิพ โลภิกขุ

คำย่อ		คำเต็ม
วิ. มหาวิภงค.	วินยปิฎก	มหาวิภงค
วิ. ภิกขุณี.	วินยปิฎก	ภิกขุณีวิภงค
วิ. มหา.	วินยปิฎก	มหาวคค
วิ. จุ.	วินยปิฎก	จุลลวคค
วิ. ป.	วินยปิฎก	ปริวาร
ที. ส.	ทีฆนิกาย	สีลขนุทธวคค
ที. มหา.	ทีฆนิกาย	มหาวคค
ที. ปา.	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวคค
ม. มุ.	มชฌิมนิกาย	มุลปณณาสก
ม. ม.	มชฌิมนิกาย	มชฌิมปณณาสก
ม. อุ.	มชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสก
ส. ส.	สัยุดตนิกาย	สคาถวคค
ส. นิ.	สัยุดตนิกาย	นิทานวคค
ส. ขนุธ.	สัยุดตนิกาย	ขนุธวารวคค
ส. สพา.	สัยุดตนิกาย	สพายคณวคค
ส. มหา.	สัยุดตนิกาย	มหาวารวคค
อง. เอกก.	องคุดตนิกาย	เอกกนิปาต
อง. ทุก.	องคุดตนิกาย	ทุกนิปาต

คำย่อ	คำเต็ม	
อง. ดิก.	องคฺตุตฺรนิกาย	ดิกนิปาต
อง. จตุกก.	องคฺตุตฺรนิกาย	จตุกกนิปาต
อง. ปญจก.	องคฺตุตฺรนิกาย	ปญจกนิปาต
อง. ฉกก.	องคฺตุตฺรนิกาย	ฉกกนิปาต
อง. สตฺตก.	องคฺตุตฺรนิกาย	สตฺตกนิปาต
อง. อฏฺจก.	องคฺตุตฺรนิกาย	อฏฺจกนิปาต
อง. นวก.	องคฺตุตฺรนิกาย	นวกนิปาต
อง. ทสก.	องคฺตุตฺรนิกาย	ทสกนิปาต
อง. เอกาทสก.	องคฺตุตฺรนิกาย	เอกาทสกนิปาต
ชฺ. ชุ.	ชฺุทฺทกนิกาย	ชฺุทฺทกปาจ
ชฺ. ฐ.	ชฺุทฺทกนิกาย	ฐมฺมปทคฺคาถา
ชฺ. อุ.	ชฺุทฺทกนิกาย	อุทาน
ชฺ. อิติ.	ชฺุทฺทกนิกาย	อิติวุตฺตก
ชฺ. สุ.	ชฺุทฺทกนิกาย	สุตฺตนิปาต
ชฺ. วิ.	ชฺุทฺทกนิกาย	วิมานวตฺต
ชฺ. เปต.	ชฺุทฺทกนิกาย	เปตวตฺต
ชฺ. เถร.	ชฺุทฺทกนิกาย	เถรคฺคาถา
ชฺ. เถรี.	ชฺุทฺทกนิกาย	เถรีคฺคาถา
ชฺ. ชา.	ชฺุทฺทกนิกาย	ชาตก
ชฺ. มหา.	ชฺุทฺทกนิกาย	มหานิทฺเทศ
ชฺ. จุฬ.	ชฺุทฺทกนิกาย	จุฬนิทฺเทศ
ชฺ. ป.	ชฺุทฺทกนิกาย	ปฏฺิสมฺภิทามคฺค
ชฺ. อ.	ชฺุทฺทกนิกาย	อปทาน
ชฺ. พุทฺธ.	ชฺุทฺทกนิกาย	พุทฺธวํส
ชฺ. จริยา.	ชฺุทฺทกนิกาย	จริยาปิฎก

(๕๖)

คำย่อ	คำเต็ม
อภิ. ส.	อภิธรรมปิฎก ธรรมสงคณี
อภิ. วิ.	อภิธรรมปิฎก วิกงค
อภิ. ธา.	อภิธรรมปิฎก ธาตุกถา
อภิ. ปุ.	อภิธรรมปิฎก ปุคคตปญจคตติ
อภิ. ก.	อภิธรรมปิฎก กถาวคต
อภิ. ย.	อภิธรรมปิฎก ยมก
อภิ. ป.	อภิธรรมปิฎก ปญจาน

วิธีใช้ เช่น วิ. มหาวิกงค. ๑/๔๑๓. หมายถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎก ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๑ หน้า ๔๑๓.

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับต่าง ๆ

คำย่อ	คำเต็ม
ส.	สีหฬไปตถก (ฉบับสิงหฬ)
ม.	มรุมไปตถก (ฉบับพม่าเดิม)
ฉ.	ฉฏฐสงคีติไปตถก (ฉบับสังคายนาครั้งที่ ๖)
รา.	รามณญไปตถก (ฉบับมอญ)
โป.	โปราณไปตถก (ฉบับไบลานเก่า)
อ.	อังกสิสไปตถก (ฉบับอังกฤษ เดิมใช้ชื่อว่า อ.)
ก.	กตถจิไปตถก (คัมภีร์บางฉบับ)

(๕๘)

TRANSLITERATION OF THE THAI ALPHABET
 as used in this pāli text
 of
 THE BHŪMIBALO BHIKKHU FOUNDATION

VOWELS - 8

๐ a ๑ ā ๒ i ๓ ī ๔ u ๕ ū ๖ e ๗ o

CONSONANTS - 33

ก ka	ข kha	ค ga	ฆ gha	ง na
จ ca	ฉ cha	ช ja	ฉ jha	ญ ña
ฎ ta	ฏ tha	ฑ da	ฒ dha	ณ na
ต ta	ถ tha	ท da	ธ dha	น na
ป pa	ผ pha	พ ba	ภ bha	ม ma
ย ya	ร ra	ล la	ว va	
ส sa	ห ha	ฬ la	๐ ṃ	

FIGURES

๑ 1 ๒ 2 ๓ 3 ๔ 4 ๕ 5 ๖ 6 ๗ 7 ๘ 8 ๙ 9 ๐ 0

COMBINATION

ก ka	กา kā	กิ ki	กี kī
กุ ku	กู kū	เก ke	โก kō

พระคัมภีร์

ชาดก และ อรรถกถาชาดก

บาลี - ไทย

เล่ม ๙

(บาลี ภาค ๓ ตอนที่ ๓)

พระบาลีสุดตันตปิฎก

ขุททกนิกาย

ชาดก

๗. พีรณตุมภกาค^๑

๑. โสमतตชาดก (๒๑๑)

๑๒๑. “อกาสี โยคคัม ฐวมปมตโต
สัจจรัม พีรณตุมภกาสุมิ^๒
พุกาสี อณณัม ปริส วิคยห
น นียยม ตายติ อปุปณณัม.

๑๒๒. ทวยม์ ยาจนโก ตาต
โสमतต นิคจจติ
อลามั ธนลามั วา
เอวัมมา หิ ยาจนา”ติ.

โสमतตชาดกั ปจมัม.

๗. พีรณตัมภกาวรรค

๑. โสमतตชาดก (๒๑๑)

๑๒๑. “พ่อเป็นผู้ไม่ประมาท ได้ทำการ
ซักซ้อมอย่างคร่ำเคร่ง ที่ป่าช้าชื่อ
พีรณตัมภกาะ ตลอดปี ครั้นเข้าสู่
ที่ชุมนุมชน กลับพูดไปเสียอย่างอื่น
การกำหนดจดจำ ช่วยบุคคลผู้มี
ปัญญาน้อยไม่ได้เลย.

๑๒๒. ดูกรพ่อโสमतต ผู้ขอย่อมถึงอาการ
๒ อย่างคือ บางทีก็ได้ทรัพย์
บางทีก็ไม่ได้ทรัพย์ เพราะว่า การ
ขอมิธรรมดา เป็นอย่างนี้เอง”.

โสमतตชาดก ที่ ๑.

^๑ น. พีรณตุมภกาค.

^๒ น. พีรณตุมภกาสุมิ.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย

ทุกนิบาต

๗. พีรณตุมภกวรรค

๗. พีรณตัมภกวรรค

๑. โสमतตตชาตกวรรณนา (๒๑๑)

อกาสิ โยคคณฺติ อิทํ สตุถา
เซตวเน วิหรนฺโต โลพูทายิตฺเถร^๑
อารพฺภ กเถสิ.

โส หิ ทฺวินฺนํ ตินฺนํ ชนํ
อนฺตเร เอกวจนมฺปิ สมฺปาเทตฺวา
กเถตุํ น สกฺโกติ, สารชฺชพฺหุโล “อณฺณํ
กเถสฺสามี”ติ อณฺณเมว กเถสิ. ตสฺส
ตํ ปวตฺตํ วิกฺขุ ฐมฺมสภายํ กเถนฺตา
นีสึทิสฺสุ.

๑. พรรณนาโสมทตตชาดก(๒๑๑)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภ พระ
โลพูทายีเถระ ตรัสพระธรรมเทศนา
มีคำว่่า ได้ทำการชักซ้อม เป็นต้น.

ความย่อว่า พระโลพูทายีเถระนั้น
ไม่สามารถจะกล่าวถ้อยคำแม้สักคำเดียว
ให้ถึงพร้อมได้ในกลุ่มชน ๒-๓ คน (ไม่
สามารถพูดให้รู้เรื่องได้), เป็นผู้มากไป
ด้วยความขลาด คิดว่า “เราจักพูด
อย่างหนึ่ง” กลับไปพูดเสียอีก
อย่างหนึ่งจนได้. วิกฺขุทั้งหลาย นั้น
สนทนากันอยู่ถึงพฤติการณ์นั้น ของ
พระโลพูทายีเถระนั้นในธรรมสภา.

^๑ น. ลาพูทายิตฺเถร.

สดุภา อากนุตวา “กายนุตถ ภิกขเว
เอตริหิ กถาย สนฺนิสินฺนา”ติ ปุจฺจิตฺวา
“อิมาย นามา”ติ วุตฺเต “น ภิกขเว
โลพฺพทายี อิทาเนว สารชฺชพฺพฺโโล,
ปุพฺเพปิ สารชฺชพฺพฺโโลเยว”ติ วตฺวา
อติตํ อหริ.

อติเต พาราณสียํ พุรหฺมทตฺเต
รชฺชํ กาเรนฺเต โพรสิตฺโต กาสิริฏฺเจ
อณฺเฏตรสฺมี พุราหฺมณฺกุลเ นินฺพตฺติตฺวา
วยฺยปฺตฺโต ตกฺกสิลา ยํ สิปปิ อุกฺกณฺหิตฺวา
ปุณฺ เคหํ อากนุตฺวา มาตาปิตฺนํ
ทฺคฺคตภาวํ ญตฺวา “ปริหีนฺกุล^๑
ปติฏฺจเปสฺสามิ”ติ มาตาปิโตร อปุจฺจิตฺวา
พาราณสียํ คนฺตุวา ราชา นํ อฺปฏฺจาสิ.

โส รณฺโณ ปิโย อโหสิ มนาโป.
อถสฺส ปิตฺุโน ทฺวิหิเยว โคณฺเหหิ กสิ
กตฺวา ซีวิตํ กปฺเปนฺตสฺส เอโก โคณฺ

พระศาสดาเสด็จมา ตรัสถามว่า “ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเขอนั่งสนทนา
เรื่องอะไรกัน” เมื่อภิกษุทั้งหลาย
กราบทูลว่า “เรื่องนี้พระเจ้าข้า” จึงตรัสว่า
“ดูกรภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น
ที่พระโลพฺพทายีเป็นผู้มากไปด้วยความ
ขลาด, แม้ในกาลก่อนก็เป็นผู้มากไป
ด้วยความขลาดเหมือนกัน” ดังนี้แล้ว
ทรงนำเรื่อง อดีตมาว่า.

ในอดีตกาลครั้งเมื่อพระเจ้าพรหมทัต
ทรงครองราชสมบัติ ณ พระนครพาราณสี
พระโพธิสัตว์ เกิดในตระกูลพราหมณ์
ตระกูลหนึ่ง ในแคว้นกาสิ เจริญวัยแล้ว
เรียนศิลปวิทยา ในกรุงตักสิลา แล้วกลับ
มายังเรือนอีก ทราบว่า มารดาบิดา
ตกลยาก คิดว่า “เราจักยกตระกูลที่ตกต่ำ
ให้มีฐานะมั่นคง” จึงลามารดาบิดาไป
รับราชการ ณ พระนครพาราณสี.

พระโพธิสัตว์นั้น เป็นที่โปรดปราน เป็นที่
พอพระทัยของพระราชา. ครั้งนั้น เมื่อ
บิดาของพระโพธิสัตว์นั้นไถนาด้วยโค

^๑ น. ปริหีนกุลโต เสฏฺฐิณฺโถ ปติฏฺจเปสฺสามิติ.

มโต. โส โปธิสตุตฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา
 “ตาด เอโก โคนฺโณ มโต, กลิกมฺมํ
 นปฺปวตฺตติ, ราชานํ เอกํ โคนฺ
 ยาจาหิ”ติ อาท.

ทั้งสองตัวนั่นเอง เลี้ยงชีวิต โคตัวหนึ่ง
 ล้มตายเสีย. พราหมณ์นั้น จึงเข้าไปหา
 พระโพนีสัตว์ พูดยว่า “พ่อคุณ โคตัวหนึ่ง
 ล้มเสียแล้ว, การกสิกรรมเลยทำไม่ได้,
 เจ้าจงทูลขอโคกะพระราชาก็ให้สักตัวหนึ่ง
 เกิด”.

ตาด น จิรสฺเสว เม ราชา ทิฏฺฐโ
 อิทาเนว โคนฺ โยจิตฺตํ น ยุตฺตํ,
 ตุมฺเห ว ยาเจยฺยาถาติ. ตาด ตฺวํ
 มยฺหํ สารชฺชพหุลภาวํ น ชานาสิ,
 อหํ หิ ทฺวินฺนํ ตินฺนํ สมฺมุเช กถํ
 สมฺปาเทตฺตํ น สกฺโกมิ, สเจ อหํ
 รณฺเวย สนฺตีกํ โคนฺ โยจิตฺตํ คมิสฺสามิ,
 อิมฺปิ ทตฺวา อากมิสฺสามิติ. ตาด
 ยํ โหติ, ตํ โหตุ, น สกฺกา มยา
 ราชานํ โยจิตฺตํ, อปิจ โข ปนาหํ
 ตุมฺเห โยคฺคํ กาเรสฺสามิติ. เตนฺหิ
 สาธุกํ มํ โยคฺคํ กาเรหิติ.

พระโพนีสัตว์พุดว่า คุณพ่อ ลูกรับ-
 ราชการ ไม่สู้หนัก, จะทูลขอโคใน
 ขณะนี้เลยทีเดียว ไม่สมควร, คุณพ่อ
 ทูลขอเอาเองเกิด. พราหมณ์พุดว่า
 พ่อคุณ ลูกไม่รู้ว่าคุณเป็นคนมากไปด้วย
 ความฉลาด, เพราะต่อหน้าคน ๒-๓ คน
 พ่อไม่สามารถจะยังถ้อยคำให้ถึงพร้อมได้
 (ไม่สามารถพุดให้รู้เรื่องได้), ถ้าหากว่าพ่อ
 จักไปเฝ้าพระราชาก็จะทูลขอโคไซ้,
 พ่อ ก็จักถวายแม่โคตัวนี้แล้วกลับมา.
 พระโพนีสัตว์พุดว่า พ่อ จะอย่างไรก็ตาม
 ที่เกิด, ลูกไม่สามารถจะทูลขอกะพระ
 ราชาก็ได้, แต่เอาเถอะ ลูกจักให้พ่อฝึกหัด
 ชักซ้อม. พราหมณ์พุดว่า ถ้าเช่นนั้น
 ลูกจงให้พ่อหัดชักซ้อม ให้ดีเกิด.

โปธิสตุตฺโต ปิตริ อาทาย พระโพนีสัตว์ พาบิดาไปยังป่าช้า
 พีรณตถัมภกสุสานํ คนุตฺวา ตตฺถ ตตฺถ ชื่อพีรณตถัมภกมะ มัดฟ่อนหญ้าไว้เป็น

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ดิณกลาเป พนุธิตวา “อัย ราชา, อัย
อุปราชา, อัย เสนาปตี”ติ นามานิ
กตวา ปฏิปาฎิยา ปิตุ ทสเสตวา
“ตาด ตวั รณโย สนุติกั คนุตวา
‘ชยตุ महाराजा’ติ वतुवा इमं काठं
वतुवा कोणं याजेयाथा”ติ काठं
उकुण्ठहापेसि

“เทว เม โคณา महाराज
येहि खेतुं गसामहस,
तेसु ऐगो मतो तेव,
तुदियं तेहि खदुதிய”ติ.

पुराहुंणे ऐकेण सवज्जरणे
इमं काठं पकुण्ठं गतुवा पोथिसदुत्तं
आह “तात् सोमतुत्त काथा मे
पकुणा खाता, इथानि नं ओहं
यसुस गसुसजि สนुतिके वतुतुं सकुโกमि,
मं रणโย สนุतिकं नेहि”ติ.

โส “साธุ ताता”ติ तถारूपं
पण्णकारं काहापेतुवा पितरं रणโย

พอน ๆ ในที่นั้น ๆ สมมติชื่อแสดงแก่บิดา
ตามลำดับว่า “ผู้นี้คือพระราชา, ผู้นี้คือ
อุปราชา, ผู้นี้คือเสนาบดี” กล่าวว่่า “ข้าแต่
พ่อ พ่อไปเฝ้าพระราชาแล้วกราบทูล
ถวายพระพรว่า ‘ข้าแต่ महाराजเจ้า
ขอพระองค์ จงทรงมีชัยเถิด’ แล้วกล่าว
คาถานี้ ทูลขอโคเถิด” ให้บิดาเรียน
คาถาว่า

“ข้าแต่ महाराज ข้าพระพุทธเจ้า
มีโคสำหรับไถนาอยู่ ๒ ตัว, ข้าแต่
สมมติเทพ ในบรรดาโค ๒ ตัว
นั้น โคตัวหนึ่งล้มเสียแล้ว, ข้าแต่
พระบรมกษัตริย์ ขอพระองค์โปรด
พระราชทานโคตัวที่ ๒ เถิด”.

พราหมณ์ ใช้เวลาถึงหนึ่งปี จึงท่อง
คาถานี้ได้คล่องแคล่ว แล้วพูดกะพระ
โพธิสัตว์ว่า “พ่อโสมทัต คาถาของพ่อ
คล่องแคล่วแล้ว, บัดนี้ พ่อสามารถจะ
กล่าวคาถานั้น ในสำนักของใคร ๆ ก็ได้,
ลูกจงพาพ่อไปเฝ้าพระราชาเถิด”.

พระโพธิสัตว์พูดว่า “ดีแล้ว คุณพ่อ” ให้ถือ
เครื่องบรรณาการเช่นนั้น พาบิดาไป

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สนุติกั เนสิ. พุราหุมนเณ “ชยตุ
 มหาราชา”ติ วตฺวา ปณฺณาการํ
 อทาสิ. ราชา “อยนฺเต โสมทตฺต
 พุราหุมนเณ ก็ โหตี”ติ อาห. ปิตา
 เม มหาราชาติ. เกนตฺเถนาคโตติ.
 ตสฺมี ขณฺเ พุราหุมนเณ โคนฺ
 ยาจนตฺถาย คานํ วทนฺโต

“เทว เม โคนา มหาราช
 เยหิ เขตฺตํ กสามุหเส;
 เตสุ เอโก มโต เทว,
 ทุตฺติยํ คณฺห ขตฺติยา”ติ อาห.

ราชา พุราหุมนเณ วิรชฺฌิตฺวา
 กถิตฺวา วตฺวา สิตํ กตฺวา “โสมทตฺต
 ตุมฺหากํ เกเห พหุ มณฺเเว โคนา”ติ
 อาห. ตุมฺเหหิ ทินฺนา ภาวิสุสนฺติ
 มหาราชาติ. ราชา โพิชิตฺตสฺส
 ตฺสฺสิตฺวา พุราหุมนฺสฺส โสพส โคนเ
 อลงฺการภณฺทเก นีवासนคามณฺจสฺส
 พุรหุเมทยฺยํ ทตฺวา มหฺนฺเตน ยเสน

เฝ้าพระราช. พราหมณ์พูดว่า “ข้าแต่
 มหาราชเจ้า ขอพระองค์จงทรงมีชัยเถิด”
 แล้วได้ถวายเครื่องบรรณาการ. พระราชา
 ตรัสว่า “ดูกรโสมทตฺต พราหมณ์ผู้นี้เป็น
 อะไรกับท่าน”. พระโพิชิตฺตฺวกราบทูล
 ว่า ข้าแต่มหาราชเจ้า เป็นบิดาของ
 ข้าพระพุทธเจ้า. พระราชาตรัสถามว่า
 มาธุระอะไร. ขณะนั้นพราหมณ์เมื่อจะ
 กล่าวคาถาทูลขอโค จึงกล่าวว่

“ข้าแต่มหาราช ข้าพระพุทธเจ้า
 มีโคสำหรับไถนาอยู่ ๒ ตัว, ข้าแต่
 สมมติเทพ ในบรรดาโค ๒ ตัว
 นั้น โคตัวหนึ่งล้มเสียแล้ว, ข้าแต่
 บรมกษัตริย์ ขอพระองค์โปรด
 รับเอาโคตัวที่ ๒ ไปเถิด”.

พระราชาทรงทราบว่ พราหมณ์
 พูดผิด ทรงพระสรวล ตรัสว่า “ดูกร
 โสมทตฺต ที่บ้านของเธอเห็นจะมีโคมาก”.
 โสมทตฺตกราบทูลว่ ขอเดชะมหาราชเจ้า
 พระองค์พระราชทานแล้ว ถึงจักมีมาก
 พระเจ้าข้า. พระราชาทรงโปรดปราน
 พระโพิชิตฺตฺว พระราชทานโค ๑๖ ตัว
 สิ่งของพร้อมด้วยเครื่องประดับ และบ้าน

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อณฺฏ^๑ ปริสํ วิคยฺหาติ อถ จ
 ปน ปริสํ วิคาหิตฺวา ต^๒ อณฺฏมปิ
 อกาสิ, วิการํ อกาสิ, ปริวตฺเตสึหิ
 อตุโถ. น นียฺยมุ คายติ อปฺปปณฺณนฺติ
 อปฺปปณฺณํ นาม ปุคฺคํ นียฺยมุ
 โยโค^๓ จินฺนจฺรณํ น คายติ น
 รกฺขตฺติติ.

อถสฺส วจฺนํ สุตฺวา พฺราหฺมณเ
 ทฺติยํ คาถมาห

๑๒๒. “ทฺวยํ ยาจนโก ตาต
 โสमतตฺต นิคจฺจติ
 อลามํ ธนลามํ วา,
 เอวํธมฺมา หิ ยาจนา”ติ.

ได้ทำการชักซ้อมอย่างคร่ำเคร่ง ที่ป่าช้า
 ชื่อพีรณัตถัมภกะ (กอแฝก) ตลอดกาล
 เป็นนิจ. คำว่า ครั้นเข้าสู่ชุมนุมชนแล้ว
 กลับพูดไปเสียอย่างอื่น ความว่า ก็แล
 ครั้นเข้าสู่ชุมนุมชน พ่อได้ทำคำที่ชักซ้อมนั้น
 ให้เป็นอย่างอื่น คือได้กระทำให้แปลกไป
 ได้แก่ให้เปลี่ยนแปลงไป. คำว่า การ
 กำหนดจดจำ ช่วยบุคคลผู้มีปัญญาน้อย
 ไม่ได้ ความว่า การกำหนดจดจำ
 คือการชักซ้อม ได้แก่ การประพฤติที่
 เป็นอาจึณแล้วช่วยป้องกัน คือช่วยรักษา
 บุคคลผู้มีปัญญาน้อยไม่ได้เลย.

ลำดับนั้น พราหมณ์ฟังคำ ของ
 พระโพธิสัตว์แล้ว กล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๑๒๒. “ดูกรพ่อโสमतต ผู้ขอย่อมถึงอาการ
 ๒ อย่างคือ บางทีก็ได้ทรัพย์
 บางทีก็ไม่ได้ทรัพย์ เพราะว่าการ
 ขอมีธรรมดาเป็นอย่างนี้เอง”.

^๑ น. สณฺณ.

^๒ สณฺณมปิติปิ. อโค ปฏฺจาย น. ตํ สณฺณํ วิกาสิ,
 วิการํ อาปาเทสิ, ปริวตฺเตสึติ อตุโถ.

^๓ น. โยคฺคาจฺจณฺณํ จรณํ.

ตตถ เอวธมฺมา หิ ยาจนาติ
 ยาจนา หิ เอวสภาวาติ.

สตถา “น ภิกฺขเว โลกุทายี
 อิทาเนว สารชฺชพฺหุโล, ปุพฺเพปิ
 สารชฺชพฺหุโลเยวา”ติ อิมํ ธมฺมเทสนํ
 อหริตฺวา ชาตกํ สโมธานะสิ “ตทา
 โสมทตฺตสฺส ปิตา โลกุทายี อโหสิ,
 โสมทตฺโต ปน อหเมวา”ติ.

โสมทตฺตชาตกาวณฺณนา ปจฺมา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **เพราะว่า**
การขอมิธรรมดาเป็นอย่างนี้เอง ความว่า
 เพราะว่า การขอมีสภาพเป็นอย่างนี้เอง.

พระศาสดาตรัสว่า “ดูกรภิกษุ
 ทั้งหลาย มิใช่แต่ในเวลานี้เท่านั้น ที่
 โลกุทายี เป็นผู้มากไปด้วยความขลาด,
 แม้ในกาลก่อน ก็เป็นผู้มากไปด้วยความ
 ขลาดเหมือนกัน” ดังนี้ ทรงนำพระ
 ธรรมเทศนานี้มา ทรงประมวลชาดกว่า
 “บิดาของโสมทัตในเวลานั้น ได้มาเป็น
 โลกุทายีในเวลานี้, ส่วนโสมทัตได้แก่
 เราตถาคตนั่นเอง” ดังนี้.

พรรณนาโสมทัตตชาดก ที่ ๑ จบ.

๒. อัจฉริยภตตชาตก (๒๑๒)

๑๒๓. “อณฺโณ อปรโม วณฺโณ
อณฺโณ วณฺโณ จ เหฏฺฐิม
พฺรหฺมณิ เตวว ปุจฺฉามิ
กี เหฏฺฐา กิณฺจ อปฺปริ.

๑๒๔. อหํ นโฆสฺมิ ภาทฺนเต
ภิกฺขโกสฺมิ อิธาคโต
อํ หิ โภจฺจโมติณฺโณ
อํ โส ยํ คเวสสี”ติ.

อัจฉริยภตตชาตกํ ทุตฺติ.

๒. อัจฉริยภตตชาตก (๒๑๒)

๑๒๓. “ลักษณะข้าวข้างบนเป็นอย่างหนึ่ง
และลักษณะข้าวข้างล่างเป็นอย่าง-
หนึ่ง แนะพราหมณี เราขอตถาม
เจ้าหน่อยเถิด เพราะเหตุไร ข้าว
ข้างล่างจึงเย็น ส่วนข้าวข้างบน
จึงร้อน.

๑๒๔. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็น
นักพ้อน เป็นคนขอทาน มาถึงที่นี่
ก็ชายผู้นี้ลงไปสู่ยุงข้าวแล้ว เขา
คือผู้ที่ท่านค้นหาอยู่”.

อัจฉริยภตตชาตก ที่ ๒.

๒. อุจฉิน္ณฐกัตตชาดกวรรณนา

(๒๑๒)

อญโณ อุปริโม วรรณโณติ อิทธิ
สตถา เขตวเน วิหรนโต ปุราณทุติยิก-
ปโลภน อารพภ กเถสิ.

โส หิ ภิกขุ สตถารา “สจฺจํ
กิริ ตวํ ภิกขุ อุกกณฺหิตฺตีสํ”ติ
ปุญฺโจ “สจฺจนํ”ติ วตฺวา “โก ตํ
อุกกณฺหาเปสิ”ติ วุตฺเต “ปุราณ-
ทุติยิกา”ติ อาห. อถ นํ สตถา
“ภิกขุ ยนฺนเต อิตถิ อนตฺถการิกา,
ปุพฺเพปิ อตฺตโน ชารสฺส อุจฉินฺนํ
โกเชสิ”ติ วตฺวา อตฺตํ อหริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหุทตฺเต
รชฺชํ กาเรนฺเต โพรสิตฺโต เอกสฺมิ
จาเน ภิกขุ จริตฺวา ชีวิกฺกปฺปก
กปเณ นฏกกุเล นิพฺพตฺติตฺวา วยปฺปโต

๒. พรรณนาอุจฉิน္ณฐกัตตชาดก

(๒๑๒)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระ
เชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภการประเล้า
ประโลมของภรรยาเก่า ตรัสพระธรรม
เทศานี้มีคำว่ **ลักษณะข้างบนเป็น
อย่างหนึ่ง เป็นต้น.**

ความย่อว่า ภิกษุหนึ่งอันพระศาสดา
ตรัสถามว่า “ดูกรภิกษุ ได้ยินว่าเธอเป็น
ผู้กระสันจริงหรือ” กราบทูลว่า “เป็น
ความจริงพระพุทธเจ้าข้า” เมื่อพระองค์
ตรัสว่า “ใครทำให้เธอกระสันเล่า”
กราบทูลว่า “ภรรยาเก่าพระพุทธเจ้าข้า”.
ต่อจากนั้น พระศาสดาตรัสว่า “ดูกร
ภิกษุ หญิงนี้ทำความเสื่อมเสียให้แก่เธอ,
แม้ในกาลก่อน หญิงนี้ให้เธอบริโภคอาหาร
เหลือเดนแห่งชายชู้ของตน” ดังนี้ แล้ว
ทรงนำเรื่องอดีตมาว่า.

ในอดีตกาล ครั้นเมื่อพระเจ้า
พรหมทัตครองราชสมบัติ ณ พระนคร
พาราณสี พระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูล
นักป่อนร่ายากจน มีอาชีพขอทาน ใน

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทุกคโต ทูรูปโก หุตฺวา ภิกฺขุ จริตฺวา
ซีวิกั กบฺเปสิ.

สถานที่แห่งหนึ่ง เติบโตแล้ว เป็นคน
ยากจนเข็ญใจ มีรูปร่างอัปลักษณ์ เทียว
ขอทานเลี้ยงชีพ.

ตทา กาสีรฎฺเฐ เอกสุมี คามเก
เอกสุส พุราหฺมณฺสุส พุราหฺมณี
ทฺสุสีลา ปาปธมฺมา อติจาร์ จรติ.
อถกทิวสั เกนจิเทว กรณิเยน
พุราหฺมเณ พหิคเต ตสฺสา ชาโร ตั
ชนั โอลิเกตฺวา ตั เกหุ ปาวิสิ.

ครั้งนั้น นางพราหมณี ของพราหมณ์
คนหนึ่ง ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในแคว้นกาสิ
เป็นคนทาศิล มีธรรมลามก ประพฤติ
นอกใจ. อยู่มาวันหนึ่ง เมื่อพราหมณ์
ออกไปข้างนอกด้วยกรณียกิจบางอย่าง
นั่นเอง ชายชู้ของนางนั้น ก็ฉวยโอกาส
เข้าไปยังเรือนนั้น.

สา เตน สทฺธิ อติจริตฺวา “มฺหุตฺตํ
ภตฺตํ ภูฏชิตฺวา ว คมิสฺสสี”ติ^๑ ภตฺตํ
สมฺปาเทตฺวา สุปฺพยุณฺชนสมฺปนฺนํ
อฺณฺหํ ภตฺตํ วทฺธิตฺวา “ภูฏชาหิ”ติ
ตสฺส ทตฺวา สยั พุราหฺมณฺสุส
อาคมนํ โอลิเกยมาณา ทฺวาเร อฏฺฐจาสิ.
โพธิสตุโต พุราหฺมณิยา ชารสฺส
ภูฏชนฏฺฐาเน ปิณฺทํ ปจฺจาสิสนฺโต
อฏฺฐจาสิ.

นางประพฤตินอกใจกับชายชู้นั้นแล้ว พูด
ว่า “ท่านบริโภคข้าวสักครู่หนึ่ง แล้ว
จึงค่อยไป” จัดหาข้าวให้ คดข้าวร้อน ๆ
มีแกงและกับบริบูรณ์ให้ชายชู้นั้น พูดว่า
“เข็ญท่านบริโภคเถิด” แล้วตนเองยืนเฝ้า
ดูพราหมณ์จะมาอยู่ที่ประตู. พระโพธิสัตว์
หวังจะได้ก่อนข้าว ในสถานที่ชายชู้ของ
นางพราหมณีบริโภค จึงหยุดยืนอยู่.

^๑ คมิตฺตาสามีติ วุตฺเตติปิ. ฉ. “มฺหุตฺตํ อจฺฉ,
ภูฏชิตฺวา ว คมิสฺสสี”ติ.

ตสมึ ขณ พุราหมโณ เกหา-
 ภิมุโข อากจจติ. พุราหมณี ตัง
 อากจจนุตัง ทิสฺวา เวเคน ปวิสิตฺวา
 “อุฏฺเฐหิ, พุราหมโณ อากจจติ”ติ ชารัง
 โกฏฺเฐ โอตฺตาเรตฺวา พุราหมณฺสฺส
 ปวิสิตฺวา นิสินฺนกาเล ผลกั อุนเนตฺวา
 หตฺถโธวณัง ทตฺวา อิตฺเรน ภูตฺตา-
 วสิฏฺฐสฺส สิตฺภตฺตสฺส อุนฺริ อุนฺหภตฺตัง
 วทฺฒิตฺวา พุราหมณฺสฺส อทาสิ.

โส ภตฺเต หตฺถัง โอตฺตาเรตฺวา อุนฺริ
 อุนฺหัง เหฏฺฐา ภตฺตัง สิตฺถัง ทิสฺวา
 จินฺเตสิ “อิมินา อญฺญสฺส ภตฺตาธิเกน
 อุจฉิฏฺฐภตฺเตน ภวิตฺพุพฺพ”ติ. โส
 พุราหมณี ปุจฺฉนฺโต ปจฺมํ คาทมาห

๑๒๓. “อญฺโฆ อุนฺริโม วณฺโณ
 อญฺโฆ วณฺโณ จ เหฏฺฐิมุ
 พุราหมณี เตวว ปุจฺฉามิ
 กิ เหฏฺฐา กิณฺจ อุนฺปริ”ติ.

ตตฺถ วณฺโณติ อากาโร.

ในขณะนั้น พุราหมณ์เดินมุ่งหน้า
 มาบ้าน. นางพุราหมณีเห็นพุราหมณ์
 กำลังเดินมา ก็รีบเข้าไปบอกว่า “ลุกขึ้น
 เถิด, พุราหมณ์กำลังมา” ให้ชายชู้
 เข้าไปในยุงข้าว ในเวลาพุราหมณ์
 เข้าไปนั่ง ก็น้อมส้ารับเข้าไป ให้น้ำล้าง
 มือ คดข้าวร้อนกลบข้าวเย็น อันเหลือ
 เเดนจากชายชู้บริโภคไว้ ให้แก่พุราหมณ์.

พุราหมณ์นั้น หย่อนมือลงไปในข้าว
 เห็นข้าวข้างบนร้อน ข้าวล่างเย็น จึง
 คิดว่า “ข้าวนี้คงเป็นข้าวเหลือเดนจาก
 คนอื่นกิน”. เขาเมื่อจะถามนางพุราหมณี
 จึงกล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๑๒๓. “ลักษณะข้าวข้างบน เป็นอย่าง
 หนึ่ง และลักษณะข้าวข้างล่าง
 เป็นอย่างหนึ่ง แนะพุราหมณี
 เราขอถามเจ้าหน่อยเถิด เพราะ
 เหตุไร ข้าวข้างล่างจึงเย็น ส่วน
 ข้าวข้างบนจึงร้อน”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ลักษณะ
 ได้แก่อาการ.

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก บ.ท.๕-๑

อโยหิ อุปริมสฺส อุณฺหภาวํ เหฏฺฐิมสฺส
จ สิตฺลภาวํ ปุจฺจนฺโต เอวมาห.

ก็ เหฏฐา กิณฺจ อูปฺปริติ ภาทฺเต
วทฺฐิตภตฺเตน นาม อูปฺริ สิตฺเลน
เหฏฐา อุณฺهن ภาวิตพฺพํ, อิทฺถจ น
ตาทิสฺ, เตน ตํ ปุจฺจามิ “เกน
การณฺน อูปฺริภตฺตํ อุณฺหํ, เหฏฺฐิมํ
สิตฺลนฺ”ติ.

พฺราหฺมณิ อตฺตนา กตกมฺมสฺส
อตฺตนาภาวภเยน พฺราหฺมณฺ ปุณฺปุณฺ
กถนฺเตปิ ตฺถเหียว อโหสิ. ตสฺมิ
ขณฺ นฏฺฐตฺตสฺส เอตทโหสิ “โกฏฺฐเจ
นีสิตฺทาปิตปาปปฺริเสน ชาเรน ภาวิตพฺพํ,
อิมินา เกหสามิเกน, พฺราหฺมณิ ปน
อตฺตนา กตกมฺมสฺส ปากฏภาวภเยน
กิณฺจ น กถสิ, หนฺทาหํ อิมิสฺสา
กมฺมํ ปกาเสตฺวา ชาเรสฺส โกฏฺฐเจ
นีสิตฺทาปิตภาวํ พฺราหฺมณฺสฺส กถมิ”ติ.
โส พฺราหฺมณฺสฺส เกหา นิกฺขนฺตกาเลโต
ปฏฺฐาย อิตฺเรสฺส เกหปฺปเวสนํ อติจรณํ

อธิบายว่า จริงอยู่ พราหมณ์นี้ เมื่อถาม
ถึงความที่ข้าวข้างบนร้อน และความที่
ข้าวข้างล่างเย็น จึงพูดอย่างนี้.

คำว่า เพราะเหตุไรข้าวข้างล่างจึงเย็น
ส่วนข้าวข้างบนจึงร้อน ความว่าพราหมณ์
พูดว่า ดูกรนางผู้เจริญ ธรรมดาว่า
ข้าวที่คดแล้วข้างบนต้องเย็น ข้างล่าง
ต้องร้อน, แต่ข้าวนี้ไม่เป็นเช่นนั้น,
เพราะเหตุนั้น เราขอถามเจ้าหน่อยเถิด
ว่า “เพราะเหตุไร ข้าวข้างบนจึงร้อน,
ส่วนข้าวข้างล่างจึงเย็น”.

แม้เมื่อพราหมณ์ถามอยู่แล้ว ๆ เล่า ๆ
นางพราหมณีก็ได้แต่นิ่งเฉยอยู่ เพราะ
กลัวกรรมที่ตัวทำไว้จะเปิดเผย. ใน
ขณะนั้นบุตรนักพ้ออนได้มีความคิดนี้ว่า
“บุรุษผู้ชั่วช้าที่นางพราหมณีให้นั่งอยู่ใน
ยุ้งข้าวคงจะเป็นชายชู้, พราหมณ์ผู้นี้
คงจะเป็นเจ้าบ้าน, ส่วนนางพราหมณี
ไม่ยอมปริปากพูดอะไรเลย เพราะกลัว
กรรมที่ตนทำไว้ จะเปิดเผย, เอาเถอะ
เราจะประกาศกรรมของนางพราหมณีผู้นี้
บอกความที่ชายชู้ ซึ่งนางพราหมณีให้
นั่งในยุ้งข้าวแก่พราหมณ์”. ลูกนักพ้ออน

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อคฺคภตฺตภุญฺชนํ พุราหมณียา ทฺวาเร
 จตฺวา มคฺคํ โอลฺกนํ อิตฺรสุส โภฏฺเจ
 โอตาริตภาวนฺติ สพฺพนฺตํ ปวฺตฺติ
 อาจิกฺขิตฺวา ทฺติยํ คาถมาห

นั้น จึงบอกพฤติการณ์ทั้งหมดนั้น คือ
 การที่ตั้งแต่พราหมณ์ออกไปจากเรือน
 ชายชู้เข้าไปบ้าน การเล่นชู้กัน การ
 บริโภคอาหารอย่างดี การที่นางพราหมณี
 ยืนเฝ้าหนทางอยู่ที่ประตู การที่นาง
 พราหมณีให้ชายชู้ลงยุงข้าว แล้วกล่าว
 คาถาที่ ๒ ว่า

๑๒๔. อหํ นโฏสุมิ ภทฺทนฺเต
 ภิกฺขโกลฺลมิ อิตฺถาคโต,
 อยํ หิ โภฏฺจโมติณฺโณ
 อยํ โส ยํ คเวสสี”ติ.

๑๒๔. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็น
 นักพ่อน เป็นคนขอทาน มาถึงที่นี่
 ก็ชายผู้นี้ลงไปสู่ยุงข้าวแล้ว เขา
 คือผู้ที่ท่านค้นหาอยู่”.

ตตฺถ อหํ นโฏสุมิ ภทฺทนฺเตติ
 สามิ อหํ นนฺชาติโก วราโก^๑ ภวามิ.
 ภิกฺขโกลฺลมิ อิตฺถาคโตติ สุวาทํ อิมํ
 จานํ ภิกฺขโก ภิกฺขํ ปริเยสฺมาโน
 อากโตสุมิ. อยํ หิ โภฏฺจโมติณฺโณติ
 อยํ ปนฺ เอตฺสสา ชาโร อิมํ ภตฺตํ
 ภุญฺชนฺโต ตว ภเยน โภฏฺจํ โอตินฺโณ.
 อยํ โส ยํ คเวสสีติ ยํ ตวํ กสฺส
 นุ โข อิมินา อุจฉิฏฺฐเกน ภวิตฺพฺพนฺติ
 คเวสสี, อยํ โส.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ข้าแต่
 ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นนักพ่อน ความว่า
 ข้าแต่นาย ข้าพเจ้าเป็นนักพ่อนมาแต่
 กำเนิด คือเป็นคนชั้นต่ำ. คำว่า เป็น
 คนขอทานมาถึงที่นี่ ความว่า ข้าพเจ้า
 นั้นเป็นคนขอทาน คือเป็นผู้เสาะแสวงหา
 ภัทษามาถึงสถานที่นี้. คำว่า ก็ชายผู้นี้
 ลงไปสู่ยุงข้าวแล้ว ความว่า ก็ชายผู้นี้
 คือชายชู้ของนางพราหมณีนี้กำลังบริโภค
 ข้าวนี้อยู่ เพราะความกลัวท่าน จึงหลบ

^๑ ฉ. วราโก ภวามิติ น ทิสฺสติ.

จูปาย นํ คเหตฺวา โปถตฺวา^๑
โกฏฺฐา นีหริตฺวา ยถา น ปุเนวรูปํ
ปาปํ กโรติ, ตถาสฺส^๒ ตํ ชานาหิตี
วตฺวา ปกุกามิ. พฺราหฺมโณ อุโปปี
ยถา น ปุเนวรูปํ ปาปํ กโรนฺติ,
ตชฺชนโปถเนหิ ตถา สิกฺขาเปตฺวา
ยถากมมํ คโต.

สตฺถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา
สจฺจานิ ปกาเสตฺวา ชาตกํ สโมธาเนสิ.
สจฺจปริโยसानเ อุกฺกณฺจิตโต โสตาปตฺติ-
ผลเ ปตฺติฏฺจหิ. ตทา พฺราหฺมณิ
ปุราณฺทฺตฺติยิกา อโหสิ, พฺราหฺมโณ
อุกฺกณฺจิตโต, นฏฺปตฺโต ปน อหเมวาคิ.

อุจฺจนิฏฺฐภตฺตชาตกาวณฺณนา ทฺตฺติยา.

ลงยั้งข้าวไป. คำว่า เขาคือผู้ที่ท่านค้นหา
อยู่ ความว่า เขาคือผู้ที่ท่านแสวงหาอยู่
ด้วยคิดว่า อาหารนี้พึงเป็นของเหลือเดน
ของผู้ใดหนอ.

ชายนักพ่อนพูดว่า ท่านจงจับมวยผม
ชายชู้แล้วทุบตีกระชากออกจากยั้งข้าว
ไม่ให้เขาทำซ้ำเช่นนั้นอีก ดังนี้ แล้ว
จากไป. พราหมณ์สั่งสอนคนทั้งสอง
โดยประการที่จะไม่ให้พวกเขาทำความชั่ว
เช่นนี้อีก ด้วยการขู่สาทัตและโบยตี
แล้วก็ไปตามครรลองของกรรม.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
เทศนานี้มาแล้ว ทรงประกาศสัจจะ แล้ว
ทรงประมวลชาดก. ในเวลาจบสัจจะ ภิกษุ
ผู้กระสัน ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล.
นางพราหมณี ในเวลานั้น ได้มาเป็น
ภรรยาเก่าในเวลานี้, พราหมณีได้มาเป็น
ภิกษุผู้กระสัน, ส่วนบุตรนักพ่อนได้แก่
เราตถาคตนั่นเองดังนี้.

พรรณนาอุจฺจนิฏฺฐภตฺตชาตก ที่ ๒ จบ.

^๑ น. โปถตฺวาติ น ทิสฺสติ.

^๒ น. ตถา อสฺส สตี ชเนหิตี.

๓. ภาราชชาตก^๑ (๒๑๓)

๑๒๕. “อิสินมนตร์ กตวา
ภาราชชาติ เม สุต
อุจฉินโน สห รฎเจหิ
ส ราชา วิภว คโต.
๑๒๖. ตสฺมา หิ ฉนฺทาคมนํ
นปฺปสฺสนฺติ ปณฺทิตา
อทุฏฺจจิตฺโต ภาเสยฺย
คิริ สจฺจูปสณฺหิตนฺ”ติ.

ภาราชชาตกํ ตติยํ.

๓. ภาราชชาตก (๒๑๓)

๑๒๕. “เราฟังมาว่า พระเจ้าภาราช
ทรงเปิดช่องทาง ให้แก่พวกฤาษี
แล้วพระราชานั้นสาบสูญ ล่มจม
ไปพร้อมกับแวนแคว้น.
๑๒๖. เพราะเหตุนั้นแล บัณฑิตทั้งหลาย
จึงไม่สรรเสริญการล่าเหยียด เพราะ
รักกัน ผู้มีจิตไม่ถูกโทษประทุษ-
ร้ายแล้ว ฟังกล่าววาจาอันประกอบ
ด้วยความสัตย์จริง”.

ภาราชชาตกที่ ๓.

^๑ ฉ. ภาราชตก.

๓. ภรุกราชชาตกถาณณนา^๑ (๒๑๓)

อิสินมบุตร กตฺวาติ อิทํ สตุถา
เซตวเน วิหรนฺโต โกสลราชานํ อารพุก
กเถสิ.

ภควโต หิ ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ
ลามสกุภาโร มหา อโหสิ. ยถาห

“เตน^๒ โข ปน สมเยน ภควา
สกุโกโต โหติ ครุกโต มานีโต ปุชิตโต
อปจิตโต ลากิ จีวรปิณฑปาทเสนาสน-
คิลานปัจจยเภสชฺชปริกฺขารานํ.

ภิกฺขุสงฺฆโมปิ สกุโกโต โหติ ครุกโต
มานีโต ปุชิตโต อปจิตโต ลากิ
จีวรปิณฑปาทเสนาสนคิลานปัจจย-
เภสชฺชปริกฺขารานํ. อณฺณติตฺติยา ปน
ปริพฺพาชกา อสกุโกตา โหนฺติ อครุกตา
อมานิตา อปุชิตา น อปจิตา^๓ น

๓. พรณนาภรุกราชชาตก (๒๑๓)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภพระเจ้า
โกศล ตรัสพระธรรมเทศานี้มีคำว่
เปิดช่องทางให้พวกฤๅษี เป็นต้น.

ความพิสดารว่า ลามและสักการะ
มากมาย ได้มีแก่พระผู้มีพระภาค และ
ภิกษุสงฆ์. ดังที่พระธรรมสังคากาจารย์
กล่าวไว้ว่า

“ก็ในสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาค
ทรงเป็นผู้อันมหาชนสักการะเคารพนับถือ
บูชาอบน้อม ทรงได้รับจีวรปิณฑปาท
เสนาสนคิลานปัจจยเภสชฺชและบริหาร.

แม้ภิกษุสงฆ์ก็เป็นผู้อันมหาชนสักการะ
เคารพนับถือบูชาอบน้อม ได้รับจีวร
ปิณฑปาทเสนาสนคิลานปัจจยเภสชฺชและ
บริหาร. ส่วนอัญญเดียรทีย์ปริพาชก เป็น
ผู้อันมหาชนไม่สักการะไม่เคารพ ไม่
นับถือ ไม่บูชา ไม่อบน้อม จึงไม่ได้รับ

^๑ ก. ภรุกราชกถาณณนา.

^๒ ขุ. อ. ๒๕/๘๘.

^๓ ฉ. อนปจิตา.

ลามิโน จีวรปิณฑบาทเสนาสนคิลาน-
ปัจจุยเมสชชปรักษารานน”ติ.

จีวรปิณฑบาทเสนาสนคิลานปัจจุยเมสช
และบริหาร”.

เต เอว ปริหีนลามสกุการา
อโหรตตํ กุพฺพหสนฺนิปาตํ กตฺวา
มนฺตยฺนฺติ “สมณฺสฺส โคตมฺสฺส อฺปฺปตฺติ-
กาลโต ปฏฺจาย มยฺ หตฺลามสกุการา
ชาตา, สมฺโน โคตโม ลามคฺคย-
สคฺคปฺปตฺโต ชาโต, เกน นฺ โข
การณฺนสฺส เอสา สมฺปตฺติ”ติ.

พวกอัญญเดียรถีย์เหล่านั้น มีลาม
สักการะเสื่อมลงอย่างนี้ จึงทำการ
ประชุมลับ ปรีกษากันตลอดทั้งกลางวัน
และกลางคืน ว่า “ตั้งแต่เวลาที่พระ
สมณโคดมเสด็จอุบัติขึ้น พวกเรากลายเป็น
ผู้เสื่อมลาม และสักการะไปแล้ว, พระ
สมณโคดมเป็นผู้ถึงความเลิศด้วยลามและ
เลิศด้วยยศ, เพราะเหตุไรหนอแล พระ
สมณโคดมจึงมีสมบัตินี้”.

ตตฺถเก เอวมาหฺสุ “สมฺโน โคตโม
สกลชฺมพฺุทีปสฺส อุตฺตมฏฺจानฺ ภูมิจฺสีเส
วสฺติ, เตนฺสฺส ลามสกุการโ อฺปฺปชฺชติ”ติ.
เสสา “อตฺถตํ การณฺ, สเจ มยฺมปิ
เชตฺวานปิฏฺเจ ติตฺถิตฺยารามํ กาเรม, เอว
ลามิโน ภวิสฺสามา”ติ อาหฺสุ.

บรรดาเดียรถีย์เหล่านั้น พวกหนึ่งพูด
อย่างนี้ว่า “สมณโคดมอยู่ในท่าเลดี
เป็นที่อุดมที่สุดแห่งชมพูทวีป, เพราะ
เหตุนั้น ลามและสักการะจึงเกิดขึ้นแก่
พระองค์”. ส่วนพวกอัญญเดียรถีย์ที่เหลือ
พูดว่า “นั่นก็มีเหตุผลอยู่, ถ้าหากว่า
แม้พวกเราให้สร้างอารามเดียรถีย์ ด้าน
หลังพระเชตวันไซ้, พวกเราจักมีลาม
อย่างนี้”.

เต สพฺเพปิ “เอวเมตฺน”ติ สนฺนิฏฺจานํ
กตฺวา “สเจ ปน มยฺ รณฺโณ

อัญญเดียรถีย์เหล่านั้นแม้ทั้งหมด ทำความ
ตกลงใจว่า “ข้อนี้เป็นอย่างนั้น” ลงความ

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อนปโลเกตวา^๑ อารามํ กาสเรสุสาม,
 ภิกขุ วาเรสุสนฺติ ลณฺจํ^๒ ลภิตฺวา
 อภิขชนโก นาม นตฺถิ, ตสฺมา
 รณฺโณ ลณฺจํ ทตฺวา อารามญฺจานํ
 คณฺหิสฺสามา”ติ สนฺนิฏฺฐานํ^๓ กตฺวา
 อูปฺฏจากชนเ^๔ ยาจิตฺวา รณฺโณ
 สตสฺหสฺสํ ทตฺวา “มหาราช มยํ
 เขตวนปิฏฺฐิยํ ติตฺถิยารามํ กาสเรสุสาม,
 สเจ ภิกขุ ‘กาตุํ น ทสฺสามา’ติ
 ตุมหากํ อารโจะนฺติ, เตสํ ปฏฺิวจฺนํ
 น ทาทพฺพนํ”ติ อหํสุ. ราชฯ
 ลณฺจโลเกน “สาธู”ติ สมฺปฏฺิจฺฉิ.

ติตฺถิยา ราชานํ สงฺคณฺหิตฺวา
 วทฺฐมฺภี ปกฺโกสาเปตฺวา กมฺมํ ปฏฺุจเปสฺสุ.
 มหาสทฺโท อโหสิ. สตฺถา “เก ปเนเต

เห็นกันต่อไปว่า “อนึ่ง ถ้าหากว่าพวกเรา
 ไม่ทูลพระราชฯ ให้สร้างอารามเสียก่อน,
 พวกภิกษุจักพากันห้ามปราม, ธรรมดา
 ผู้ได้รับสินบนแล้ว จะไม่โอนอ่อน
 ผ่อนตาม ไม่มี, เพราะเหตุนั้น พวกเรา
 จะติดสินบนแต่พระราชฯ แล้ว จักขอรับ
 พระราชทานที่สร้างอาราม” จึงขอร้อง
 พวกคนผู้ปฏิบัติจากบารุง ถวายทรัพย์
 หนึ่งแสนแต่พระราชฯ ทูลว่า “มหาบพิตร
 อาตมภาพทั้งหลาย จักให้พวกปฏิบัติจาก
 สร้างอารามเดี๋ยวยี่ ที่ด้านหลังพระ
 เขตวันมหาวิหาร, หากพวกภิกษุจะทูลแต่
 พระองค์ว่า ‘พวกอาตมภาพไม่ยอมให้
 สร้าง’ ขอพระองค์อย่าพึงถวายพระดำรัส
 ตอบแก่ภิกษุเหล่านั้น”. พระราชฯ ทรง
 รับว่า “ได้” เพราะความละโมบสินบน.

พวกเดี๋ยวยี่ เกลี่ยกล่อมพระราชฯ
 แล้ว ให้เรียกช่างไม้มาเริ่มการก่อสร้าง.
 จึงได้มีเสียงอีกทีก็กรีกโครม. พระศาสดา

^๑ ฉ. อนาโรเจตฺวา.

^๒ ฉ. ลณฺจ. เอวํ สพฺพตฺถ.

^๓ ฉ. สมฺมณฺเตตฺวา.

^๔ ฉ. อูปฺฏจาก.

อานนท อัจฉาสทุมมหาสททา”ติ ปุจฺฉิ.
“ติตฺติยา” ๑ ฆนฺเต เชนวณปิฏฺฉิยํ
ติตฺติยารามํ การณฺติ, ตตฺถโส สทฺโท”ติ.

“อานนท เหน้ จานํ ติตฺติยารามสฺส
อนุจฺฉวิกํ, ติตฺติยา อัจฉาสทฺทกามา,
น สกฺกา เตหิ สทฺธี วสิตฺนุ”ติ
วตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาเตตฺวา
“คจฺฉถ ภิกฺขเว, รณฺโณ อจฺฉิขิตฺวา
ติตฺติยารามกฺรณํ นิวารเถา”ติ อาห.
ภิกฺขุสงฺโฆ คนฺตฺวา รณฺโณ นิเวสนทฺวาเร
อฏฺฐาสิ.

ราชา สงฺฆสฺส อากตภาวํ สุตฺวา
“ติตฺติยารามํ นิสฺสาย อากตา
ภวิสฺสนฺติ”ติ ลณฺจสฺส คหิตตฺตา
“ราชา เถเห นตฺถิ”ติ วทาเปสิ.
ภิกฺขุ คนฺตฺวา สตฺถุ อโรเจสุ.
สตฺถา “ลณฺจํ นิสฺสาย เอวํ กโรติ”ติ

ตรัสถามว่า “ดูกรอานนท ก็เสียงอะไร
นั้น ดังอีกทีก็กรีกโครม”. พระอานนท
กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวก
เดียรถีย์ให้สร้างอารามเดียรถีย์ด้านหลัง
พระเชตวันมหาวิหาร, จึงได้มีเสียงดังขึ้น
ณ ที่นั้น”.

พระศาสดา ตรัสว่า “ดูกรอานนท
สถานที่ตรงนั้น เป็นสถานที่ที่ไม่สมควร
แก่อารามเดียรถีย์, พวกเดียรถีย์ชอบ
เสียงดังเอ็ดอึง, เราไม่สามารถจะอยู่
ร่วมกับพวกเดียรถีย์เหล่านั้นได้” ทรงมี
รับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ตรัสว่า “ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงไป, ทูลพระ
ราชาให้ห้ามการสร้างอารามเดียรถีย์”.
ภิกษุสงฆ์ไปยืนอยู่ที่ประตูพระราชนิเวศน์.

พระราชาทรงสดับว่า พระสงฆ์มาแล้ว
ทรงดำริว่า “ภิกษุทั้งหลาย คงจะมาเรื่อง
อารามเดียรถีย์” เพราะพระองค์รับสินบน
ไว้ จึงทรงให้ไปบอกว่า “พระราชาน้อย
ในพระราชวัง”. พวกภิกษุกลับไปกราบ-
ทูลพระศาสดา. พระศาสดาทรงส่งพระ

๑ น. อณฺณคิตฺติยา.

เทว อคฺคสาวเก เปเสสิ.

ราชา เตสมฺปิ อาคตฺภาวํ สุตฺวา
ตเถว วทาเปสิ. เตปิ อาคนฺตุวา สตุถุ
อาโรเจสุ. สตุถา “น อิทานิ สารีปุตฺต
ราชา เกเห นิสิตฺตุํ ลภิสฺสตี, พหิ
นิกฺขมิสฺสตี”ติ ปุนทิวเส ปุพฺพณฺหสมเย
นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย ปณฺจหิ
ภิกฺขุสเตหิ สหุธิ รณฺโณ นิเวสนทฺวารํ
อกมาสิ.

ราชา สุตฺวาว ปาสาทา โอตริตฺวา
ปตฺตํ คเหตุวา สตุถารํ ปเวเสตฺวา
พุทฺธปฺปมุขสฺส สงฺฆสฺส ยาคฺภตฺตํ^๑
ทตฺวา สตุถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตฺติ
นิสิตฺติ. สตุถา รณฺโณ เอกํ ปริยาย-
ธมฺมเทสนํ อารณฺโต^๒ “มหาราช
โปราณกรราชาโน ลณฺจํ คเหตุวา
สีลวนฺเต อณฺณมณฺณํ กลหํ กาเรตฺวา

อัครสาวกทั้งสองไปว่า “พระราชาทรง
ทำอย่างนี้ เพราะอาศัยสินบน”.

พระราชาทรงสดับความที่ แม้พระอัคร-
สาวกทั้งสองนั้นมาแล้ว ก็รับสั่งให้บอก
เช่นนั้นเหมือนกัน. พระอัครสาวก
แม้ทั้งสอง กลับมากราบทูลพระศาสดา.
พระศาสดาตรัสว่า “ดูกรสารีบุตร คราวนี้
พระราชา จักประทับอยู่ในราชมนเทียร
ไม่ได้, จักต้องเสด็จออกข้างนอก” ใน
วันรุ่งขึ้น ในเวลาเช้าทรงอันตรวาสก
เรียบร้อย ทรงถือบาตรและจีวร ได้เสด็จ
ไปยังประตูพระราชานิเวศน์ พร้อมด้วย
ภิกษุ ๕๐๐ รูป.

พระราชาพอสดับเท่านั้น ก็เสด็จลง
จากปราสาททรงรับบาตร อาราธนา
พระศาสดาให้เสด็จเข้าไป ถวายข้าวต้ม
และข้าวสวยแด่พระสงฆ์ มีพระพุทฺธเจ้า
เป็นประมุข ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว
ประทับนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง. พระศาสดา
ทรงนำพระธรรมเทศนาโดยปริยายมา
ข้อหนึ่ง ตรัสแก่พระราชาว่า “ดูกร

^๑ น. ยาคฺชชก.

^๒ น. อารณฺโต.

อดุตโน รฆุจสุส อสามิโน หุตวา
มหาวินาสํ ปาปุณีสู”ติ วตวา เตน
ยาจิโต อตีตํ อหริ.

อดีตเต ภารุญเจ ภารุราชา นาม
รชชํ กอารสิ. ตทา โพธิสตุโต ปญจา-
ภิญโญ อฏฐสมาปตติลามิ คณสตุตา
ตาปโส หุตวา หิมวันตปฺปเทเส จิรั
วสิตวา โลณมพิลเสวนตฺถาย ปญจสต-
ตาปสปริวฺโต หิมวันตา โอตริตวา
อนุปฺพเพน ภารุนครํ ปตฺวา ตตฺถ
ปิณฑาย จริตวา นครา นิกุมมิตวา
อตุตฺรทฺวารเ สาขาวิญฺญปสมฺปนฺนสฺส
วฏฺฐกฺขสฺส มฺเเล นิสสิทิตฺวา ฆตฺตกิกิจฺจํ
กตฺวา ตตฺถเวย รุกฺขมฺเเล วาสํ กปฺเปสิ.

เอวํ ตสฺมี อิลิกเณ ตตฺถ วสนฺเต
อหฺมมาสจฺเจเนน อญฺโญ คณสตุตา
ปญจสตปริวาโร อาคนฺตฺวา นครเ
ภิกฺขาย จริตวา นิกุมมิตวา ทกฺขิน-
ทฺวารเ ตาทิสฺสเสว วฏฺฐกฺขสฺส มฺเเล
นิสสิทิตฺวา ฆตฺตกิกิจฺจํ กตฺวา ตตฺถเวย

มหาบพิตร พระราชาแต่ปางก่อน ทรง
รับสินบนแล้ว ทรงทำให้ผู้มีศีลทะเลาะ
วิวาทกัน “ไม่เป็นเจ้าของแวนแคว้นของตน
ถึงความพินาศอย่างใหญ่หลวง” พระราชา
ทูลอาราธนาแล้ว ทรงนำเรื่องอดีตมาว่า.

ในอดีตกาล พระราชาทรงพระนาม
ว่า ภารุราช ทรงครองราชสมบัติในแคว้น
ภารุรัฐ. ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์เป็นดาบส
เป็นครูแห่งหมู่ ผู้ได้อภิญญา ๕ สมบัติ
๘ อยู่ในหิมวันตประเทศสิ้นกาลนาน มี
ดาบส ๕๐๐ แวดล้อม ลงจากหิมวันต์
เพื่อเสพรสเค็ม และรสเปรี้ยว ลูถึงนครภารุ
โดยลำดับ เทียวบิณฑบาตในนครนั้น
ออกจากนคร นั่งพักที่โคนต้นไม้ที่
สมบูรณ์ด้วยกิ่งและค่าคบทางประตูเมือง
ด้านทิศเหนือ ทำภัตกิจเสร็จแล้ว อาศัย
อยู่ที่โคนต้นไม้ตัวเอง.

เมื่อหมู่ฤาษีนั้น อยู่ในที่นั้นอย่างนี้ ล่วง
ไปกิ่งเดือน ดาบสอื่นผู้เป็นครูแห่งคณะ
มีบริวาร ๕๐๐ มาเทียวภิกษาจารในนคร
แล้ว ออกไปนั่งพักที่โคนต้นไม้เช่นนั้น
เหมือนกัน ที่ประตูเมืองด้านทิศใต้ ทำ
ภัตกิจเสร็จแล้ว พักอาศัยอยู่ที่นั้น

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วาส์ กปเปสิ. อิติ เต เทวปี
อิสสิคณา ตตถ ยถาภีรนุตฺติ วิหริตฺวา
หิมวณฺตเมว อคมฺสฺสุ.

เตสํ คตกาเล ทกฺขิณทฺวาเร
วฏฺฐุทฺโฆ สุกฺขิ.^๑ ปุณฺวาเร เตสุ
อาคจฺจนฺเตสุ ทกฺขิณทฺวาเร วฏฺฐุทฺข-
วาสิโน ปจฺมตรํ อาคณฺตฺวา อตฺตโน
วฏฺฐุทฺขสฺส สุกฺขภาวํ จตฺวา ภิกฺขุขาย
จริตฺวา นครํ นิกฺขมิตฺวา อุตฺตรทฺวาเร
วฏฺฐุทฺขมฺลํ คณฺตฺวา ฆตฺตกิกฺจํ กตฺวา
ตตฺเถว วาส์ กปเปสฺสุ.

อิตเร ปน อีสโย ปจฺฉา อาคณฺตฺวา
นคเร ภิกฺขุขาย จริตฺวา อตฺตโน
รฺกฺขมฺลเมว คณฺตฺวา ฆตฺตกิกฺจํ กตฺวา
वास์ กปเปสฺสุ. เต “น โส ตุมฺหากํ
รฺกฺขโฆ, อมฺหากํ รฺกฺขโฆ”ติ รฺกฺขขํ นิสฺสาย
อณฺณมณฺณํ กลหํ กริสฺสุ. กลโห มหา
อโหสิ.

เอเก “อมฺหากํ ปจฺฉํ วสิตฺถุจฺฉานํ
ตฺมุเห น ลภิสฺสธา”ติ วทนฺติ.
เอเก “มยํ อิมสฺมี จาเน”^๒ ปจฺมตรํ

นั่นเอง. หมู่ฤาษีแม่ทั้งสองนั้นอยู่ตาม
ความสำราญใจ ณ ที่นั้น แล้วก็ไปได้ไป
ยังป่าหิมพานต์อีกตามเดิม.

ในเวลาที่ หมู่ฤาษีเหล่านั้นไปแล้ว
ต้นไทรทางทิศใต้เหี่ยวแห้งไป. เมื่อหมู่ฤาษี
เหล่านั้นมาอีกครั้ง หมู่ฤาษีผู้เคยพักอยู่ที่
ต้นไทรทางประตูเมืองด้านทิศใต้มาถึงก่อน
รู้ว่าต้นไทรของตนเหี่ยวแห้งโกร่นไปเหี่ยว
ภิกษาจารแล้วออกจากนคร ไปยังโคน
ต้นไทรที่ประตูทางทิศเหนือ ทำมัตกิจ
เสร็จแล้ว พักอาศัยอยู่ที่โคนต้นไทรนั่นเอง.

ส่วนฤาษีอีกพวกหนึ่ง มาถึงที่หลังเหี่ยว
ภิกษาจารในนครแล้ว ไปยังโคนต้นไม้
ของตนนั่นเอง ทำมัตกิจเสร็จแล้ว ก็พัก
อาศัยอยู่. ฤาษีเหล่านั้นต่างโต้เถียงกันว่า
“ต้นไม้ที่นี้ไม่ใช่ของพวกท่าน, เป็นต้นไม้
ของพวกเรา” ทำการทะเลาะกัน เพราะ
อาศัยต้นไม้. การทะเลาะจึงลุกลามใหญ่โต.

ฤาษีพวกหนึ่งพูดว่า “สถานที่พวกเรา
อยู่ก่อนพวกท่านจักเอาไม่ได้”. ฤาษี
พวกหนึ่งพูดว่า “ในที่นี้พวกเรามาถึง

^๑ ฉ. สุกฺโข.

^๒ ฉ. วาเร.

อิธาคตา, ตุมุเห น ลภิสสุธา”ติ
วทนต์ติ. อิติ เต “มยฺ สามิโน,
มยฺ สามิโน”ติ กลหฺ กโรนฺตนา
รุกขมมูลสุสตุถาย ราชกุลํ อคมฺสุ.

ราชา ปจมฺ วุฏฺจอิสสิคณฺเวยว สามิกํ
อกาสิ. อิตเร “น อิทานิ มยฺ อิเมหิ
ปราชิตา”ติ อตุตฺตานํ วทาเปสฺสามา”ติ
ทิพฺพจกฺขณา โอลเอกตฺวา เอกํ
จกฺกวตฺติปริโภคํ รถปณฺชเร ทิสฺวา
อาหริตฺวา รณฺโวย ลณฺจํ ทตฺวา
“มหาราช อเมหฺปิ สามิกเ กโรหิ”ติ
อาหฺสุ.

ราชา ลณฺจํ คเหตุวา “เทวฺปิ
คณา วสนฺตุ”ติ เทว สามิกเ อกาสิ.
อิตเร อิสโย ตสฺส รถปณฺชรสฺส
รตนจกฺกานิ นีหริตฺวา ลณฺจํ ทตฺวา
“มหาราช อเมหฺยว สามิกเ กโรหิ”ติ
อาหฺสุ.

ก่อนเพื่อน, พวกท่านจะเอาไม่ได้”.
ฤๅษีเหล่านั้น ทำการทะเลาะกันอยู่ว่า
“พวกเราเป็นเจ้าของ, พวกเราเป็น
เจ้าของ” แล้วพากันไปสู่ราชตระกูล
เพื่อต้องการโค่นต้นไม้.

พระราชาทรงตัดสินให้หมู่ฤๅษี ที่อยู่ก่อน
นั่นเองเป็นเจ้าของ. ฤๅษีอีกพวกหนึ่ง
คิดว่า “พวกเราจักไม่ยอม ให้ใครว่าตน
ได้ว่า พวกเราถูกฤๅษีพวกนี้ให้พ่ายแพ้
แล้วในบัดนี้” ตรวจดูด้วยทิพยจักขุ เห็น
โครงรถคันหนึ่งสำหรับพระเจ้าจักรพรรดิ
ทรงใช้สอย จึงนำมาทูลถวายเป็นสินบน
แด่พระราชา ทูลว่า “ดูกรมหาบพิตร
ขอพระองค์โปรดตัดสินให้พวกอาตมภาพ
ได้เป็นเจ้าของบ้างเถิด”.

พระราชา ทรงรับสินบนแล้ว ได้
ตัดสินให้หมู่ฤๅษีทั้งสองเป็นเจ้าของ ว่า
“หมู่ฤๅษีแม้ทั้งสองจงอยู่เถิด”. ฤๅษีอีก
พวกหนึ่ง นำล้อแก้วของโครงรถนั้น
มาถวายเป็นสินบน ทูลว่า “มหาบพิตร
ขอพระองค์โปรดตัดสินให้พวกอาตมา
พ่ายเดียวเป็นเจ้าของเถิด”.

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ราชา ตถา อกาสิ. อีสึคณา “อเมหิ
 วตฤกามาเม จ กิเลสกาเม จ ปหาย
 ปพพชิตะหิ รุกขมูลสุส การณา กลห
 กโรนุเตหิ ลญจํ ททนุเตหิ อยตุต
 กตนุ”ติ วิปปฏิสارينุ หุตฺวา เวเคน
 ปลายิตฺวา หิมวณฺตเมว อคัมสุ.

สกลภรรณฺจวาสิเนโย เทวตา เอกโต
 หุตฺวา “สีลวณฺเต กลหํ การณฺเตน^๑
 รณฺณา อยตุตํ กตนุ”ติ ภรรณฺเย
 กุชฺฌิตฺวา ตโยชนสติกํ ภรรณฺจํ สมุทฺทํ
 อุกฺกตเตตฺวา อนตฺถํ อกัมสุ. อิติ เอกํ
 ภรรณฺจํ นิสฺสาย สกลภรรณฺจวาสิเนปิ
 วินาสํ ปตฺตาติ.

สตถา อิมํ อตีตํ อاهرิตฺวา
 อภิสมฺพุทฺโธ หุตฺวา อีมา คาถา
 อโวจ

๑๒๕. “อิสึนมนฺตรํ กตฺวา
 ภรรณฺจชาติ เม สุตํ

พระราชาก็ทรงตัดสินตามนั้น. หมู่ฤาษี
 ทั้งหลายมีความเดือดร้อนใจว่า “พวกเรา
 ละวัตฤกามา และกิเลสกาเม ออกบวช
 จะทะเลาะกัน ตัดสินบนกันเพราะเหตุ
 โคนต้นไม้นับว่ากระทำการอันไม่
 สมควร” จึงหนีไปยังหิมวันตประเทศ
 ตามเดิมโดยเร็ว.

เทพยดาซึ่งสิงสถิตอยู่ในแคว้นภรรณรัฐทั้งสิ้น
 ต่างร่วมกันโกรธ ต่อพระเจ้าภรรณา
 “พระราชาก็ทำให้ผู้มีศีลทะเลาะกัน นับว่า
 ทำกรรมไม่สมควร” จึงบันดาลให้แคว้น
 ภรรณรัฐอันกว้างใหญ่ถึง ๓๐๐ โยชน์กลายเป็น
 ทะเลไป ก่อให้เกิดความพินาศ.
 ชาวแคว้นทั้งสิ้นอาศัยพระเจ้าภรรณา
 พระองค์เดียว พลอยพินาศย่อยยับไป
 ด้วยประการฉะนี้.

พระศาสดา ทรงเป็นผู้ตรัสรู้พร้อม
 เฉพาะแล้ว ทรงนำเรื่องอดีตนี้มาแล้ว
 ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

๑๒๕. “เราฟังมาว่า พระเจ้าภรรณา
 ทรงเปิดช่องทาง ให้แก่พวกฤาษี

^๑ ฉ. กโรนเตน.

อุจฺฉินฺโน สห รฏฺเฐหิ .
 ส ราชา วิภวํ คโต.

แล้วพระราชานั้นก็สาบสูญ ล่มจม
 ไปพร้อมกับแวนแคว้น.

๑๒๖. ตสฺมา หิ ฉนฺทาคมนํ
 นปฺปสฺสํสนฺติ ปณฺทิตา,
 อทฺถจฺจิตฺโต ภาเสยฺย
 คิริํ สจฺจูปสณฺหิตนฺ”ติ.

๑๒๖. เพราะเหตุนั้นแล บัณฑิตทั้งหลาย
 จึงไม่สรรเสริญการล้าเอียงเพราะ
 รักกันผู้มีจิตไม่ถูกโทษประทุษร้าย
 แล้ว ฟังกล่าววาจาอันประกอบ
 ด้วยความสัตย์จริง”.

ตตฺถ อนฺตรํ กตฺวาติ ฉนฺทาคติ-
 วเสน วิวรํ กตฺวา.

บรรดาคำเหล่านั้น สองคำว่า
ทรงเปิดช่องทาง อธิบายว่า ทรงเปิด
 ช่องทาง ด้วยอำนาจความล้าเอียง
 เพราะรักใคร่กัน.

ภรฺยราชติ ภรฺยรฏฺเฐ ราชา.

คำว่า **พระเจ้าภรรยา** ได้แก่ พระราชา
 ในแคว้นภรุ.

อิติ เม สุตฺนฺติ อิติ มยา ปุพฺเพ
 เอตํ สุตํ.

คำว่า **เราฟังมาว่า** ความว่า เราฟัง
 เรื่องนี้ในกาลก่อนมาดังนี้.

ตสฺมา หิ ฉนฺทาคมนนฺติ ยสฺมา หิ
 ฉนฺทาคมนํ กนฺตฺวา ภรฺยราชา สห
 รฏฺเฐน อุจฺฉินฺโน, ตสฺมา ฉนฺทาคมนํ
 ปณฺทิตา นปฺปสฺสํสนฺติ.

คำว่า **เพราะเหตุนั้นแล** (บัณฑิตทั้งหลาย
 จึงไม่สรรเสริญ) การล้าเอียงเพราะรักกัน
 ความว่า เพราะว่า พระเจ้าภรรยาถึง
 ความล้าเอียง เพราะรักกัน จึงสาบสูญ
 ไปพร้อมกับแวนแคว้น, ฉะนั้น บัณฑิต
 ทั้งหลาย จึงไม่สรรเสริญความล้าเอียง
 เพราะรักกัน.

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อทุฏฐจิตโตติ กิเลสเสหิ อตุสสิตจิตโต
หุตวา.

คำว่า ผู้มีจิตไม่ถูกโทษประทุษร้าย
ความว่า เป็นผู้มีจิตไม่ถูกกิเลสทั้งหลาย
ประทุษร้ายแล้ว.

ภาเสยฺย คิริ สจฺจอุปสณฺหิตนฺติ สภาว-
นินฺสฺสิตํ อตฺถนินฺสฺสิตํ การณนินฺสฺสิตเมว
คิริ ภาเสยฺย. เย หิ ตตฺถ ภรฺรณญเณ
ลนฺจํ คณฺหนตฺตสฺส อยฺยตฺตํ^๑ เอตํ กตฺตุนฺติ
ปฏิกฺโกสฺสนฺดา สจฺจอุปสฺสฺหิตํ คิริ ภาสฺสีสุ,
เตสํ จิตฺตฺตฺตฺตํ นนาพิเกรทีเป อชฺชชปิ
ทีปกสฺสสฺสํ ปณฺณายตฺติติ.

คำว่า ฟิงกล่าวววาจาอันประกอบด้วย
ความสัตย์จริง ความว่า ฟิงกล่าวววาจา
ที่อิงสภาวะ อิงผล อิงเหตุเท่านั้น. จริงอยู่
ในชนเหล่านั้น พวกใดเมื่อพระเจ้าภรฺรราช
ทรงรับสินบน ก็คัดค้านว่า พระเจ้า
ภรฺรราชทรงทำไม่สมควร จัดว่ากล่าวคำ
ที่ประกอบด้วยความสัตย์จริง, สถานที่
ที่คนพวกนั้นอยู่แล้ว ได้มีเกาะผุดขึ้นถึง
๑,๐๐๐ เกาะ และปรากฏอยู่จนทุกวันนี้
ในนาพิเกรทวิป.

สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อahrtิวา
“มหาราช ฉนฺทาคติเกน^๒ นาม น
ภวิตพฺพํ, เทว ปพฺพชิตคณฺเ กลหํ
กาเรตุํ น วฏฺฏตี”ติ วตฺวา ชาตกํ
สโมชานฺสิ “อหํ เตน สมเยน
เชฏฺฐกอิสฺสิ อโหสิ”ติ. ราชฯ ตถาคตฺตสฺส
ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา คตกาเล มนุสฺเส

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
เทศนานี้มาแล้ว ตรัสว่า “ดูกรมหาบพิตร
พระองค์ไม่เพียงเป็นผู้ล่าเหยียด ด้วยฉันทาคติ,
ไม่ควรให้หมูนักบวช ทั้งสองฝ่ายทะเลาะ
กัน” ดังนี้แล้วทรงประมวลชาดกว่า
“ในสมัยนั้น เราตถาคต ได้เป็นหัวหน้า
ฤาษี”. ในเวลาที่พระตถาคตทรงทำ

^๑ น. อยฺยตฺตํ เอตฺตุนฺติ ปฏิกฺโกสฺสนฺดา.
^๒ น. ฉนฺทวตฺติเกน.

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เปเสตวา ติตฺติยารามํ วิทฺธฺสาเปสิ. ภาตฺกิจเสริจแลวฺ เสตฺจไป พระราชา
ติตฺติยา อปฺปติฏฺจา อหฺเสนฺติ. ทรงสงคนทั้งหลายไป ใหรือทําลายอาราม
เดียรถียฺเสย. พวกเดียรถียฺก็เป็นผูไม่มีที่พึ่ง.

ภรรษาคคกวนฺณนา ติตฺติยา.

พรรณนาภรรษาคค ที่ ๓ จบ.

๔. ปุณณทิวชาตก (๒๑๔)

๑๒๗. “ปุณณํ นที เยน จ เปยฺยมาหุ
ชาตํ ยวํ เยน จ กุญฺหมาหุ
ทุริ คตํ เยน จ อวฺหยนฺติ
โส ตยวภาโต หนฺท จ ภาณฺช พุราหฺมณ.

๑๒๘. ยโต มํ สรตี ราชา
วายสมฺปิ ปเขตเว
หํสา โภณฺจา มยฺวรา จ
อสตีเยว ปาปิยา”ติ.

ปุณณทิวชาตกํ จตุตฺถํ.

๔. ปุณณทิวชาตก (๒๑๔)

๑๒๗. “แม่น้ำมีน้ำเปี่ยมฝั่ง เขาพูดกันว่า
สัตว์ยืนเต็มได้ ข้าวเหนียวเกิดแล้ว
เขาพูดว่า สัตว์ใดซ่อนตัวได้
คนเดินทางไกล ญาติมิตร กล่าว
ขวัญถึง เพราะสัตว์ใดบอกข่าว
ดูก่อนพราหมณ์ สัตว์นั้นถูกนำ
มาให้ท่านแล้ว เชิญท่านบริโภคน
เถิด.

๑๒๘. ในกาลใด พระราชาทรงระลึกถึง
เรา จะได้ทรงส่งเนื้อกา (มาให้)^๑
ในกาลใด มีเนื้อหงส์ เนื้อนก
กระเรียน และเนื้อนกยูง เพราะ
เหตุใด ในกาลนั้น จึงจักไม่ทรง
นึกถึงบ้าง การไม่นึกถึงเสียเลย
เป็นความแล้ว” ดังนี้.

ปุณณทิวชาตก ที่ ๔.

^๑ ในกาลใด แม้เพื่อจะส่งเนื้อกามาให้ ในกาลนั้น
พระราชายังทรงระลึกถึงเรา.

๔. ปุณณที่ชาตกวรรณนา

(๒๑๔)

ปุณณํ นทินฺติ อิทํ สตุถา
เซตวเน วิหรนฺโต ปณฺญาปารมี อารพุก
กเถสิ.

เอกสฺมี หิ ทิวเส ฐมฺมสภายํ
ภิกขุ ตถาคตสฺส ปณฺณํ อารพุก กถํ
สมฺภูจาเปสฺสุ “อาวุโส สมฺมาสมฺพุทฺโธ
มหาปณฺโณ ปุณฺณปณฺโณ หาสปณฺโณ
ชวณปณฺโณ ติกฺขปณฺโณ คมฺภีรปณฺโณ
นิพฺเพธิกปณฺโณ อูปายปณฺณาย
สมนฺนาคโต”ติ.

สตุถา อากนฺตุวา “กายนฺตุถ ภิกฺขเว
เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสิณฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา
“อิมาย นามา”ติ วุตฺเต “น ภิกฺขเว
อิทาเนว, ปุพฺเพปิ ตถาคโต ปณฺณวา
อูปายกฺุสโลเยวา”ติ วตุวา อตีตํ อหริ.

๔. พรรณนาปุณณที่ชาคก

(๒๑๔)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระวิหารเชตวัน ทรงปรารภพระ
ปัญญาบารมี ตรัสพระธรรมเทศนาแก้นั
นี้ว่า แม่น้ำ มีน้ำเปี่ยมฝั่ง ดังนี้ เป็นต้น.

ความพิสดารว่า วันหนึ่ง พวกภิกษุ
ประชุมสนทนากัน ณ ธรรมสภา ปรารภ
พระปัญญาบารมีของพระตถาคตว่า “ท่าน
ผู้มีอายุทั้งหลาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
มีพระปัญญามาก พระปัญญาหนาแน่น
พระปัญญาร่าเริง พระปัญญาไว
พระปัญญากล้าแข็ง พระปัญญาลึกซึ้ง
พระปัญญาแหลมคม ทรงประกอบด้วย
พระปัญญาตรองหาอุปาย^๑”.

พระศาสดาเสด็จมาแล้ว ตรัสถามว่า
“ภิกษุทั้งหลาย ขณะนี้พวกเธอกำลัง
ประชุมเรื่องอะไรกัน” เมื่อพวกภิกษุ
กราบทูลว่า “สนทนาเรื่องนี้” ดังนี้แล้ว
จึงตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่

^๑ อุปาย หมายถึงแนวทางหรือวิธีการ (ในทางดี).

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ธรรมสภาชาคก ป.ท.๙-๒

บัดนี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อน ตถาคตก็มี
ปัญญาฉลาดในอุบายเหมือนกัน” ดังนี้
แล้วทรงนำอดีตนิทานมาว่า.

อดีต พาราณสีย์ พุรหมทตเต
รชช กาเรนเต โภทิสตโต ปุโรหิตกุเล
นิพพตติตวา วยปุตโต ตกุกสิลาญ
สพพสิปปานิ อุกคณหิตวา ปิตุ อจฺจเยน
ปุโรหิตฏฺฐานํ ลมิตวา พาราณสิรณฺเณ
อตฺถมฺมานุสาสโก อโหสิ.

ในอดีตกาล สมัยเมื่อพระเจ้า
พหุทตเสวยราชสมบัติ ณ เมือง
พาราณสี พระโภทิสัตว์เกิดในตระกูล
ปุโรหิต เจริญวัยแล้ว (ได้ไป) เรียน
สรรพศิลปศาสตร์ ที่เมืองตักสิลา เมื่อ
บิดาล่วงลับไปแล้ว ได้รับตำแหน่งปุโรหิต
เป็นอำมาตย์ผู้อนุศาสนก อรรถธรรมของ
พระเจ้าพาราณสี.

อปรภาเค ราชา ปริเภทกานํ กถํ
คเหตฺวา โภทิสตฺตสฺส กุฑฺโธ “มา มม
สนฺติเก วสี”ติ โภทิสตฺตํ พาราณสิโต
ปพฺพาเชสิ. โภทิสตฺโต ปุตฺตทวารํ
คเหตฺวา เอกสฺมี กาสิกคามเก วาสํ
กปฺเปสิ.

กาลต่อมา พระราชาทรงเชื่อคำของผู้ยุยง
ทรงพิโรธพระโภทิสัตว์ ตรัสว่า “ท่าน
อย่าอยู่ในสำนักของเรา” ทรงเนรเทศ
พระโภทิสัตว์ออกจากเมืองพาราณสี. พระ
โภทิสัตว์ พาบุตรและภรรยาไปอยู่บ้าน
กาสิกคามแห่งหนึ่ง.

อปรภาเค ราชา ตสฺส คุณฺโณ สริตฺวา
“มยฺหํ กณฺจิจิ เปเสตฺวา อจฺจริยํ
ปกฺโกสิตฺตํ น ยุตฺตํ เอกํ ปน คากํ
พนฺธิตฺวา ปณฺณํ ลีขิตฺวา กากมฺสํ
ปจาเปตฺวา ปณฺณณฺจ มฺสณฺจ

ภายหลัง พระราชาทรงระลึกถึงคุณของ
พระโภทิสัตว์ ทรงดำริว่า “การที่เราจะ
ส่งใคร ๆ ไปเรียกท่านอาจารย์กลับมาก็
ไม่เหมาะ แต่เราจะประพันธ์คาถาบทหนึ่ง
แล้วเขียน(ลงใน)หนังสือ ให้ปึงเนื้อกา

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เสตวตฺเถน ปฺลิวเจตฺวา ราชมทุทิกาย
ลณฺเจตฺวา เปเสสฺสามิ โส ยทิ
ปณฺทิตฺ ภาวิสฺสติ ปณฺณํ วาเจตฺวา
กามํสภาวํ ฌตฺวา อากมิสฺสติ โน
เจ, นาคมิสฺสติ”ติ.

โส “ปุณฺณํ นทินฺ”ติ อิมํ คากํ
ปณฺณํ ลินฺ

๑๒๗. “ปุณฺณํ นทึ เยน จ เปยฺยมาหุ
ชาตํ ยวํ เยน จ คฺยุหฺมาหุ
ทฺวํ คตํ เยน จ อวฺหยนฺติ
โส ตฺยมาทโต นนฺท จ ภูฏช พฺรหฺมณา”ติ.

ตตฺถ ปุณฺณํ นทึ เยน จ
เปยฺยมาหุติ กากเปยฺยา นทิตฺ วทนฺตา
เยน ปุณฺณํ นทึ กากเปยฺยมาหุ, น หิ
อปุณฺณา นทึ กากเปยฺยาติ วุจฺจติ.

แล้วใช้ผ้าขาวห่อหนังสือและเนื้อ ประทับ
ราชลัญจกร (ตราแผ่นดิน) แล้วส่งไป
ถ้าท่านเป็นบัณฑิต อ่านหนังสือแล้วรู้ว่า
เป็นเนื้อกาก็จักมา ถ้ามิได้เป็นบัณฑิตก็
จะไม่มา” ดังนี้.

ท้าวเธอ ทรงนิพนธ์คาถานี้ว่า
“น้ำเปี่ยมฝั่ง” เป็นต้น ลงในหนังสือว่า

๑๒๗. “แม่น้ำมีน้ำเปี่ยมฝั่ง เขาพูดกันว่า
สัตว์ยืนเต็มได้ ข้าวเหนียวเกิดแล้ว
เขาพูดว่า สัตว์ใดซ่อนตัวได้
คนเดินทางไกล ญาติมิตรกล่าว-
ขวัญถึง เพราะสัตว์ใดบอกข่าว
ดูก่อนพราหมณ์ สัตว์นั้นถูกนำ
มาให้ท่านแล้ว เชิญท่านบริโภค
เถิด”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ชน
ทั้งหลาย กล่าวถึงแม่น้ำที่เต็มฝั่งว่าสัตว์ใด
เต็มได้ ความว่า เมื่อเขาพูดกันว่า แม่น้ำ
ที่กาดเต็มกินได้ พูดหมายถึง แม่น้ำมีน้ำ
เต็มฝั่งว่า กากเปยยะ เพราะสัตว์ใด จริงอยู่
แม่น้ำที่ไม่เปี่ยมฝั่ง เขาไม่เรียกว่า
กากเปยยะ.

ยทาปี นทีดีเร จตุวา คีวี
อปสาเรตวา^๑ กาเคน ปาตุ สกุกา
โหติ, ตทา นํ กากเปยยาติ วทนฺติ.

ในกาลใด กายืนอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำ ไม่ต้อง
ยื่นคอออกไป ก็สามารถดื่มน้ำได้, ใน
กาลนั้นเขาเรียกแม่น้ำนั้นว่า กากเปยยะ.

ชาติ ยวี เยน จ คุยฺหมาหุติ
ยวนฺติ เทสนาสีสมตฺตํ, อิธ ปน
สพฺพมปิ ชาติ อุกฺกตํ สมฺปนฺนํ
ตฺรณฺสสฺสํ อธิปฺเปตํ. ตํ หิ ยทา
อนฺโตปวิฏฺฐกํ ปฏฺิจฺฉาเทตฺตํ สกุกฺโกติ,
ตทา คุยฺหตีติ คุยฺหํ. กิ คุยฺหติ
กํ. อิติ กากสฺส คุยฺหํ กากคุยฺหฺนฺติ
ตํ . วทมานา . . . กาเคน . . . คุยฺหวจนฺสฺส
การณญฺเตน คุยฺหฺนฺติ วทนฺติ.

ในคำว่า กล่าวถึงข้าวเหนียวที่เกิดขึ้นแล้ว
ว่าสัตว์ใดชอบตัวได้ คำว่า ข้าวเหนียว
เป็นเพียงตัวอย่าง^๑ สำหรับในที่นี้ ท่าน
หมายถึงข้าวกล้าอ่อน ๆ ทุกชนิด ซึ่ง
งอกขึ้นมาสมบูรณ์แล้ว. กาดัวจริงอยู่ใน
กาลใด ข้าวเหนียวอาจปกปิดสัตว์ที่มุด
เข้าไปข้างใน ในกาลนั้น เขาเรียกว่า
คุยฺหะ เพราะหมายถึงว่าปกปิด. ถามว่า
ปกปิดอะไร ตอบว่า ปกปิดกา. ดังนั้น
ข้าวเหนียวที่ปกปิดกาจึงชื่อว่า กากคุยฺหะ
เพราะฉะนั้น เมื่อเขาพูดกันถึงข้าวเหนียว
นั้น จึงพูดเพียงคำว่า คุยฺหะ เพราะเป็น
เหตุให้พูดว่ากาซ่อนได้.

เตน วุตฺตํ “เยน จ คุยฺหมาหุ”ติ.

เพราะฉะนั้น ท้าวเธอจึงตรัสว่า “เขาพูด
ว่าสัตว์ใดชอบตัวได้”.

ทฺูรํ คตฺติ เยน จ อวฺหยฺนฺตีติ ทฺูรํ
คตฺติ วิปฺปวฺตฺตํ ปิยฺปกฺกคฺลํ ยํ อากนฺตฺวา
นินฺนํ ทิสฺวา สเจ อิตฺถนฺนาโม

คำว่า คนเดินทางไกล ญาติมิตรกล่าว-
ขวัญถึง เพราะสัตว์ใดบอกข่าว ความว่า
ญาติมิตรเห็นสัตว์ใดมาจับแล้ว พูดถึง

^๑ ฉ. ปสาเรตวา.

^๑ เป็นเพียงหัวข้อที่แสดง.

อาคจจติ วสส กากาติ วา
วสสนุตตยเณว วา สุตวา ยถา กาโก
วสสติ อิตถนนาโม อากมิสสตีติ
เอว วทนติ.

คนที่รักซึ่งเดินทางไกล คือไปแรมคืนว่า
ถ้าคนนี้ จะมาไซ้ไร กาจร่อง หรือได้
ฟังการร้องเท่านั้น ก็พูดกันอย่างนี้ว่า ผู้นี้
จักมาตามที่การ้อง.

เยน จ อวฺหยฺนติ กถนฺติ มนฺเตนฺติ
อุทฺทหฺรณฺตีติ อตฺถโ. โส ตฺยภาโตติ
โส เต อานีโต.

(ญาติมิตร)กล่าวขวัญ คือบอกกัน ปรีกษา
กัน อธิบายว่า พูดถึงเพราะสัตว์ใด
(ส่งข่าว). คำว่า สัตว์นั้นถูกเรา นำมาให้
ท่านแล้ว ความว่า เนื้อสัตว์นั้นเรานำมา
เพื่อท่านแล้ว.

หนฺท จ ภูช พฺราหฺมณฺติ คณฺห
พฺราหฺมณ ภูชชฺสุ นํ ชาท อิมํ
กาคมฺสนฺติ อตฺถโ.

คำว่า ขอเชิญท่านบริโภคนั้น ท่าน
พราหมณ์ ความว่า ดูกรพราหมณ์
เชิญท่านรับ เชิญท่านบริโภคเนื้อนั้น
อธิบายว่า จงเคี้ยวกินเนื้อกานี้เถิด.

อิติ ราชฺา อิมํ คาทํ ปณฺเณ
ลิตฺวา โพิสฺตตฺสฺส เปเสสิ. โส
ปณฺเณ วาเจตฺวา “ราชฺา มํ ทฏฺจ-
กาโม”ติ ฅตฺวา ทฺุติยํ คาทมาห

พระราชฯ ทรงนิพนธ์คาถานี้ลง
ในหนังสือด้วยประการฉะนี้แล้ว จึงส่ง
ไปให้พระโพธิสัตว์. พระโพธิสัตว์อ่าน
หนังสือแล้ว ก็ทราบว่ “พระราชฯ มี
พระประสงค์จะพบเรา” ดังนี้ จึงกล่าว
คาถาที่ ๒ ว่า

๑๒๘. “ยโต มํ สรตี ราชฺา
วายสมฺปิ ปเหตเว

๑๒๘. ในกาลใด พระราชฯทรงระลึกถึง
เรา จะได้ทรงส่งเนื้อกา (มาให้)

อรรถกถาชาดก บ.ท. ๕-๓

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

หังสา โภณจา มยุรา จ
อสติเยว ปาปียา”ติ.

ในกาลใด มีเนื้อหงส์ เนื้อนก-
กระเรียน และเนื้อนกยูง เพราะ
เหตุใด ในกาลนั้น จึงจักไม่ทรง
นึกถึงบ้าง การไม่นึกถึงเสียเลย
เป็นความเลว” ดังนี้.

ตตถ ยโต มํ สรตี ราชา
วายนมปิ ปเขตเวติ ยทา ราชา
วายนมํสํ ลภิตฺวา ตมปิ ปเขตุํ มํ
สรตี. หังสา โภณจา มยุรา จาติ
ยทา ปนสฺส เอเต หังสาทโย อุปนิตา
ภวิสฺสนติ, เอตานิ หังสมํสาทีนิ ลจฺจติ,
ตทา มํ กสฺมา น สริสฺสตีติ อตฺถโถ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ในกาล
ที่พระราชา (ทรงได้เนื้อกา) ยังทรงระลึก
ถึงเรา เพื่อส่งเนื้อกามาให้ ความว่า
พระราชาได้เนื้อกามาแล้ว ทรงระลึกถึง
เรา จะได้ส่งเนื้อกา นั้น (มาให้เรา) ใน
กาลใด. คำว่า เนื้อหงส์ เนื้อนก-
กระเรียน และเนื้อนกยูง ความว่า
ก็ในกาลใด เขาจักนำหงส์เป็นต้นเหล่านั้น
มาถวายท้าวเธอแล้ว ท้าวเธอได้เนื้อหงส์
เป็นต้นเหล่านั้น ในกาลนั้นเหตุใดเล่า
จึงจักไม่นึกถึงเรา.

อฏฺฐกถายํ ปน หังสโภณจมยุรานนฺตปิ
ปาโจ. โส สุนฺทรตโร. อิมํสํ หังสาทินํ
มํसानิ ลภิตฺวา กสฺมา มํ น
สริสฺสตีติ เยวาติ อตฺถโถ.

แต่ในอรรถกถา ปาฐะว่า หังสโภณจ-
มยุรานํ ก็มี. ปาฐะนั้นดีกว่า. อธิบายว่า
พระองค์ได้เนื้อหงส์เป็นต้น เหล่านี้แล้ว
ทำไมจักไม่ทรงระลึกถึงเราบ้าง.

อสติเยว ปาปียาติ ยํ วา ตํ วา คำว่า การไม่นึกถึงเสียเลยเป็นความ
ลภิตฺวา สรณํ นาม สุนฺทรํ โลกสฺมี ไม่ดี ความว่า ธรรมดาการได้สิ่งใด

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปน อสติเยว ปาปิยา, อสติการณเยว^๑
 หีนํ ลามกํ, ตณฺจ อมฺหากํ รมฺโณ
 นตฺถิ, สรติ มํ ราชา อาคมนํ เม
 ปจฺจาสีสฺติ, ตสฺมา คมิสฺสามีติ ยานํ
 โยชาเปตฺวา คนฺตฺวา ราชานํ ปสฺสิ.
 ราชา ตฺสฺสิตฺวา ปุโรหิตฺฏฺจาเนยว
 ปติฏฺฐาเปสิ.

สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อหริตฺวา
 ชาตกํ สโมธาเนสิ “ตทา ราชา
 อานนฺโท อโหสิ, ปุโรหิตฺโต ปน
 อหฺเมวา”ติ.

ปุณณทิวชาตกาวณฺณนา จตฺตฺถา.

สิ่งหนึ่งแล้วนึกถึง เป็นการดี แต่การไม่
 นึกถึงเลยเป็นความไม่ดีในโลก เหตุแห่ง
 การไม่ระลึก เป็นความเลวลามก, และ
 เหตุนั้นไม่มีแก่พระราชารของเรา, พระ
 ราชาทรงระลึกถึงเรา ทรงหวังให้เรา
 กลับ เพราะฉะนั้นเราจะไป ดังนี้แล้ว
 ให้คนตระเตรียมยานได้ไปเฝ้าพระราชาร.
 พระราชารทรงโสมนัส สถาปนาไว้ใน
 ตำแหน่งปุโรหิตเหมือนเดิม.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
 เทศนาคือมาตรัสแล้ว จึงทรงประชุม
 ชาดกว่า “พระราชารในกาลนั้น กลับ
 ชาติมาเป็นอานนท, ส่วนปุโรหิตกลับชาติ
 มาเป็นเราตถาคตแล”.

พรรณนาปุณณทิวชาดก ที่ ๔ จบ.

^๑ น. อสติการณเยว.

๕. กจณปชาตก (๒๑๕)

๑๒๙. “อวธึ วต อตฺตทานํ
กจณโป ว ปพฺยาหรั
สุคฺคหิตสฺมี กฏฺจสฺมี
วาจาย สกฺิยา วธึ.
๑๓๐. เอตมฺปิ ทิสฺวา นรวิรเสฏฺจ
วาจํ ปมฺญเจ กุสลํ นาติเวลํ
ปสฺสสิ พหุภาณน
กจณปํ พฺยสนํ คตฺน”ติ.

กจณปชาตกํ ปญฺจมํ.

๕. กัจจนปชาตก (๒๑๕)

๑๒๙. “เต่าเปล่งวาจา จึงได้ฆ่าตน
เสียแล้วหนอ มันฆ่าตัว ด้วยวาจา
ของตน เพราะไม้ซึ่งคาบไว้แน่น
แล้ว.
๑๓๐. ข้าแต่พระองค์ ผู้แก้แค้นผู้
ประเสริฐกว่านรชน บัณฑิตเห็น
เหตุเมื่อนั้นแล้ว ควรเปล่งวาจาดี
เปล่งวาจาไม่เกินขอบเขต ขอ
พระองค์ทอดพระเนตรเต่า ซึ่งถึง
ความพินาศ เพราะการพูดมาก”
ดังนี้.

กัจจนปชาตก ที่ ๕.

๕. กัจจนปชาตกถณณา (๒๑๕)

อวธี วัต อุตตานนุติ อิทธิ
สตถา เขตวเน วิหรนุโต โภกาลีโก
อารพภ กเถสิ. วัตถุ มหาตฏกการิชาตเก
อาวิภวิสุสตี.

ตทา ปน สตถา “น ภิกขเว
โภกาลีโก อิทาเนว วาจา ย หโต,
ปุพเพปิ วาจา ย หโตเยวา”ติ วัตวา
อตีตํ อหริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหุมตตเต
รชชํ กาเรนเต โภธิสตโต อมจจกุล
นิพพตติตวา วยปตโต ตสฺส อตถ-
ธมฺมานุสาสโก อโหสิ.

โส ปน ราชา พหุภาณี อโหสิ,
ตสฺมี กเถเนเต อญฺเฒสํ วจนสุส
โอกาโส นาม นตฺถิ. โภธิสตโต ตสฺส
ตํ พหุภาณิตํ วาเรตฺถกาโม เอกํ อุบายํ
อุปชาเรนุโต วิจรตี. ตสฺมี หิ กाल

๕. พรรณนากัจจนปชาดก (๒๑๕)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภพระ
โภกาลีกะ ตรัสพระธรรมเทศนาว่า
“ได้ฆ่าตนเสียแล้วหนอ ดังนี้ เป็นต้น. เรื่อง
จักมีแจ่มแจ้งในมหาตฏกการิชาดก.

ก็ในกาลครั้งนั้น พระศาสดา
ตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย โภกาลีกะ
ตาย เพราะวาจา ในบัดนี้เท่านั้นหามิได้
ถึงแม้ในกาลก่อน ก็ตายเพราะวาจา
เหมือนกัน” ดังนี้แล้ว จึงทรงนำอดีตนิทาน
มาว่า.

ในอดีตกาล สมัยเมื่อพระเจ้า
พรหมทัตเสวยราชสมบัติ ณ เมือง
พาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูล
อำมาตย์ เจริญวัยแล้ว ได้เป็นอำมาตย์
ผู้สอนอรรถธรรมของพระราชานั้น.

ก็พระราชานั้น มีปกติรับสั่งมาก,
เมื่อท้าวเธอกำลังตรัส ผู้อื่นไม่มีโอกาส
จะพูดเลย. พระโพธิสัตว์ประสงค์จะห้าม
การมักตรัสมากนักของท้าวเธอ เทียว
ตรองหาอุบายอย่างหนึ่งอยู่. ก็ในกาล

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

หิมวันตปุบเทเส เอกสมัย สเร กจฺฉโป
วสตี.

เทว หังสโปตกา โคจราย จรฺนฺตา
เตน สทฺธิ วิสุสาสํ อํสุ. เต
ทพฺหวิสุสาสิกา หุตฺวา เอกทิวสํ
กจฺฉปํ อํสุ “สมฺม กจฺฉป
อมฺหากํ หิมวันเต จิตฺตกุญฺนูปพฺพตฺตเล
กาณฺจนคฺุหายํ วสนฺนุจฺฉานํ รมณีย
ปเทโส, กจฺฉสิ อเมฺหิ สทฺธินฺ”ติ.

“อหํ กิณฺติ กตฺวา คมิสฺสามิ”ติ. “มยํ
ตํ คเหตฺวา คมิสฺสาม, สเจ ตวํ มุขํ
รกฺขิตฺตุํ สกฺขิสฺสสิ, กสฺสจฺจิ กิณฺจि น
กเถสฺสสิ”ติ. “สกฺขิสฺสามิ, คเหตฺวา มํ
คจฺฉถา”ติ.

เต “สาธฺว”ติ วตฺวา เอกํ ทณฺฑกํ
กจฺฉเปน ทํสาเปตฺวา สยํ ตสฺส
อุภอ โภภฺยิโย ทํสิตฺวา อากาเส
ปกฺขนฺทิสฺสุ. ตํ ตถา หังสฺหิ นียมานํ
คามทารกา ทิสฺวา “เทว หังสา กจฺฉปํ
ทณฺฑกเณน หรฺนฺตี”ติ อํสุ.

ครั้งนั้น ในหิมวันตประเทศ เต่า(ตัวหนึ่ง)
อาศัยอยู่ในสระแห่งหนึ่ง.

ลูกหงส์ ๒ ตัว เทียวหากิน ได้ทำความ
สนิทสนมกับเต่าตัวนั้น. เต่าและหงส์มี
ความคุ้นเคยกันแน่นแฟ้น วันหนึ่งหงส์
ได้พูดกับเต่าว่า “สหายเต่าที่อยู่ของเรา
ในถ้ำทองบนพื้นภูเขาจิตรกฏ ในหิมวันต-
ประเทศ เป็นประเทศที่น่ารื่นรมย์,
ท่านจะไปกับเราไหม”.

เต่าพูดว่า “เราทำอย่างไร จึงจะไปได้
เล่า”. หงส์พูดว่า “พวกเราจะพาท่านไป
หากว่า ท่านอาจจะรักษาปากไว้ได้ ท่าน
จะไม่พูดอะไรแก่ใคร ๆ เลย”. เต่าพูดว่า
“เราอาจ (รักษาได้) เชิญท่านพาเราไป
เถิด”.

หงส์ทั้งสองนั้น กล่าวว่า “ดีแล้ว” ดังนี้
แล้ว ให้เต่าคาบไม้อันหนึ่ง ส่วนตัวเอง
คาบปลายไม้ทั้งสองข้างแล้วบินไป. พวก
เด็กชาวบ้านเห็นหงส์กำลังพาเต่าบินไป
อย่างนั้น จึงพูดว่า “หงส์ ๒ ตัวกำลัง
พาเต่าไปด้วยไม้”.

กัจจโป “ยทิ มํ สหายกา เนนฺติ,
 ตุมฺหากํ เอตถ ก็ ทฏฺฐจเจฏฺฐกา”ติ
 วตฺตกาโม หํसानํ สีฆเวคตาย
 พาราณสินฺครเ ราชนิเวสนสฺส
 อูปริภาคํ สมฺปตฺตกาเล ทฏฺฐจฺจานโต
 ทณฺฑกํ วิสฺสชฺเชตฺวา อากาสงฺคณเ
 ปตฺติตฺวา เทวภาโค อโหสิ.

“กัจจโป อากาสโต ปตฺติตฺวา เทวธา
 ภินฺโน”ติ เอกโกลาหลํ อโหสิ.

ราชา โภทิสตฺตํ อาทาย อมจฺจคณ-
 ปริวฺโต ตํ จานํ คณฺตฺวา กัจจโป
 ทิสฺวา โภทิสตฺตํ ปุจฺฉิ. “ปณฺฑิต
 ภินฺติ กตฺวา เอส ปตฺติโต”ติ.

โภทิสตฺโต “จิริปฏิกฺโขหิ ราชานํ
 โอวทิตฺตกาโม อูปายํ อูปรฺธาเรนฺโต
 จรามิ, อิมินา กัจจเปเน หํเสหิ
 สทฺธิ วิสฺสาโส กโต ภวิสฺสติ, เตหิ
 ‘อิมํ หิมวณฺตํ เนสฺสามา’ติ ทณฺฑกํ
 ทํสาเปตฺวา อากาสํ ปกฺขนฺนเทหิ
 ภวิตพฺพํ, อถ. อิมินา กสฺสจิจิ วจณํ
 สุตฺวา อรฺกฺขิตมฺุขตาย ภินฺนิจิ วตฺตกาเมเน

เต่าประสงค์จะพูดว่า “หากสหายน
 จะพาเราไป, เรื่องนี้มันก่งการอะไรของ
 เจ้าด้วย เจ้าทาสชั่ว” ดังนี้ จึงปล่อย
 ท่อนไม้จากที่ที่ติดคาบ ในเวลาที่มาถึง
 เหนือพระราชนิเวศน์ ในนครพาราณสี
 โดยความเร็วของหงส์ ตกลงที่ท้อง
 สนามหลวงแตก ๒ ซีก.

ได้มีเสียงเลื่องลือเป็นเสียงเดียวว่า “เต่า
 หล่นจากท้องฟ้า. แตก ๒ ซีก”.

พระราชอาแวดล้อมด้วยหมู่อำมาตย์ พา
 พระโภทิสต์ว้ไปถึงที่นั่น ทอดพระเนตร
 เห็นเต่า แล้วตรัสถามพระโภทิสต์ว้ว่า
 “ท่านบัณฑิต เต่านี้มันทำอย่างไร จึง
 ตกลงมา”.

พระโภทิสต์ว้คิดว่า “เราหวังมานานแล้ว
 อยากจะเตือนพระราชอา กำลังเที่ยวตรอง
 หาอุบายอยู่, เต่าตัวนี้คงจะทำความ
 คู่กับหงส์, หงส์นั้นคงจะกล่าวว้ว่า
 ‘พวกเราจะพาเต่านี้ไปยังป่าหิมพานต์’
 ดังนี้ จึงให้เต่าคาบไม้บินไป, เมื่อเป็น
 ดั่งนั้น เต่าตัวนี้คงได้ฟังใคร ๆ พูดแล้ว
 รักษาปากไม่ได้ อยากจะพูดอย่างใด

ทณฺชโก^๑ วิสฺสฏฺโง ภาวิสฺสติ, เอวํ
 อากาสโต ปติตฺวา ชีวิตกฺขยํ ปตฺเตเนว
 ภาวิตพฺพนุ^๒ติ จินฺเตตฺตฺวา “อาม มหาราช
 อติมุขรา นาม อปริยฺนตฺวจนา
 เอวรूपํ ทุกฺขํ ปาปฺณนฺตฺติเยวา^๓ติ
 วตฺวา อีมา คาทา อโวจ

๑๒๙. “อวธี วัต อตฺตฺตานํ
 กจฺฉโป ๖ ปพฺยาหริ^๒
 สุกฺคหิตฺสุมิ กฏฺจฺสุมิ
 วาจาย สกฺิยา^๓ วธิ.

๑๓๐. เอตมฺปิ ทิสฺวา นรวิริยเสฏฺฐ^๔
 วาจํ ปมฺญฺเจ กุสลํ นาติเวลล์
 ปสฺสสิ พหุภาณฺน
 กจฺฉปํ พุยฺสนํ คตฺนุ^๕ติ.

ตตฺถ อวธี วัตตติ ฆาฏฺฐิ วัต.
 ปพฺยาหฺรณฺติ พฺยาหฺรณฺโต. สุกฺคหิตฺสุมิ

อย่างหนึ่ง จึงปล่อยก่อนไม้, หล่นลง
 จากอากาศ ถึงความสิ้นชีวิตอย่างนี้” ดังนี้
 แล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่มหาราช บุคคล
 ผู้มีปากกล้า พูดไม่จบ ย่อมถึงทุกข์เห็น
 ปานนี้” แล้วกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

๑๒๙. “เต่าเปล่งวาจา จึงได้ฆ่าตน
 เสียแล้วหนอ มันฆ่าตัว ด้วยวาจา
 ของตน เพราะไม้ซึ่งคาบไว้แน่น
 แล้ว.

๑๓๐. ข้าแต่พระองค์ ผู้แก่กล้า ผู้
 ประเสริฐกว่านรชน บัณฑิตเห็น
 เหตุเช่นนั้นแล้ว ควรเปล่งวาจาดี
 เปล่งวาจาไม่เกินขอบเขต ขอ
 พระองค์ทอดพระเนตรเต่า ซึ่งถึง
 ความพินาศ เพราะการพูดมาก”
 ดังนี้.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ได้ฆ่า
 ตนเสียแล้วหนอ ได้แก่ ประหารตัวเอง

^๑ ฉ. ทณฺชกา.

^๒ ฉ. กจฺฉโป พฺยาหริ คิริ.

^๓ ฉ. สกฺิยาวธิ.

^๔ ฉ. นรวิริยเสฏฺฐ.

กฏฐสมินฺติ มุขเน สฺฏฐุ ทํลิตฺวา
 คหิตเ ทณฺทเก. วาจา สกียา วรฺธิ
 อติมุขรตาย อกาเล วาจํ นิจฺฉาเรนฺโต
 ทฏฺฐจฺจํ วิสฺสชฺเชตฺวา ตาย สกาย
 วาจา อุตฺตํ วรฺธิ^๑ ฆาณฺเณสิ. เอวเมว
 ชีวิตกฺขยํ ปตฺโต, น อณฺณถาติ.

เอตมฺปิ ทิสฺวาติ เอตมฺปิ การณํ
 ทิสฺวา. นรฺวิเรสฺสฺฐาติ นเรสุ วิริเยน
 เสฏฺฐ อุตฺตมวิริย ราชวร.

วาจํ ปมฺญเจ กุสลํ นาคิเวเลนฺติ
 สจฺจาทีปฺปฏิสฺยุตฺตํ กุสลเมว ปณฺทิตปฺริโส
 มุญฺเจยฺย นิจฺฉาเรยฺย, ตมฺปิ หิตํ
 กาลยฺตุตฺตํ น อติเวลํ อติกฺกนฺตกาลํ
 อปรียนฺตวาจํ ภาเสยฺย.

แล้วหนอ. คำว่า **เปล่งวาจา** ได้แก่
 เปล่งคำ. คำว่า **เพราะไม้อันคาบไว้**
แน่นแล้ว ความว่า ไม้อันเอามาปากคาบ
 ไว้ดีแล้ว. คำว่า **มันฆ่าตัว ด้วยวาจา**
ของตน ความว่า เพราะมันปากพล่อย
 เปล่งวาจาผิดเวลา พล่อยที่ซึ่งมันคาบไว้
 เสีย ฆ่า คือประหารตัวเอง ด้วยวาจา
 ของมันนั้น. ถึงความสิ้นชีวิตอย่างนี้
 นั้นแล, มีใช้อย่างอื่น.

คำว่า **บัณฑิตเห็นเหตุเมื่อนั้นแล้ว** ความว่า
 เห็นเหตุการณเมื่อนั้น. คำว่า **ข้าแต่พระองค์**
ผู้แก่กล้า ผู้ประเสริฐกว่านรชน ความว่า
 ข้าแต่พระราชผู้ประเสริฐที่สุด ด้วย
 ความเพียร คือข้าแต่พระราชผู้ประเสริฐ
 ผู้มีความเพียรสูงสุดในหมู่ชน.

คำว่า **ควรเปล่งวาจาดี** เปล่งวาจาไม่เกิน
ขอบเขต ความว่า บุรุษผู้เป็นบัณฑิต
 ควรพล่อย คือเปล่งวาจาเป็นกุศล ซึ่ง
 ประกอบด้วยสัจจะเป็นต้นเท่านั้น ควร
 กล่าววาจาเมื่อนั้น ซึ่งเป็นประโยชน์เหมาะ

^๑ น. อวธิ.

- แก้กาล ไม่ควรกล่าววาจาเกินขอบเขต
คือเลยกาลไม่รู้จบ.
- ปสฺสสีติ นนุ ปจฺจกฺขโต ปสฺสสิ. คำว่า **ขอพระองค์ทอดพระเนตร** ความว่า
พหุภาณณาติ พหุภาณเนน. พระองค์ทอดพระเนตรเห็นชัดแล้วมิใช่
หรือ. คำว่า **เพราะการพูดมาก** ความว่า
เพราะความพูดมาก.
- กจฺฉปี พุยสนํ คตฺตุนฺติ เอวํ กจฺฉปี คำว่า **เท่าซึ่งถึงความพินาศ** ความว่า
ชีวิตกฺขยํ ปตฺตุนฺติ. ราชา “มํ สนฺธาย เท่าถึงความสิ้นชีวิตแล้วอย่างนี้. พระราชา
ภาสตี”ติ ญตฺวา “อเมหฺ สนฺธาย ทรงรู้ว่า “อำมาตย์พูดหมายถึงเรา”
กเถสิ ปณฺทิตา”ติ อห. จึงตรัสว่า “ดูกรบัณฑิต ท่านพูดหมายถึง
เราหรือ” ดังนี้.
- โพธิสฺสโต “มหาราช ตฺวํ วา โหหิ พระโพธิสัตว์ กราบทูลอย่างชัดเจนว่า
อญฺเวย วา, โย โกจิ ปมาณาติกฺกนฺตํ “ข้าแต่มหาราช จะเป็นพระองค์หรือเป็น
ภาเสนฺโต เอวรूपํ พุยสนํ ปาปฺุณาตี”ติ คนอื่นก็ตาม, ผู้ใดผู้หนึ่ง พูดเกินประมาณ
ปากฏํ กตฺวา กเถสิ. ย่อมถึงความพินาศเยี่ยงนี้” ดังนี้.
- ราชา ตโต ปฏฺจาย วิรมิตฺวา จำเดิมแต่นั้น พระราชาทรงงดเว้น
มนุทภาณี อโหสิ. (จากการตรัสมาก) กลายเป็นผู้ตรัส
น้อยลง.
- สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อahrtฺตฺวา พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
ชาตกํ สโมธาเนสิ “ตทา กจฺฉไป เทศนาคือมาตรัสแล้ว ทรงประชุมชาดก
โกกาลิโก อโหสิ, เทว หํสโปตกา ว่า “เท่าในกาลนั้น กลับชาติมาเป็น

เทว มหาเถรา, ราชา อานนโท, โกกาลิกะ, หงส์ ๒ ตัวกลับชาติมาเป็น
อมจุปณฺธิโต ปน อหเมวา”ติ. พระมหาเถระทั้งสอง, พระราชากลับชาติ
มาเป็นอานนท์, ส่วนอำมาตย์บัณฑิต
กลับชาติมาเป็นเรตถาคคแล”.

กัจฉปชาดกวรรณนา ปญฺจมา.

พรรณากัจฉปชาดก ที่ ๕ จบ.

๖. มัจฉาตก (๒๑๖)

๑๓๑. “น มายมคฺคิ ตปติ
น สฺวโล สาธุ ตจฺฉิโต
ยญจ มํ มณฺเฑเต มจฺฉิ
อณฺณํ โส รติยา คโต.

๑๓๒. โส มํ ทหติ รากคฺคิ
จิตฺตณฺจูปตเปติ มํ
ชาลิโน มุณฺจถยิรา มํ
น กามे หณฺเฑเต กฺวจฺจ”ติ.

มัจฉาตกํ ฦจฺจ.

๖. มัจฉาตก (๒๑๖)

๑๓๑. “ไฟนี้เผาเราให้เราร้อนไม่ได้ หลาว
ที่นายพรานเสียมไว้ดีแล้ว ทำเรา
ให้เดือดร้อนไม่ได้ ส่วนข้อที่นาง
ปลาเข้าใจเราอย่างนี้ว่า พ่อปลา
ตัวนั้น ไปหานางปลาตัวอื่น ด้วย
ความยินดี นี่แหละจะเผาเราให้
เราร้อนได้.

๑๓๒. ไฟคือรากะนั้น ย่อมเผาเราให้
เราร้อน อนึ่ง จิตของเราย่อมจะ
เผาเราให้เราร้อนได้ ดูกรชาว
ประมง ขอท่านจงปล่อยเราไปเถิด
เพราะว่า ในกาลไหน ๆ บุคคล
ย่อมไม่เบียดเบียนสัตว์ ผู้ดำรงอยู่
ในเพราะกาม”.

มัจฉาตก ที่ ๖.

๖. มัจฉชาตกาวณฺณนา (๒๑๖)

น มายมคฺคิ ตปตีติ อิหํ สตุถา
เซตวเน วิหรนฺโต ปุราณทฺตฺติยาปโลภนํ
อารพฺภ กเถสิ.

ตณฺหิ ภิกฺขุํ สตุถา “สจฺจํ กิร
ตฺวํ ภิกฺขุ อุกฺกณฺจโตะสิ”ติ ปุจฺฉิ.
“สจฺจํ ฆนฺเต”ติ วุตฺเต “เกน
อุกฺกณฺจาปิโตะสิ”ติ ปุฏฺโฐ “ปุราณ-
ทฺตฺติยา”ติ อาห. อถ นํ สตุถา
“อโย เต ภิกฺขุ อิตฺถิ อนตฺถกาโรกา
ปุพฺเพปิ ตฺวํ เอตํ นิสฺสาย สฺเสน
วิชฺฌิตฺวา องฺกาเรสุ ปจิตฺวา
ขาทิตพฺพตํ ปโตโต ปณฺทิตเต นิสฺสาย
ชีวิทํ ลภี”ติ^๑ วตฺวา อตีตํ อหาริ.

๖. พรรณนามัจฉชาดก (๒๑๖)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตะวันมหาวิหาร ทรงปรารภการ
ประเล้าประโลมของภริยาเก่า (ของภิกษุ
นั้น) ตรัสคำนี้ว่า **ไฟนี้ไม่ไหม้เราให้
เราร้อน** เป็นต้น.

ก็พระศาสดา ตรัสถามภิกษุรูปนั้น
ว่า “ภิกษุ ข่าว่าเธอกระสัน จริงหรือ”.
เมื่อเธอกราบทูลว่า “จริง พระเจ้าข้า”
ภิกษุนั้น ถูกพระองค์ตรัสถามว่า “ใคร
ทำให้เธอเกิดกระสันขึ้นมาเล่า” จึง
กราบทูลว่า “ภริยาเก่า (ให้ข้าพระองค์
เกิดกระสันขึ้น)” ดังนี้. ลำดับนั้น พระ
ศาสดาจึงตรัสกับภิกษุนั้นว่า “ดูกรภิกษุ
หญิงนี้เป็นผู้ทำความพินาศแก่เธอ(เฉพาะ
บัดนี้เท่านั้น ห้ามได้เลย) แม้กาลก่อน
เธออาศัยหญิงนี้ ถึงความเป็นผู้ที่จะพึง
ถูกเขาเอาหลาวเสียบ อย่างบนถ่านเพลิง
แล้วเคี้ยวกิน (แต่) เพราะอาศัยบัณฑิต
ทั้งหลาย จึงรอดชีวิตมาได้” จึงทรงนำ
อดีตนิทานมาว่า.

^๑ น. อลคฺถ.

อดีตเต พาราณสียัม พุรหมทตเต
 รชชัม กาเรนเต โพิธิตโต ตสฺส
 ปุโรหิตโต อโหสิ. อถกทิวสํ เกวฏฐา
 ชาเล ลคคัม มจฺฉํ อุทฺฐริตฺวา
 อุณฺหฺวาลุกาปิฏฺเฐ จเปตฺวา “องฺคาเรสุ
 นํ ปจิตฺวา ขาทิสฺสามา”ติ สุลํ ตจฺเจสุ.^๑
 มจฺฉเณ มจฺฉเณ อารพฺภ ปรีเทวมาโน
 อีมา คาทา อโวจ

ในอดีตกาล ครั้นเมื่อพระเจ้า
 พรหมทัต เสวยราชสมบัติอยู่ที่นคร
 พาราณสี พระโพิธิตว์ได้เป็นปุโรหิต
 ของท้าวเธอ. อยู่มาวันหนึ่ง ชาวประมง
 ได้จับปลาซึ่งติดอวนขึ้นมา วางไว้บนพื้น
 หาดทรายร้อนระอุ เสียมหลาวเอาไว้
 โดยหมายใจว่า “จักเสียบปลานั้นอย่าง
 บนถ่านเพลิง แล้วกินกัน”. ปลา
 คร่ำครวญปรารภถึงแม่ปลา ได้กล่าว
 คาทาเหล่านี้ว่า

๑๓๑. “น มายมคฺคิ ตปติ
 น สฺวโล สาธุ ตจฺฉิตโต
 ยญฺจ มํ มณฺเฑเต มจฺฉเณ
 อญฺฉํ โส รติยา คโต.

๑๓๑. “ไฟนี้เผาเราให้เราร้อนไม่ได้ หลาว
 ที่นายพรานเสียมไว้ดีแล้ว ทำเรา
 ให้เดือดร้อนไม่ได้ ส่วนข้อที่นาง
 ปลาเข้าใจเราอย่างนี้ว่า พ่อปลา
 ตัวนั้น ไปหานางปลาตัวอื่น ด้วย
 ความยินดี นี่แหละจะเผาเราให้
 เราร้อนได้.

๑๓๒. โส มํ ทหติ รากคฺคิ
 จิตฺตญฺจูปตเปติ มํ
 ชาลินโน^๒ มุญฺจถยิรา มํ
 น กามเ มณฺเฑเต กฺวจิ”ติ.

๑๓๒. ไฟคือรากะนั้น ย่อมเผาเราให้
 เราร้อน อนึ่ง จิตของเรา ย่อมจะ
 เผาเราให้เราร้อนได้ ดูกรชาว
 ประมง ขอท่านจงปล่อยเราไปเถิด

^๑ ฉ. ตจฺฉเณ.

^๒ ฉ. ชาลินโน มุญฺจถยิรา มํ.

ชาลิโนติ เกวฏฺเฐ อาลปติ. เต हि
 ชาลสฺส อตฺถิตาย ชาลิโนติ วุจฺจนฺติ.
 มุญฺจถยิราติ ปฏิมุญฺจถ เม^๑ สามิโนติ
 ยาจติ. น กามे हणुत्ते कुञ्जि
 กามे ปตฺติจฺโตะ^๒ กามेเน นียมาโน
 สตุโต น कुञ्जि हणुत्ति. न हि तं
 तुम्हातिहा हित्तुं अनुञ्जविकाति परिเทवति.
 ओ वा कामेति हेतुवजे गुम्भं,
 कामहेतु मञ्जि अनुपनुत्तमानो नाम
 कुञ्जि तुम्हातिसेहि. हणुत्तिदि परिเทवति.

จิตของเรานั้นแล ซึ่งประกอบพร้อมด้วย
 รากะ ย่อมจะทำให้เราเดือดร้อน คือ
 ทำให้เราลำบากได้แก่คอยเบียดเบียนเรา
 (อยู่เสมอ).

ปลาร้องเรียกชาวประมงว่า ชาลิโน.
 เป็นความจริง ชาวประมงเหล่านั้น เพราะ
 มือวนอยู่เขาจึงเรียกว่า ชาลี (ผู้มีมือวน)
 ดังนี้. คำว่า ขอท่านจงปล่อยเราไปเถิด
 ความว่า ปลาอันวนว่า ขอท่านจง
 ปล่อยข้าพเจ้าไปเถิดนาย ดังนี้. คำว่า
 เพราะว่า ในกาลไหน ๆ บุคคลย่อมไม่
 เบียดเบียนสัตว์ผู้ดำรงอยู่ในเพราะกาม
 ความว่า สัตว์ผู้ดำรงอยู่ในเพราะกาม
 คือถูกกามชักนำไป(ในอำนาจ) บุคคล
 ย่อมไม่เบียดเบียนในกาลไหน ๆ. ปลา
 คร่ำครวญว่า เป็นความจริง คนเช่น
 ท่านไม่สมควร เพื่อจะฆ่าสัตว์เช่นนั้นเลย
 ดังนี้. อีกอย่างหนึ่ง คำว่า กาม เป็น
 สัตตมีวิภัตติ ย่อมใช้ในปัญจมีวิภัตติ
 เอกวจนะ, พ่อปลา ย่อมคร่ำครวญว่า
 สัตว์ผู้ติดตามแม่ปลา เพราะกามเป็นเหตุ

^๑ ฉ. มุญจถยิรา มนฺติ มุญจถ มํ.

^๒ ม. ปตฺติโค.

ตสมิ ขณ โภทิสตุโต นทีตีรั
คโต ตสฺส มจฺจนฺตสฺส ปรีเทวิตสทฺทํ
สุตฺวา เกวฏฺเฏ อุปสงฺกมิตฺวา ตํ
มจฺฉํ โมเจสิ.

สตฺถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อahrtิตฺวา
สจฺจจฺานิ ปกาเสตฺวา ชาตกํ สโมธาเนสิ.
สจฺจปรีโยसानเ อุกฺกณฺจิตโต ภิกฺขุ
โสตาปัตตติผลเ ปตฺติฏฺจหิ. “ตทา มจฺฉิ
ปุราณทฺตติยิกา อโหสิ, มจฺฉเ
อุกฺกณฺจิตภิกฺขุ, ปุโรหิต ปน อหเมวา”ติ.

มจฺฉชาตกาวณฺณนา ฉฏฺฐา.

คนเช่นท่าน(ชาวประมง)ย่อมไม่เบียดเบียน
ในกาลไหน ๆ.

ขณะนั้น พระโพธิสัตว์ไปยังฝั่ง
แม่น้ำ ได้ยินเสียงปลานั้นคร่ำครวญ
จึงเข้าไปหาชาวประมง(ขอร้อง)ให้ปล่อย
ปลาตัวนั้นไป.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
เทศนาเข้ามาแล้ว ทรงประกาศสัจจะ
ทั้งหลาย (ที่สุด) ได้ประชุมชาดก. ใน
เวลาจบสัจจะ ภิกษุผู้กระสันขึ้น ดำรง
อยู่ในโสดาปัตติผลแล้ว. “แม่ปลาใน
ครั้งนั้นได้เป็นภริยาเก่า, พ่อปลาเป็น
ภิกษุผู้กระสัน ส่วนปุโรหิตคือเราตถาคต
แล”.

พรรณนามัจฉชาดก ที่ ๖ จบ.

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๗. เสกคุชาตก (๒๑๗)

๑๓๓. “สพฺโพ โลโก อตฺตมโน อโหสิ
อโกวิททา คามธมฺมสฺส เสคฺคุ
โกมารโก นาม ตวชฺช ธมฺโม
ยํ ตฺวํ คหิตา ปวเน ปโรทสิ.

๑๓๔. โย ทุกฺขมุจฺจาย ภเวยฺย ตาณํ
โส เม ปิตา ทฺพฺภิกิ วเน กโรติ
สา กสฺส กนฺทามิ วนสฺส มชฺฌ
โย ตายิตา โส สหสา กโรติ”ติ.

เสกคุชาตกํ สุตตมํ.

๗. เสกคุชาตก (๒๑๗)

๑๓๓. “สัตว์โลกทั้งปวง พอใจในการ
เสพงาม ดูกรนางเสกคุ เจ้าเป็น
หญิงไม่ฉลาดในธรรมชาติ ของ
ชาวบ้าน ข้อที่เจ้าเป็นกุมารี ถูก
เราจับต้อง ร้องให้อยู่ในป่าใหญ่
วันนี้นั้น เป็นธรรมดาของเจ้า
(ที่ยังเป็นสาว).

๑๓๔. เมื่อดิฉัน ผจญกับความทุกข์แล้ว
ผู้ใดพึงคุ้มครองได้ ผู้นั้นคือบิดา
ของดิฉัน ยังทำมิตีมิร้ายในป่าอีก
ดิฉันนั้น จะคร่ำครวญถึงใครกัน
ท่ามกลางป่า (และ) ผู้ใด ปกป้อง
(ดิฉัน) ไว้ได้ ผู้นั้น (คือบิดา) ยัง
กลับจะข่มขืน(ดิฉัน)”.

เสกคุชาตก ที่ ๗.

๗. เสกคุชาตกถกณณา (๒๑๗)

สพฺโพ โลโกติ อิํ สตุถา
 เขตวเน วิหรนฺโต เอกํ ปณฺณิกํ
 อูปาสกํ อารพฺภ กถสิ. วตฺตุ
 เอกนิปาเต. วิตุถาริตเมว.

อิธาปิ สตุถา ตํ อูปาสกํ “กิ
 อูปาสก จิรสฺสํ อากโตสิ”ติ ปุจฺฉิ.

ปณฺณิกอูปาสโก “ธิดา เม ภนฺเต
 นิจฺฉํ หลิตมฺขี, ตมฺหํ วิมฺสิตฺวา
 เอกสฺส กุลทวารกสฺส อทาสี, ตตฺถ
 อิติกตฺตพฺพตาย ตุมฺหากํ ทสฺสนาย
 อากนฺตุํ โอกาสํ น ลภินฺ”ติ อาห.

อถ นํ สตุถา “น โข อูปาสก
 อิทาเนว सा सिलवती पुपुषेपि सिलवती,
 ตวญฺจ न इतिानेव तं विमसि,
 पुपुषेपि विमसियेवा”ติ वत्त्वा तेन
 याजितो अतिष्ठो อหริ.

๗. พรรณนาเสกคุชาดก (๒๑๗)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
 พระเชตะวันมหาวิหาร ทรงปรารภอุบาสก
 ชายผู้คนหนึ่ง ตรัสคำนี้ว่า **สัตว์โลก
 ทั้งปวง** เป็นต้น. เรื่องท่านแสดงไว้พิสดาร
 แล้ว ในเอกนิบาตนั้นแล.

แม้ในเรื่องนี้ พระศาสดาตรัสถาม
 อุบาสกนั้นว่า “ดูกรอุบาสก เพราะเหตุ
 อะไร นาน ๆ ท่านจึงมา (หาเรา)”.

ปณณิกอุบาสก กราบทูลว่า “ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ ธิดาข้าพระองค์ มีใบหน้า
 ยิ้มแย้มเป็นนิจ ข้าพระองค์ทดลองนาง
 (ก่อน) จึงยกให้เด็กหนุ่มมีสกุลคนหนึ่งไป
 เพราะตนมัวเตรียมการอย่างนี้ในเรื่องนั้น
 อยู่ จึงไม่ได้โอกาสมาเฝ้าพระองค์”.

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกับเขาว่า
 “ดูกรอุบาสก มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่
 นางเป็นหญิงมีศีล แม้ในกาลก่อน นางก็
 เป็นผู้มีศีล(เหมือนกัน), อนึ่ง ท่านทดลอง
 นางเฉพาะในบัดนี้เท่านั้นก็หาไม่, แม้ใน
 กาลก่อน ท่านก็ทดลองแล้วเหมือนกัน”

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อดีต พาราณสียี พุรหมทตเต
 รชชั กาเรนเต โพธิสตุโต รุกขเทวดา
 อโหสิ.

ตทา อยเมว ปณฺณิกอุปาสโก “ธิตฺร
 วมฺสิสุสามิ”ติ อรณฺญํ เนตฺวา กิเลสวเสน
 อิจฺฉนฺโต วยิ หตฺถเณ คณฺหิ. อถ นํ
 ปรีเทวมานํ ปจฺมคากาย อชฺฌภาสิ

๑๓๓. “สพฺโพ โลโก อตฺตมโน อโหสิ
 อโกวิททา คามชฺมมสุส เสคฺค
 โกมาริโก นาม ตวชฺช ชฺมโม
 ยํ ตฺวํ คหิตา ปวเน ปโรทสี”ติ.

ตตถ สพฺโพ โลโก อตฺตมโน
 อโหสิติ อมฺม สกโลปิ สตฺตโลโก

ดังนี้ อุบาสกนั้นทูลอาราธนา ทรงนำ
 อดีตนิทานมาว่า.

ในอดีตกาล ครั้นเมื่อพระเจ้า
 พรหมทัต เสวยราชสมบัติอยู่ ณ พระนคร
 พาราณสี พระโพธิสัตว์ (เกิด) เป็นรุกข-
 เทวดา.

กาลนั้น บัณฑิตอุบาสกนั้นแล คิดว่า
 “จักทดลองธิดาคู” นำไปยังป่า จับมือ
 (นาง) ทำเป็นเหมือนปรารถนาอยู่ ด้วย
 อำนาจกิเลส. ลำดับนั้น อุบาสกนั้น
 กล่าวกับนางผู้กำลังคร่ำครวญอยู่ ด้วย
 คำถ้อยที่ ๑ ว่า

๑๓๓. “สัตว์โลกทั้งปวง พอใจในการ
 เสพกาม ดูกรนางเสคฺค เจ้าเป็น
 หญิงไม่ฉลาดในธรรมชาติ ของ
 ชาวบ้าน ข้อที่เจ้าเป็นกุมารี ถูก
 เราจับต้อง ร้องให้อยู่ในป่าใหญ่
 วันนี้นั้น เป็นธรรมดาของเจ้า
 (ที่ยังเป็นสาว)”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า สัตว์โลก
 ทั้งปวง พอใจในการเสพกาม ความว่า

เอติสฺสา กามเสวนาย อตฺตมโน ชาโต.

แน่แม่ สัตวโลกแม่ทั้งสิ้นพอใจในการ
เสพกามนี้.

อโกวิทา คามชฺมมฺสฺส เสกฺคฺคฺติ เสกฺคฺคฺติ
ตฺสฺสา นามํ. เตน ตฺวํ ปน อมฺม
เสกฺคฺ อโกวิทา คามชฺมมฺสฺส อิมสฺมี
คามชฺมเม วสฺสชฺมเม อกฺุสลาสิตี วุตฺตํ
โหติ.

ในคำว่า ดูกรนางเสกคุ เจ้าเป็นหญิงไม่
ฉลาดในธรรมชาติของชาวบ้าน นี้ คำว่า
เสกคุ (นั่น) เป็นชื่อของนาง. เพราะ
เหตุนั้น มีคำอธิบายที่ท่านกล่าวไว้ว่า
แม่เสกคุ ก็เจ้าเป็นหญิงไม่ฉลาด ใน
ธรรมชาติของชาวบ้าน ก็ว่า เจ้า
เป็นหญิงไม่เฉียบแหลมในธรรมชาติของ
ชาวบ้าน คือในธรรมชาติที่เลวทรามนี้เลย.

โกมาริโก นาม ตวชฺช ชฺมโมติ อมฺม
กุมาริโก นามเส ตวชฺช สภาโว.

คำว่า ข้อที่เจ้าเป็นนางกุมารี เป็นธรรมดา
ของเจ้าในวันนี้ ความว่าแน่แม่ สภาวะ
ของเจ้าในวันนี้ นั่น ชื่อว่า เป็นเด็กหญิง.

ยํ ตฺวํ คหิตา ปวเน ปโรทสิตี
ตฺวํ มยา อิมสฺมี ปวเน สนฺถวเสน
หตฺถे คหิตา ปโรทสิ น สมฺปฺปฺยจฺจสิ
โก เอส ตว สภาโว ก็ กุมาริกาเยว
ตฺวานฺติ ปุจฺจติ.

คำว่าเจ้าถูกเราจับต้อง ร้องไห้ในป่าใหญ่
ความว่า ปณณิกอุบาสก ถามว่า เจ้า
ถูกเราจับมือ ด้วยอำนาจความเขยชิด
ในป่าใหญ่นี้ยังจะร้องไห้ คือไม่ยินยอม
พร้อมใจ เจ้ามีสภาพเป็นอะไรกันนั้น
เจ้ายังเป็นนางกุมาริกาอยู่หรือ.

ตํ สุตฺวา กุมาริกา “อาม ตาต
กุมาริกาเยวาทํ นาทํ เมถุนชฺมมํ นาม

นางกุมาริกา ฟังคำนั้นแล้ว ก็
กล่าวว่า “ใช่แล้ว คุณพ่อ ดิฉันเป็น

ชานามิ”ติ วตฺวา ปรีเทวมาณา ทฺติยํ
คาถมาห

๑๓๔. “โย ทฺกฺขพฺพญฺจาย ภเวยฺย ตาณํ
โส เม ปิตา ทฺพฺภิ วเน กโรติ
สา กสฺส กนฺทามิ วนสฺส มชฺฌ
โย ตายิตา โส สหสา กโรติ”ติ.

สา เหฏฺฐา กถิตาเยว.

อติ โส ปณฺณโก ตทา ธีตรํ
วิมฺสิตฺวา เคหํ เนตฺวา กุลทารกสฺส
ทตฺวา ยถากมฺมํ คโต.

สตฺถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา
สจฺจานิ ปกาเสตฺวา ชาตกํ สโมธาเนสิ.
สจฺจปรีโยसानเน ปณฺณิกอุปาสโก
โสตาปตฺติผลํ ปตฺติภฺจหิ. “ตทา ธีตา
ธีตาเยว ปิตา ปิตาเยว อโหสิ ตสฺส

(เพียง) เด็กหญิงเท่านั้น หารู้จักการสมสู่
ไม่” คร่ำครวญอยู่ กล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๑๓๔. “เมื่อดิฉัน ผจญกับความทุกข์แล้ว
ผู้ใดพึงคุ้มครองได้ ผู้นั้นคือบิดา
ของดิฉัน ยังทำมีดมีร้ายในป่าอีก
ดิฉันนั้น จะคร่ำครวญถึงใครกัน
ท่ามกลางป่า (และ) ผู้ใด ปกป้อง
(ดิฉัน) ไว้ได้ ผู้นั้น (คือบิดา) ยัง
กลับจะข่มขืน(ดิฉัน)”.

การพรรณานี้เพื่อความนั้น ท่าน
กล่าวไว้ในตอนต้นนั้นแล.

ปณฺณิกอุปาสกนั้น ทดสอบธิดา
ในครั้งนั้นแล้ว นำไปยังเรือน ยกให้เด็ก
หนุ่มมีสกุล แล้วไปตามยถากรรม ด้วย
ประการฉะนี้.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
เทศนานี้มาแล้ว ทรงประกาศสัจจะ
ทั้งหลายแล้ว ทรงประมวลชาดก. เวลา
จบสัจจะ ปณฺณิกอุปาสกดำรงอยู่ใน
โสดาปัตติผล. “ธิดาในกาลนั้น ก็เป็น

ปน การณสุส ปจฺจกฺขการกา ธิดานั้นแล บิดาก็เป็นบิดาตามเดิม ส่วน
รุกขเทวดา ปน อหเมวา”ติ. รุกขเทวดา ผู้ทำเหตุนั้นให้ประจักษ์ คือ
เราตถาคตแล”.

เสกคุชาตกาวณฺณนา สุตตมา.

พรรณนาเสกคุชาดก ที่ ๗ จบ.

๘. กฎาณิชาตก (๒๑๘)

๑๓๕. “สจฺสฺส สาเจยฺยมิทํ สจฺจินฺติตํ
ปจฺจโจจฺจทิตํ ปฏฺฐิฏฺฐสฺส ฏฺฐํ
ผาลํ เจ ขาเทยฺยํ มุสิกา
กสฺมา ฏุมารํ ฏุลา โน หเรยฺยํ.

๑๓๖. ฏฺฐสฺส หิ สนฺติ ฏฺฐฏฺฐา
ภวติ ปโร นิกฺคิโน นิกฺคยา
เทหิ ปุตฺตนฏฺฐ ผาลนฏฺฐสฺส ผาลํ
มา เต ปุตฺตมหาสิ ผาลนฏฺฐโจ”ติ.

กฎาณิชาตกํ อฏฺฐมํ.

๘. กฎาณิชาตก (๒๑๘)

๑๓๕. “การหักเหลี่ยม ต่อผู้มีเล่ห์เหลี่ยมนี้
ท่านคิดดีแล้ว การโกงตอบต่อผู้
โกง(ก่อน) ท่านจัดการแล้ว หาก
หนุกินผาลได้ ไฉนเหยี่ยวจะโฉบ
เด็กไปไม่ได้.

๑๓๖. โกงต่อโกงเจอกัน ฉ้อฉลต่อฉ้อฉล
เจอกัน แนะนำท่านผู้บุตรหาย
ท่านจงคืนผาล แก่ท่านผู้ผาลหาย
เสียเถอะ ท่านผู้ผาลหาย อย่าได้
นำลูกของท่านไปเสียเลย” ดังนี้.

กฎาณิชาตก ที่ ๘.

๘. ภูฏวานิชชาคกวรรณนา

(๒๑๘)

สจฺจสฺส สาเชยฺยมิทฺทติ อิทํ สตุถา
 เขตวเน วิหรนฺโต เอกํ ภูฏวานิชํ
 อารพฺภ กเถสิ.

สาวตฺถิวาสินो หิ ภูฏวานิชो
 จ ปณฺธิตวานิชो จ เทว ชนา
 ปตฺติกา^๑ หุตฺวา ปญฺจ สกฺกุสฺตานิ
 ฆณฺทสฺส ปุเรตฺวา ปุพฺพนฺตโต อปรนฺตํ
 วิจฺรมาณา โวหารํ กตฺวา พหุลากํ
 ลภิตฺวา สาวตฺถิ ปจฺจจากมฺิสฺสุ. ปณฺธิต-
 วานิชो ภูฏวานิชํ อาท "สมฺม
 ฆณฺทํ ภาเชมา"ติ.

ภูฏวานิชो "อัยํ ทิสมฺรตฺตํ ทุกฺขเสยฺยาย
 ทุกฺโขชเนน กิลมฺนฺโต อตฺตโน ฆเร
 นานคฺคฺรสมตฺตํ ฆุญฺชิตฺวา อชีรเกน
 มริสฺสติ, อถสฺส สพฺพเมตฺตํ ฆณฺทํ
 มยฺหเมว ภาวิสฺสติ"ติ จินฺเตตฺวา

๘. พรรณนาภูฏวานิชชาคก

(๒๑๘)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
 พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภพ่อค้า
 โกงคนหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า
การหักเหลี่ยมต่อผู้มีเล่ห์เหลี่ยมนี้ ดังนี้
 เป็นต้น.

ความพิสดารว่า พ่อค้าชาวเมือง
 สาวัดดี ๒ คน ชื่อภูฏวานิชและปณฺธิต
 พานิช เดินทางด้วยกัน บรรทุกสินค้า
 เต็มเกวียน ๕๐๐ เล่ม เทียวทำการค้าขาย
 ขึ้น ๆ ล่อง ๆ อยู่ ได้กำไรมากมายแล้ว
 จึงกลับมายังเมืองสาวัดดี. ปณฺธิตพานิช
 พุดกะภูฏวานิชว่า "สหาย เราแบ่ง
 สินค้ากันเถอะ".

ภูฏวานิชคิดว่า "พ่อค้าคนนี้นอนลำบาก
 กินลำบากมานาน บริโภคอาหารมีรสเลิศ
 ต่าง ๆ ในเรือนของตนแล้ว จักตายเพราะ
 อาหารไม่ย่อย, เมื่อเป็นอย่างนั้น สินค้า
 ทั้งหมดนี้ จักตกเป็นของเราคนเดียว"

^๑ ฉ. มิคคิกา.

“นกุขตตํ น มนาปํ, ทิวโส น
มनाไป, เสว ชานิสฺสามิ, ปุนทิวเส
ชานิสฺสามิ”ติ กาลं เขเปติ.

อก นํ ปณฺทิตวานนิโช นิปฺปิเพตฺวา
ภาชาเปตฺวา คนฺธมาลํ อาทาย สตุถุ
สนฺติกํ คนฺตฺวา สตุถารํ ปุเชตฺวา
วณฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสิทิ.

สตุถา “กทา อากโตสิ”ติ ปุจฺฉิ.
“อหฺมมาสมตตํ”^๑ เม ภนฺเต อากตฺสสา”ติ
วตฺวา “อก กสฺมา เอวํ ปปญฺเจตฺวา
พฺพุทฺฐปฺปจฺฉานํ น อากโตสิ”ติ ปุจฺฉโจ ตํ
ปวตฺตี อาโรเจสิ.

สตุถา “น โข อุปาสก อิทาเนว,
ปุพฺเพเปส กุญฺวานนิโชเยวา”ติ วตฺวา
เตน ยาจิโต อตฺตํ อหริ.

จึงปล่อยให้กาลเวลาหมดไป ด้วยการพูด
หวังเหยี่ยวว่า “ฤกษ์ไม่ดี, วันไม่ดี,
พรุ่งนี้ มะรืนนี้ เราจะรู้” ดังนี้.

ครั้งนั้น บัณฑิตพาดินชบิบบบังคับกุญพาดินช
ให้แบ่ง(สินค้า)แล้วถือของหอมและดอกไม้
ไปเฝ้าพระศาสดา บูชาพระศาสดา
ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พระศาสดา ตรัสถามว่า “ท่านมาเมื่อไร”
ดังนี้. เขาตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ
ข้าพระองค์มาได้สักครึ่งเดือนพระเจ้าข้า”
ถูกพระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เมื่อเป็น
เช่นนี้ ทำไมท่านจึงชักช้าอยู่ ไม่(รีบ)มา
เฝ้าพระพุทธเจ้า” จึงกราบทูลเรื่องนั้น
ให้ทรงทราบ.

พระศาสดาตรัสว่า “ดูกรอุบาสก มิใช่
ในกาลบัดนี้เท่านั้น, แม้ในกาลก่อนพ่อค้า
คนนี้ก็ เป็นพ่อค้าโกงเหมือนกัน” พ่อค้า
คนนั้นทูลอาราธนา จึงทรงนำอดีตนิทาน
มาว่า.

^๑ ฉ. อหฺมมาสมตฺโค.

อดีตเต พาราณสีย์ พรหมทตเต
 รชช การเนเต โพธิสตุโต อมจจกุล
 นิพพตติตวา วยปุตโต ตสส
 วิจิณญามจโจ อโหสิ.

ในอดีตกาล สมัยเมื่อพระเจ้า
 พรหมทัต เสวยราชสมบัติ ณ เมือง
 พาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูล
 อามาศย์ เจริญวัยแล้ว ได้เป็นอามาศย์
 ผู้พิพากษา ของพระราชานั้น.

ตทา คามวาสี จ นครวาสี จ เทว
 วาณิชา มิตตทา อหะสุ. คามวาสี
 นครวาสิสส สนฺติเก ปญจ ผาลสตานิ
 จเปสิ. โส เต ผาเล วิกกิณิตวา
 มุลฺ คเหตุวา ผาลานํ จปีตฎุจانه
 มุสิกวจจํ อากิริตวา จเปสิ. อปรภาเค
 คามวาสี อากนฺตวา “ผาเล เม
 เทหิ”ติ อาห.

ในกาลนั้นมีพ่อค้า ๒ คน คนหนึ่งอยู่
 บ้านนอกอีกคนหนึ่งอยู่ในเมือง (ทั้งสอง)
 ต่างเป็นมิตรกัน. พ่อค้าชาวบ้านนอก
 ผากผาล ๕๐๐ ตัว ไว้ในสำนักของ
 พ่อค้าชาวเมือง. พ่อค้าชาวเมืองขายผาล
 นั้นเสียแล้ว เก็บเงินเสียเอง แล้วเอาขี้นุ
 เรียรายไว้แทนในที่เก็บผาล. ต่อมาพ่อค้า
 บ้านนอกมาบอกว่า “ท่านจงคืนผาลให้
 เรา”.

ภูวามัชชโ “ผาลา เต มุสิกาทิ
 ขาทิตา”ติ มุสิกวจจํ ทสฺเสติ. อิตโร
 “ขาทิตา ว โหนฺตุ มุสิกาทิ ขาทิต
 กิ สกุกา กาทุนฺ”ติ นหानตฺถาย ตสฺส
 ปุตฺตํ อาทาย คจฺจนฺโต เอกสฺส
 สหายกสฺส เคะเห “อิมสฺส ทารกสฺส
 กตฺถจิ คนฺตุ มาทตฺถา”ติ วตฺวา
 อนฺโตคพฺภะ นิสีทาเปตฺวา สยํ นหาตฺวา
 ภูวามัชชสฺส เคะหํ อคมาสิ.

พ่อค้าโกงพูดว่า “ผาลของท่านถูกหนู
 กินหมดแล้ว” ดังนี้แล้ว ขี้นุให้ดู. พ่อค้า
 บ้านนอก นอกนี้พูดว่า “ผาลถูกหนูกิน
 แล้ว ก็แล้วไป จะทำอย่างไรได้ เมื่อหนู
 กินหมดแล้ว” ดังนี้ แล้วพาลูกของพ่อค้า
 โกงไปอาบน้ำ ให้เด็กนั่งในห้องในเรือน
 ของสหายคนหนึ่ง บอกว่า “ท่านอย่า
 ให้เด็กนี้ไปไหนได้” ดังนี้ ตัวเองอาบแล้ว
 ก็กลับมาเรือนพ่อค้าโกง.

โส “ปุตฺโต เม กหน”ติ อาห. สมม ตว ปุตฺตํ ตีเร จเปตฺวา มม อุทเก นิมุคฺคกกาลे เอโก กุลโล อากนฺตฺวา ตว ปุตฺตํ นขปณฺชเรน คเหตุวา อากาสํ ปกฺขนฺทิ, อหํ ปาณิ ปหริตฺวา วิวริตฺวา วายมนฺโตปิ โมเจตฺถํ นาสกฺขินฺทิตี.

ตฺวํ มุสา ภณฺสี, กุลโล ทารเก คเหตุวา กนฺตํ สมตฺโต นาม นตฺถิตี. สมม^๑ ยุตฺตมฺปิ โหตุ อุตฺตมฺปิ โหตุ, อหํ ก็ กโรมิ, กุลเลเนว เต ปุตฺโต นีโตติ. โส ตํ สนฺตชฺเชตฺวา “อเร ทุฏฺฐโจร มนุสฺสสมารก อิทานิ ตํ วินิจฺฉยํ กนฺตฺวา กถาเปสฺสามิ”ติ นิทฺขมิ. โส “มม^๒ รุจฺจนเมว กเถสี”ติ เตเนว สทฺธิ วินิจฺฉยญฺจานํ อคมาสี.

กฺุฏฺฐวาณิโช โปธิสฺตตํ อาห “อัย สามิ มม ปุตฺตํ คเหตุวา นหายิตฺถํ

เขาถามว่า “ลูกเราไปไหน”. พ่อค้า บ้านนอกตอบว่า สหาย ในเวลาที่เรา วางลูกของท่านไว้ ที่ฝั่งแม่น้ำ แล้วดำน้ำ เขียวตัวหนึ่ง บินมาเอากรงเล็บโฉบ ลูกของท่านไปสู่อากาศ, เราแม้พยายาม ปรบมือร้องตะโกนอยู่ ก็ไม่อาจให้มันปล่อย (ลูกของท่าน) ได้.

เขาพูดว่า ท่านพูดเท็จ, ธรรมดาเหยี่ยว ที่สามารถโฉบเอาเด็กไปได้ ไม่มีเลย. พ่อค้าบ้านนอกตอบว่า สหาย ควรหรือไม่ควร ช่างเถอะ เราจะทำอย่างไรได้, เหยี่ยวมันโฉบลูกของท่านไปแล้ว. เขา คูกคามพ่อค้าบ้านนอกว่า “เฮ้ย ไอ้โจร ชาติชั่ว เจ้ามารมนุษย์ เราจะไปศาล ให้ศาลตัดสินคดีนั้น เดี่ยวนี้” ดังนี้แล้ว ออกไป. พ่อค้าบ้านนอกพูดว่า “ท่าน พูดถูกใจเราแท้” ดังนี้แล้วก็ไปยังศาล พร้อมกับเขานั้นเอง.

พ่อค้าโกง พูดกับพระโพธิสัตว์ว่า “ข้าแต่ นาย ชายคนนี้ พาลูกของข้าพเจ้า

^๑ อีโต ปฏฺจาย ฉ. “สมม โหตุ, อุตฺตมฺปิ โหนฺเต อหํ ก็ กโรมิ,

^๒ ตวาติปิ. ฉ. มม รุจฺจนกเมว กโรสีติ.

คโต ‘กหํ เม ปุตโต’ติ วุตเต
‘กุลเลน หโต’ติ อาห, วินิจฉินถ เม
อฏฏน”ติ.

โพธิสตุโต “สจฺจํ ภาณสี”ติ อิตรํ
ปฺจฉิ. โส อาห “สามิ อหํ ตํ
อาทาย คโต”ติ. “เสเนน ปน หตภาโว
สจฺจเมวา”ติ. “สจฺจเมว สามิ”ติ. ก็
ปน. - โลกเก กุลลา นาม ทารกํ
หรนฺตติ. สามิ อหฺมปิ ตุมฺเห ปฺจฉามิ,
“กุลลา ทารเก คเหตุวา อากาเส
คนฺตุํ น สกฺโกนฺตติ, มุสิกา ปน
อยผาเล ชาทนฺตติ”ติ.

อิทํ กิณฺนามาติ. สามิ มยา เอตสฺส
สมเร ปญฺจ ผาลสตานิ จปีตานิ,
สวายํ “ผาลา เต มุสิกาหิ ชาทิตา”ติ
วตุวา “อิทนฺเต ผาเล ชาทิตมุสิกาณํ
วจฺจนฺ”ติ วจฺจํ ทสฺเสติ, สามิ มุสิกา
สเจ ผาเล ชาทนฺตติ, กุลลาปี ทารเก
หริสฺสนฺตติ, สเจ น ชาทนฺตติ, เสนาปี

ไปอาบนํ้า เมื่อข้าพเจ้าถามว่า ‘ลูกของ
เราไปไหน’ ก็ตอบว่า ‘ถูกเหยี่ยวโฉบ
ไปแล้ว’ ขอต่านโปรดวินิจฉัยคดีของ
ข้าพเจ้าด้วย” ดังนี้.

พระโพธิสัตว์ ถามพ่อค้าบ้านนอกนอกนี้
ว่า “ท่านพูดจริงหรือ”. พ่อค้าบ้านนอก
ตอบว่า “ข้าแต่ นาย ข้าพเจ้าพาลูก(เขา)
ไปจริง” ดังนี้. พระโพธิสัตว์ถามว่า
“จริงหรือที่เหยี่ยวโฉบเอาเด็กไป”. พ่อค้า
บ้านนอกตอบว่า “จริงแท้ นาย”. พระ
โพธิสัตว์ถามว่า ตามธรรมดาเหยี่ยวใน
โลกนี้ โฉบเอาเด็กไปได้หรือ. พ่อค้า
บ้านนอกกล่าวว่า นาย ข้าพเจ้าจะถาม
ท่านบ้าง “เหยี่ยวไม่สามารถจะเฉี่ยว
เด็กไปในอากาศได้, แต่หนูกินผลไม้
ได้ไหม”.

พระโพธิสัตว์ถามว่า นี้อะไรกัน. พ่อค้า
บ้านนอกกล่าวว่า นาย ข้าพเจ้าฝากผลไม้
๕๐๐ ตัวไว้ในบ้านพ่อค้าคนนี้, เขาคคนนี้
แหละพูด (กับข้าพเจ้า) ว่า “หนูกินผลไม้
ของท่านหมดแล้ว” ดังนี้แล้ว เขาก็ชี้ให้
ดูชี้(หนู)ว่า “นี่เป็นชี้หนูที่กินผลไม้ของท่าน”
ข้าแต่ นาย ถ้าหากหนูกินผลไม้ได้ แม้

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตัม น หริสฺสนฺติ, เอโส ปน “ผาลา
เต มุสิกาทิ ขาทิตา”ติ วทติ, เตสํ
ขาทิตภาวํ วา อขาทิตภาวํ วา
ชานาถ, อญฺญํ เม วินิจฺฉินเถติ.

โพธิสตุโต “สจฺจสฺส ปฏิสายะยํ
กตฺวา ชินิสฺสามีติ อิมินา จินฺติตํ
ภวิสฺสตี”ติ ฆตฺวา “สุญฺจฺจ เต จินฺติตนุ”ติ
วตฺวา อิมํ คาถา อโวจ

๑๓๕. “สจฺจสฺส สจฺเจยฺยมิํ สจฺจจินฺติตํ
ปจฺจโจทฺทิตํ ปฏิกุญฺญสฺส กุญฺ
ผาลํ เจ ขาทะยฺยํ มุสิกา
กสฺมา กุมารํ กุลลา โน หเรยฺยํ.

๑๓๖. กุญฺญสฺส หิ สนฺติ กุญฺญกุญฺญา
ภวติ ปโร^๑ นิกฺคิโน นิกฺคตฺยา
เทหิ ปุตฺตนฺนฺจ ผาลนฺนฺจสฺส ผาลํ
มา เต ปุตฺตมฺหาสิ ผาลนฺนฺจโร”ติ.

เหยี่ยวก็โฉบเอาเด็กไปได้, หากว่า หนูกิน(ผาล)ไม่ได้ แม้เหยี่ยวก็โฉบเอาเด็กไปไม่ได้ (เหมือนกัน), แต่พ่อค้าคนนี้พูดว่า ‘หนูกินผาลของท่านหมดแล้ว’ ขอท่านโปรดวินิจฉัยคดีของข้าพเจ้า ให้รู้ว่าหนูกินผาล หรือไม่กิน”.

พระโพธิสัตว์ทราบบว่า “พ่อค้าบ้านนอกนี้ คงคิดว่า “เราจะทำการหักเหลี่ยมคนโกง ชนะคนโกง” ดังนี้ จึงกล่าวว่า “ท่านคิดดีแล้ว” แล้วกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

๑๓๕. “การหักเหลี่ยม ต่อผู้มีเล่ห์เหลี่ยมนี้ ท่านคิดดีแล้ว การโกงตอบต่อผู้โกง(ก่อน) ท่านจัดการแล้ว หากหนูกินผาลได้ ไฉนเหยี่ยวจะโฉบเอาเด็กไปไม่ได้.

๑๓๖. โกงต่อโกงเจอกัน ฉ้อฉลต่อฉ้อฉลเจอกัน แนะนำท่านผู้บุตรหาย ท่านจงคืนผาล แก่ท่านผู้ผาลหาย เสียเถอะ ท่านผู้ผาลหาย อย่าได้นำลูกของท่านไปเสียเลย” ดังนี้.

^๑ ฉ. จาปี.

ตตถ สจฺจสฺสชาติ สจฺจภาเวน
เกราภูิกเนน “เอกํ อุปายํ กตฺวา
ปรสฺนตํ ขาทิตุํ วัฏฏตี”ติ สจฺจสฺส.

สาถะยฺยมิทํ สฺวจินฺติตนฺตติ อิทํ ปฏิสาถะยฺย
จินฺเตนฺเตน ตยา สฺมฺมจฺจุ จินฺติตํ.

ปจฺจโจทฺทิตํ ปฏิภูณฺสฺส ภูณฺนติ ภูณฺสฺส
ปฺกฺกคฺลสฺส ตยา ปฏิภูณฺํ สฺมฺมจฺจุ
ปจฺจโจทฺทิตํ, ปฏิภาคํ กตฺวา
โอทฺทิตสฺสทิสเมว กตฺนฺตติ อตฺตโถ.

ผาลํ เจ ขาทะยฺยํ มฺุสฺสิกาติ ยทิ
มฺุสฺสิกา ผาเล ขาทะยฺยํ. กสฺมา กุมารํ
กฺุลลา โน หเรยฺยุนฺตติ, มฺุสฺสิกาสุ ผาเล
ขาทนฺตีสฺสุ กฺุลลา กิการณา กุมารํ
โน หเรยฺยํ.

ภูณฺสฺส ทิ สนฺตติ ภูณฺนุณฺนาติ ตฺวํ
“อหเมว มฺุสฺสิกาหิ ผาเล ขาทา-
ปิตปฺุริโส ภูโฏ”ติ มณฺณสิ, ตาทิสสฺส
ปน ภูณฺสฺส อิมสฺมิ โลเก พหุ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ต่อผู้มี
เล่ห์เหลี่ยม** ความว่า ชื่อว่า ผู้มีเล่ห์เหลี่ยม
เพราะคิดว่า “เราควรทำอุบายอย่างหนึ่ง
ด้วยความเป็นคนโกง เป็นคนเกเร กินของ
คนอื่นเสีย” ดังนี้.

คำว่า **การหักเหลี่ยมนี้** ท่านคิดดีแล้ว
ความว่า เมื่อท่านคิด การหักเหลี่ยม
ตอบนี้ ชื่อว่าคิดดีแล้ว.

คำว่า **การโกงต่อผู้โกง(ก่อน)** ท่าน
จัดการแล้ว ความว่า การโกงแก้ต่อบุคคล
ที่โกง(ก่อน)ท่านจัดการแล้ว คือท่าน
ทำการช้อนกล ได้เช่นเดียวกัน.

คำว่า **หากหนูกินผาลได้** ความว่า ถ้าว่า
หนูกินผาลได้. **โฉนเหยี่ยวจะโฉบเด็กไป
ไม่ได้** อธิบายว่า เมื่อพวกหนูกินผาลได้
เพราะเหตุใด พวกเหยี่ยวจะโฉบเอาเด็ก
ไปไม่ได้.

คำว่า **โกงต่อโกงเจอกัน** ความว่า
ท่านเข้าใจว่า “เรา ผู้ทำให้หนูกินผาล
เป็นคนโกง(ท่าน) หรือ” จริงอยู่ คนโกง
ตอบต่อคนโกงเช่นนั้นยังมีอยู่มากในโลกนี้.

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กฏา สนฺติ. กฏสฺส^๑ กฏปฏิกฏานํ
เอตํ นามํ. กฏสฺส ปฏิกฏา นาม
สนฺตีสติ วุตฺตํ โหติ.

ภวติ ปโร นิกฺขินโน นิกฺขยาติ นิกฺขินโน
เนกติกสฺส วณฺจนการกสฺส ปุคฺคสฺส^๒
นิกฺขยา อปโร นิกฺขการโก วณฺจนกปุริโส
ภวติเยว.

เทหิ ปุตุตฺตนฏฺฐ ฆาตฺตนฏฺฐสฺส ฆาตฺตนฺติ
อมฺโภ นฏฺฐปุตุตฺตปุริส เอตสฺส นฏฺฐ-
ฆาตสฺส ฆาเล เทหิ.

มา เต ปุตุตฺตมหาสิ ฆาตฺตนฏฺฐโจติ
สเจ หิสฺส ฆาลํ น ทสฺสสิ, ปุตุตฺตนฺเต
หริสฺสติ, ตนฺเต เอส มา หรตุ,
ฆาตมฺสฺส เทหิตฺติ. “เทมิ สามิ, สเจ
เม ปุตุตฺตํ เทหิตฺติ”ติ. เทมิ สามิ, สเจ
เม ฆาเล เทหิตฺติ. เอวํ นฏฺฐปุตุตฺโต
ปุตุตฺตํ, นฏฺฐฆาโล จ ฆาเล ปฏิลภิตฺวา
อุโภปิ ยถากมฺมํ คตา.

คำว่า กฏกฏานี้ เป็นชื่อของคนโกงตอบ
ต่อคนโกง. มีคำอธิบายที่ท่านกล่าวไว้ว่า
ชื่อว่าการโกงตอบ ต่อบุคคลผู้โกงยังมีอยู่.

คำว่า **น้อยถอยต่ือน้อยเจอกัน** ความว่า
คนหลอกหลวงอื่น ๆ ผู้ทำการฉ้อโกงแก้
การโกงของบุคคลโกง คือคนขี้ฉ้อ คน
หลอกหลวงยังมีอยู่เหมือนกัน.

คำว่า **แนะนำผู้บุตรหาย ท่านจงคืน
ฆาตแก่ท่านผู้ฆาตหายเสียเถอะ** ความว่า
แนะนำบุรุษผู้บุตรหาย ผู้เจริญ ท่านจงคืน
ฆาตทั้งหลาย . แก่ท่านผู้ฆาตหายนั้น
เสียเถอะ.

คำว่า **ท่านผู้ฆาตหาย อย่าได้นำลูกของ
ท่านไปเสียเลย** ความว่า เพราะหากท่าน
ไม่คืนฆาตให้เขา, เขาจะลักบุตรของท่าน
ไป, เขาอย่าลักบุตรนั้นของท่านไปเลย,
จงคืนฆาตให้เขาเถอะ. เขาตอบว่า “นาย,
ข้าพเจ้าจะคืนให้ ถ้าหากว่าท่านคืนบุตร
แก่ข้าพเจ้า” ดังนี้. พ่อค้าบ้านนอกตอบ
ว่า นาย, ข้าพเจ้ายอมคืนให้ ถ้าหาก

^๑ น. กฏสฺส กฏาติ.

^๒ น. วณฺจนกปุคฺคสฺส.

เขาคืนผาลทั้งหลายแก่ข้าพเจ้า. คน
บุตรหาย ได้บุตรคืน, คนผาลหาย ได้
ผาลทั้งหลายคืนแล้ว คนทั้งสองได้ไปตาม
ยถากรรม.

สตถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา
ชาตกํ สโมธาเนสิ. “ตทา ภูฏวานิช
อิทานิ ภูฏวานิชฺว, ปณฺทิตฺวานิช
ปณฺทิตฺวานิชฺเยว, วินิจฺฉยามจฺโจ ปน
อหเมว”ติ.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
เทศนานี้มาตรัสแล้ว จึงทรงประชุม
ชาดกว่า “พ่อค้าโกงในกาลนั้นกลับชาติ
มาเป็นพ่อค้าโกง ในบัดนี้, พ่อค้าบัณฑิต
กลับชาติมาเป็นพ่อค้าบัณฑิต, ส่วน
ผู้พิพากษา กลับชาติมาเป็นเราผู้ตถาคต
แล”.

ภูฏวานิชชาดกวรรณนา อภฺจมา.

พรรณนาภูฏวานิชชาดก ที่ ๘ จบ.

๕. กรหิตชาตก (๒๑๕)

๑๓๗. “หิรัญญ์ เม สุวณฺณํ เม
เอสา รตฺติณฺทิวา กถา
ทุมฺเมธาณํ มนุสฺसानํ
อริยธมฺมํ อปสฺสตํ.

๑๓๘. เทว เทว กหปตโย เกเห
เอโก ตตฺถ อมสฺสุโก
สมฺพตฺถโน เวณิกโต
อโถ องฺกิตกณฺณโก
กิตฺโต ธเนน พหุณา
โส ตํ วิตุทเต ชนฺนํ”ติ.

กรหิตชาตกํ นวมํ.

๕. กรหิตชาตก (๒๑๕)

๑๓๗. “พวกมนุษย์มีปัญญาทราวม ไม่เห็น
อริยธรรม พุทธอภัยคำนี้ ทั้งวัน
ทั้งคืน ว่าเงินของเรา ทองของเรา.

๑๓๘. ในเรือนหลังหนึ่ง ๆ มีเจ้าของเรือน
หลังละสองคน บรรดาสองคนนั้น
คนหนึ่งไม่มีหนวด มีนมห้อย
เกล้าผม เจาะดิ่งหู เขาชื่อมา
ด้วยทรัพย์เป็นอันมาก คนผู้นี้
ชอบทิ่มแทงคนในเรือนนั้น”.

กรหิตชาตก ที่ ๕.

๕. ครหิตชาตกถวณณา (๒๑๕)

หิรณฺณํ เม สุวณฺณํ เมติ อิํ
 สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต เอกํ
 อนภิริติยา อุกุกณฺจิตภิกขุํ อารพุก
 กเถสิ.

เอตสฺส หิ ปจฺเจกคฺคหิตํ อารมฺมณํ
 นาม นตฺถิ, อนภิริติวาสํ วสนฺตํ ปน
 ตํ สตุถุ สนฺติกํ อาเนสุํ.

โส สตุถารา “สจฺจํ กิร ตวํ
 อุกุกณฺจิตสึ”ติ ปุฏฺโฐ “สจฺจนุ”ติ
 วตฺวา “กึการณา”ติ วุตฺเต “กิเลส-
 วเสนา”ติ อาท.

อถ นํ สตุถา “อยํ ภิกขุ กิเลส
 นาม ปุพฺเพปิ ติริจฺฉาเนหิปี ครหิตโต,
 ตวํ เอวรูปุเป สาสเน ปพฺพชิตโต
 กสมฺมา ติริจฺฉาเนหิปี ครหิตกิเลสวเสน
 อุกุกณฺจิตสึ”ติ วตฺวา อตฺตํ อาทริ

๕. พรรณนาครหิตชาดก (๒๑๕)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
 พระเชตะวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุ
 กัดกลุ่ม เพราะความไม่ยินดีรูปหนึ่ง จึง
 ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า เงินของเรา
 ทองของเรา ดังนี้ เป็นต้น.

ความมีว่า ภิกษุรูปนั้น มิได้มี
 อารมณ์สงบเลย, ภิกษุทั้งหลายจึงนำภิกษุ
 ผู้อยู่อย่างไม่ยินดีนั้น ไปยังสำนักพระ
 ศาสดา.

ท่านถูกพระศาสดาตรัสถามว่า “ได้ยินว่า
 เธอกัดกลุ่มจริงหรือ” ดังนี้จึงกราบทูลว่า
 “จริง พระเจ้าข้า” เมื่อตรัสถามว่า
 “เป็นเพราะเหตุใด” จึงกราบทูลว่า
 “ข้าพระองค์กัดกลุ่ม ด้วยอำนาจกิเลส”
 ดังนี้.

ต่อจากนั้น พระศาสดาจึงตรัสกับเธอว่า
 “ดูกรภิกษุ ขึ้นชื่อว่ากิเลสนี้ แม้สัตว์
 เดรัจฉาน ในปางก่อนก็ติเตียนแล้ว,
 ไฉนเล่าเธอบวชแล้วในศาสนาเห็นปานนี้
 จึงกัดกลุ่มด้วยอำนาจกิเลส ที่แม้สัตว์

เดรัจฉานกัฏฐิเตียน” ดังนี้แล้ว จึงทรงนำ
อดีตนิทานมาว่า

อดีต พาราณสีย์ พุรหมทตเต
รชชั กาทเรนเต โพธิสตุโต หิมวันตปุ-
ปเทศ วานรอยนียั นิพพตติ.

ในอดีตกาล สมัยเมื่อพระเจ้า
พรหมทัต เสวยราชสมบัติ ในเมือง
พาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดในกำเนิดลิง
ในหิมวันตประเทศ.

ตเมนั เอโก วนจรโก คเหตุวา
อาเนตวา รณโย อทาสี. โส จิรั
ราชเคเห วสมานโน วตตสมุปนุโน
อโหสิ. มนุสฺสโลกเ วตตมานัน กิริยั
เยภุยุเยน อณฺณาสี. ราชา ตสฺส วตเต
ปสีทิตฺวา วนจรกั ปกุกุโสภาเปตฺวา
“อิมั วานรึ คหิตฏฺฐาเน เยว
วิสุสชฺเชหิ”ติ อาณาเปสิ. โส ตถา
อกาสี. วานรคณา โพธิสตุตสฺส
อาคตภาวึ ฌตฺวา ตสฺส ทสฺสนตฺถาย
มหนฺเต ปาสาณปิฏฺฐเจ สนฺนิปตฺติวา
โพธิสตุเตน สทฺธิ สมนฺโหมทนียั กถึ
กตฺวา “สมฺม กหึ เอตฺตกั กาลึ
วฏฺฐโฆสิ”ติ อาหึสุ.

พรานป่าคนหนึ่ง จับพระโพธิสัตว์แล้ว
นำมาถวายพระราชา. วานรตัวนั้น อยู่
ในพระราชวังเป็นเวลานาน เป็นสัตว์ที่
เพียบพร้อมด้วยวัตร. และรู้กิริยาที่เขา
ประพฤติกัน ในโลกมนุษย์เป็นส่วนมาก.
พระราชาทรงโปรดปรานท่าทาง ของ
วานร จึงรับสั่งให้หานายพรานป่ามาเฝ้า
แล้วตรัสสั่งว่า “ท่านจงนำวานรตัวนี้ไป
ปล่อย ในที่ที่ท่านจับมานั้นแหละ” ดังนี้.
นายพราน ได้ปฏิบัติไปตามนั้น. หมู่วานร
รู้ว่า พระโพธิสัตว์มาแล้ว ต้องการจะ
เยี่ยมท่าน จึงประชุมกันบนลานหินลาด
กล่าวสัสมโหมทนียกถากับพระโพธิสัตว์แล้ว
พูดว่า “สหาย ท่านไปอยู่ที่ไหนสิ้นกาล
ประมาณเท่านี้” ดังนี้.

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“พาราณสีย์ ราชนิเวสเน”ติ.

พระโพธิสัตว์ตอบว่า “เราอยู่ในพระ
ราชนิเวศน์ ในเมืองพาราณสี”.

“อถ กถ มุตโตสี”ติ.

หมู่วานรถามว่า “เมื่อเป็นอย่างนั้น
ท่านพ้นมาได้อย่างไร”.

“ราชา มํ เกพิมกุกฏํ กตฺวา มม
วตุเต ปสนฺโน มํ วิสฺสชฺเชสี”ติ.

พระโพธิสัตว์ตอบว่า “พระราชาทรงเลี้ยง
เราไว้ เป็นลิงสำหรับแสดงตลก แล้วทรง
โปรดปรานท่าทางของเรา จึงปล่อยเรา
มา” ดังนี้.

อถ นํ เต วานฺรา “มนุสฺสโลเก
วตฺตมานกิริยํ นาม ตุมฺเห ชานิสฺสถ,
อมฺหากมฺปิ ตาว กเถถ โสตุกามมฺหา”ติ
อาหฺสุ.

ครั้งนั้น หมู่วานรนั้น ได้กล่าวกับ
พระโพธิสัตว์ว่า “ท่านคงจะรู้จักกิริยาที่
เขาประพฤติก้นในโลกมนุษย์ ท่านจงบอก
พวกเราบ้าง พวกเราอยากฟัง”.

มา มํ มนุสฺसानํ กิริยํ ปุจฺจถาติ.
กเถถ, โสตุกามมฺหาติ.

พระโพธิสัตว์ตอบว่า พวกท่านอย่าถาม
เราถึงกิริยาของพวกมนุษย์เลย. พวกวานร
กล่าวว่า ขอท่านจงบอกเถอะ, พวกเรา
อยากฟัง.

โพธิสตุโต “มนุสฺสา นาม
ขตฺติยาปี พุราหฺมณาปี ‘มยฺหํ
มยฺहनฺ’ติ วทฺนฺติ หุตฺวา อภาวญฺเจน
อนิจฺจตํ น ชานนฺติ, สุนาถทานิ
เตสํ อนุชฺพาลานํ กรณนฺ”ติ วตฺวา

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า “ขึ้นชื่อว่า
มนุษย์ ทั้งกษัตริย์ ทั้งพราหมณ์ ย่อม
พูดว่า ‘ของเรา ของเรา’ ไม่รู้สภาวะที่
ชื่อว่าไม่เที่ยง เพราะอรรถว่า มีแล้ว
กลับไม่มี, บัดนี้ พวกท่านจงฟังการ

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอสา รตุนทิวา กถาติ เอสา
มนุสฺसानํ รตฺตี จ ทิวา จ นิจฺจกัลล
กถา.

อณฺณํ ปน เต “ปญฺจกฺขนฺธา
อนิจฺจา”ติ วา “หุตฺวา น ภวนฺตี”ติ
วา น ชานนฺติ, เอวเมว ปรีเทวนฺตา
วิจฺรนฺติ.

ทุมฺเมธานนฺติ อปฺปณฺณานํ.

อริยธมฺมํ อปฺสฺสตนฺติ อริยานํ พุทฺธาทีนํ
ธมฺมํ, อริยํ วา นิทฺโทสํ นววิธํ
โลกุตฺตรธมฺมํ อปฺสฺสนฺตานํ เอสา
กถา.

อณฺณา ปน “อนิจฺจํ วา ทฺกฺขํ วา”ติ
เตสํ กถา นาม นตฺถิ.

คหปตโยติ เกเห อธิปติภฺวตา. เอโก
ตตฺถาติ เตสฺสุ ทฺวีสุ ชฺวรสามิเกสฺสุ
“เอโก”ติ มาตฺตุคามํ สนฺธาย วทติ.

คำว่า . พุศฺถอัยคํนี้ทั้งวันทั้งคืน ความว่า
พวกมนุษย์พุศฺถอัยคํนี้ทั้งวันทั้งคืน คือ
เป็นนิตยกาล.

จริงอยู่ พวกมนุษย์นั้น ไม่รู้เป็นอย่างอื่น
(อีกเลยเป็นต้นว่า) “ขันธ ๕ ไม่เที่ยง”
หรือว่า “ขันธ ๕ มีแล้วไม่มี” จึงเที่ยว
บ่นเพื่อไปอย่างนี้.

คำว่า ปัญฺญาธรรม ได้แก่ ไม่มีปัญญา.

คำว่า ไม่เห็นอริยธรรม ความว่า
พวกที่ไม่เห็นธรรมของพระอริยเจ้า มี
พระพุทฺธเจ้าเป็นต้น, หรือไม่เห็นโลกุตฺร-
ธรรม ๔ ที่ประเสริฐ คือไม่มีโทษ (มัก)
พุศฺถอัยคํนี้เสมอ.

แต่การพูดอย่างอื่น (เช่น) “ไม่เที่ยง
เป็นทุกข” มิได้มีแก่พวกเขาเลย.

คำว่า เจ้าของเรือน ได้แก่ผู้เป็นใหญ่
ในเรือน. คำว่า บรรดาสองคนนั้น
คนหนึ่ง ความว่า บรรดาเจ้าเรือน
สองคนนั้น คำว่า “คนหนึ่ง” ลิงพูด
หมายถึงสตรี.

ตตถ. เวณิกโตติ กตเวณิ, นานป-
ปกกาเรน สณฺจาปีตเกสกลาโปติ อตฺถ.

อโถ องฺกิตกณฺณโกติ อถ เสว
วิทฺตกณฺโณ ฉิทฺตวณฺโณติ ลมฺพกณฺณตํ
สนฺธายาห.

กีโต ธเนน พหุชาติ โส ปเนส
อมสฺสุโก ลมฺพตฺถโน เวณิกโต
องฺกิตกณฺโณ มาตาปีตุนํ พหุํ ธนํ
ทตฺวา กีโต มณฺชิตฺวา ปสาเชตฺวา
ยานํ อารोเปตฺวา มหนฺเตน ปรีวาเรน
ฉรํ อานีโต.

โส ตํ วิตุทเต ชนฺนติ โส คหปติ
อาคตกาลโต ปฏฺจาย ตสฺมี เคเห
ทาสกมฺมกราทีเคหชนํ^๑ “อเว ทุฏฺจทาส
ทุฏฺจทาสี อิทํ กโรสี อิทํ น
กโรสี”ติ^๒ มุขสตฺตีหิ วิตุทติ, สามิโก
วีย หุตฺวา มหาชนํ วิจาเรสิ.

บรรดาคำเหล่านั้น. คำว่า **เกล้าผม**
ความว่า ช้องผมถูกจัดไว้เรียบร้อยแล้ว,
อธิบายว่า เรือนผมที่จัดไว้ด้วยทรงต่าง ๆ
กัน.

คำว่า **เจาะดึงหู** ความว่า ลึงพูดถึง
คนมีหูยานว่า อหนึ่ง คนผู้นั้นแลมีหูเจาะ
คือ(เจาะ)หูเป็นรู.

คำว่า **เขาซื้อมาด้วยทรัพย์เป็นอันมาก**
ความว่า ก็คนผู้นี้ซึ่งไม่มีหนวด มีนมห้อย
เกล้าผม เจาะหู เขาซื้อมาด้วยการให้
ทรัพย์เป็นอันมากแก่พ่อแม่ แล้วประดับ
ตกแต่งพาริไยยาน แล้วนำมายังเรือน
พร้อมบริวารเป็นอันมาก.

คำว่า **คนผู้นี้ชอบทิ่มแทงคนในเรือนนั้น**
ความว่า เจ้าเรือนนั้นจำเดิมแต่เวลาที่มา
แล้ว ชอบใช้หอกคือปาก ทิ่มแทงคนใน
เรือน เช่นทาสและกรรมกรเป็นต้น ใน
เรือนนั้นว่า “เฮ้ย เจ้าทาสชั่ว เจ้าทาสี
ถ่อย (ทำไม) จึงทำอย่างนี้ (ทำไม)
ไม่ทำอย่างนี้เล่า” ดังนี้, ทำตัวเหมือน
นาย เทียวจันจ้านกับมหาชน.

^๑ ฉ. ทาสกมฺมกราทีเกหฺชนํ.

^๒ ฉ. ทุฏฺจทาสี อิมํ น กโรสี”ติ.

เอวี่ ดาว “มนุสฺสโลก อติวิย
 อยุตฺตนุ”ติ มนุสฺสโลกิ ครหติ.

ตํ สุตฺวา สพฺเพ วานฺรา “มา
 กถถ มา กถถ, อโสตพฺพยฺตฺตํ
 อสฺสุมหา”ติ อุภหิ หตฺถหิ กณฺเณ
 ทพฺหํ ปิทหีสฺสุ.

“อิมสฺมี จาเน อเมหฺหิ อิทํ อยฺตฺตํ
 สุตฺนุ”ติ ตํ จานมฺปิ ครหิตฺวา
 อณฺเฏตฺถ อคมฺสฺสุ.

โส ปิฏฺฐิปาสาณํ ครหิตปิฏฺฐิ-
 ปาสาณเวยว กิร นาม ชาโต.

สตุฏฺฐา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา
 สจฺจจานิ ปกาเสตฺวา ชาตํ
 สโมชาเนสิ. สจฺจปรีโยसानเ โส
 ภิกขุ โสตาปตฺติผลํ ปติฏฺฐหิ. “ตทา
 วานฺรคณฺหา พุทฺธปรีสา อหฺลฺสุ,^๑
 วานฺรินฺโท ปน อหเมวา”ติ.

ครหิตชาตกวรรณนา นวมา.

พระโพธิสัตว์ดิถีเตยนโลกก็อมมนุษย์ก่อน ว่า
 “ในโลกมนุษย์ มีสิ่งไม่เหมาะสมเป็น
 อย่างยิ่ง” ด้วยประการฉะนี้.

วานรทั้งหมดได้ฟังคำนั้นแล้วพากัน
 กล่าวว่่า “ท่านอย่าพูดเลย ท่านอย่าพูด
 เลย, พวกเราได้ฟังเรื่องที่ไม่ควรฟัง” ดังนี้
 แล้วเอามือทั้งสองปิดหูอย่างแน่นหนา.

วานรพากันดิถีเตยน แม้สถานที่นั้นว่า
 “พวกเราได้ฟังเรื่องไม่สมควรนี้ในที่นี้”
 ดังนี้ แล้วย้ายไปที่อื่น.

ได้ยินว่าลานหินนั้น ได้ชื่อว่า ครหิตปิฏฐิ-
 ปาสาณ (ลานหินฤกติ).

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
 เทศนานี้มาตรัสแล้ว จึงทรงประกาศสัจจะ
 ประชุมชาดก. พอจบการประกาศสัจจะ
 ภิกษุเหล่านั้น ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล. “หมู่
 วานรในกาลนั้น กลับชาติมาเป็น
 พุทธบริษัท, ส่วนพญาวานร กลับ
 ชาติมาเป็นเรา ผู้ตถาคตแล”.

พรรณนาครหิตชาดก ที่ ๕ จบ.

^๑ ฉ. วานรคณฺหา พุทฺธปรีสา อโหสิ.

๑๐. ฌมมทุชชชาตก (๒๒๐)

๑๓๙. “สุขํ ชีวิตรูปุเปสิ
 รฎฺฐา วิวนมากโต
 โส เอกโก (อรณฺณสุมิ) รุกฺขมฺมุเล
 กปโณ วีย ฌายสิ.

๑๔๐. สุขํ ชีวิตรูปุเปสุมิ
 รฎฺฐา วิวนมากโต
 โส เอกโก (อรณฺณสุมิ) รุกฺขมฺมุเล
 กปโณ วีย ฌายามิ
 สจฺจํ ฌมฺมํ อนุสฺสฺสรณฺ”ติ.

ฌมมทุชชชาตกํ ทสมํ.

๑๐. ฌรรมธัชชชาตก (๒๒๐)

๑๓๙. “ท่านจะจากแคว้นแคว้นมาสู่ป่า ก็
 ยังคล้ายกับว่า มีความเป็นอยู่
 อย่างสบาย ตัวท่านนั้นเพียงคน
 เดียว ย่อมชบเซาอยู่ที่โคนต้นไม้
 (ในป่า) ประดุจคนกำพร้า ฉะนั้น.

๑๔๐. ข้าพเจ้า จากแคว้นแคว้นมาสู่ป่า ดู
 คล้ายกับว่า มีความเป็นอยู่อย่าง
 สบาย ข้าพเจ้านั้นเพียงคนเดียว
 ระลึกถึงธรรมของสัตบุรุษ ชบเซา
 อยู่ที่โคนต้นไม้ (ในป่า) ประดุจตั้ง
 คนกำพร้า ฉะนั้น”.

ฌรรมธัชชชาตก ที่ ๑๐.

๑๐. ฌมุตุชชาตกาวณณา

(๒๒๐)

สุขิ จีวิตรูโปสีติ อิทํ สตุถา
เวพูวเน วิหรนโต วธาย ปริสกุณน
อารพภ กเถสิ.

ตทา หิ สตุถา “น ภิกขเว
อิทาเนว, ปุพเพปิ เทวทตโต มยหํ
วธาย ปริสกุเกยว, สนุตาสมตตมปิ
ปน กาคู นาสกุขี”ติ วตุวา อติตํ
อาหริ.

อติเต พาราณสิยํ ยสปาณี นาม
ราชา ฌมูเมน รชชํ กาทเรสิ. กาทโก
นามสฺส เสนาปติ อโหสิ. ตทา
โพธิสตุโต . ตสฺเสว ปุโรหิตอ อโหสิ
นามเน ฌมุตุชโช นาม, รณฺโณ
ปนสฺส ลีสปสาธนกปโปก จตตปาณี
นาม. ราชา ฌมูเมน รชชํ กาทเรสิ.

๑๐. พรรณนาธรรมรัชชาดก

(๒๒๐)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ที่
เวพูวันมหาวิหาร ทรงปรารภการ
พยายามเพื่อปลงพระชนม์ ตรัสคำนี้ว่า
มีความเป็นอยู่อย่างสบาย เป็นต้น.

ความว่า ในกาลนั้น พระศาสดา
ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่ในบัดนี้
เท่านั้น, ถึงในกาลก่อน เทวทัตก็ได้
พยายามเพื่อจะฆ่าเราเหมือนกัน, แต่ไม่
อาจทำเพียงความสะดุ้งได้เลย” ดังนี้แล้ว
ทรงนำอดีตนิทานมาว่า.

ครั้งอดีตกาล ในนครพาราณสี
ราชาทรงพระนามว่า ยสปาณี ทรง
ครองราชสมบัติโดยธรรม. เสนาบดีของ
ท้าวเธอมีชื่อว่า กาทกะ. ครั้งนั้น พระ
โพธิสัตว์เป็นปุโรหิตของท้าวเธอ นั้นแล
มีชื่อว่าธรรมรัช, ส่วนนายช่างกลบก
ผู้ตกแต่งพระเศียรของพระราชานั้น ชื่อว่า
จัตตปาณี. พระราชาทรงครองราชสมบัติ
โดยธรรม.

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เสนาปติ ปนสฺส วิจิฉยํ กโรนฺโต
 ลญฺจ^๑ ขาทติ, ปรปฺปิฏจิมฺสิโก วย
 ลญฺจํ คเหตุวา อสฺสามิกะ สามิกะ
 กโรติ.

อถกทิวสํ วิจิฉเย ปราชิตโต มนุสฺโส
 พาทา ปคฺคยฺห กนฺทนฺโต วิจิฉยา
 นิกฺขนฺโต ราชูปฏฺฐานํ คจฺฉนฺตํ
 โพิสฺสตํ ทิสฺวา ตสฺส ปาทะสฺ
 ปติตฺวา “ตุมฺหาทิสฺเสสุ นาม สามิ
 รณฺเวย อตฺถณฺจ ฐมฺมณฺจ อนุสาสนฺเตสุ
 กาทฺทเสนาปติ ลญฺจํ คเหตุวา
 อสฺสามิกะ สามิกะ กโรติ”ติ อตฺตโน
 ปราชิตภาวํ โพิสฺสตตสฺส กเถสิ.

โพิสฺสตโต การุณฺณํ อุปฺปาเทตฺวา
 “เอหิ ภณฺเ อฏฺฐํ เต วิจิฉฉินิสฺสามิ”ติ
 ตํ คเหตุวา วิจิฉฉยฺภูจฺฉานํ อคมาสิ.
 มหาชนฺ สนฺนิปติ. โพิสฺสตโต ตํ
 อฏฺฐํ ปฏฺวิวิจิฉฉิตฺวา สามิกํเยว สามิกํ
 อกาสิ.

ส่วนเสนาบดีของท้าวเธอ เมื่อจะทำ
 การวิจิฉย (อรรถคดี) มักกินสินบน
 รับสินบนแล้ว ก็ตัดสินให้ผู้มีไร่เจ้าของ
 เป็นเจ้าของไป เหมือนกินเนื้อหลังผู้อื่น.

ครั้งวันหนึ่ง คนที่แพ่คดี เพราะการตัดสิน
 ประคองแขนคร่ำครวญ เดินออกจาก
 ศาลไป ได้พบพระโพธิสัตว์ ซึ่งกำลังไป
 เฝ้าพระราชบิดา จึงหมอบลงใกล้เท้าท่าน
 แล้วเรียนว่า “นาย เมื่อคนเช่นท่าน
 อนุศาสน์อรรถและธรรม แต่พระราชบิดา
 อยู่ กาทฺทเสนาบดีรับสินบนแล้ว ก็ตัดสิน
 ให้คนที่มีไร่เจ้าของ เป็นเจ้าของ” ดังนี้
 แล้วได้เรียนข้อที่ตัว (ถูกตัดสิน) พ่ายแพ้
 ให้พระโพธิสัตว์ทราบ.

พระโพธิสัตว์ให้เกิดความการุญ จึงกล่าว
 ว่า “มาเถิด พนาย ข้าพเจ้าจักตัดสินคดี
 ของท่านเอง” ได้พาชายคนนั้นไปยัง
 ศาลตัดสิน. มหาชนประชุมกันแล้ว. พระ
 โพธิสัตว์ตัดสินคดีนั้น ได้ตัดสินให้เจ้าของ
 นั้นเองเป็นเจ้าของ.

^๑ ฉ. ลญฺจํ เอวํ สพุทฺถก.

มหาชนโน สาธุการํ อทาสี. โส
สทฺโท มหา อโหสิ. ราชานํ สุตฺวา
“กีสทฺโท นามโส”ติ ปุจฺฉิ. เทว
ธมฺมทฺชชปณฺฑิติน ทฺพฺพิณฺจฺฉิตฺโต อฏฺฏ
สุวินฺจฺฉิตฺโต ตตฺถโส สาธุการสทฺโท”ติ.

ราชานํ ตฺวฺจ โปธิสฺสตฺตํ ปกฺโกสาเปตฺวา
“อฏฺฏ กิร เต อจฺริย วินฺจฺฉิตฺโต”ติ
ปุจฺฉิตฺวา “อาม มหาราช กาทฺเพน
ทฺพฺพิณฺจฺฉิตฺโต อฏฺฏ วินฺจฺฉิตฺน”ติ วุตฺเต
“อิโตทานิ ปฏฺจาย ตฺเมห ว อฏฺฏ
วินฺจฺฉินฺถ มยฺหญฺจ กณฺณสุขํ ภวิสฺสติ
โลกสฺส จ วุฑฺฒิ”ติ วตฺวา อนิจฺฉนฺตมฺปิ
ตํ “สฺตฺตานุทฺยาย วินฺจฺฉเย นิสิตฺถา”ติ
ยาจิตฺวา สมฺปฏฺิจฺฉาเปสิ.

มหาชนได้ให้สาธุการ (เป็นเสียง
เดียวกัน). เสียง (สาธุการ) นั้น ได้อื้ออึง
ขึ้น. พระราชาทรงสดับเสียงสาธุการนั้น
แล้วตรัสถามว่า “นั่นเสียงอะไรกัน”. พวก
ราชบุรุษกราบทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ
ธรรมรัชชบัณฑิต ได้ตัดสินคดี ที่ตัดสิน
ผิดให้ถูกต้อง นั้นเป็นเสียงสาธุการ ณ
ที่นั่น”.

พระราชาทรงพ้อพระราชหฤทัย มี
รับสั่งให้เรียกพระโพนีสัตว์มาเฝ้า แล้ว
ตรัสถามว่า “ท่านอาจารย์ ข้าว่า
ท่านตัดสินคดีหรือ” เมื่อท่านกราบทูลว่า
“ข้าแต่มหाराช ไซ้พระเจ้าข้า, ข้าพระองค์
ตัดสินคดีที่กาฬกเสนาบดีตัดสินผิด” จึง
ตรัสว่า “นับตั้งแต่บัดนี้ไป ท่านนั้นแหละ
จงตัดสินคดีเถิด เราจะได้สบายหูเสียบ้าง
และโลกจะได้เจริญขึ้น” ดังนี้ ธรรมรัช-
บัณฑิตนั้น แม้จะไม่ปรารถนา (ท้าวเธอ)
ก็ทรงขอร้องว่า “เพื่อเอ็นดูประชาราษฎร์
ท่านจงนั่งในศาลเถิด”^๑ แล้วรับสั่งให้รับ
(ตำแหน่ง).

^๑ เป็นสำนวน หมายถึงว่า ท่านจงรับหน้าที่เป็นผู้
ตัดสินคดีเถิด.

ตโต ปฏฺจาย โปธิสฺสโต วิจิฉเย
นิสีทติ. สามิเกเยว สามิเก กโรติ.

จำเดิมแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พระโพธิสัตว์
ก็ทำหน้าที่ตัดสินคดี. จัดสินให้พวก
เจ้าของนั้นแล เป็นเจ้าของ (ตามเดิม).

กาฬโก ตโต ปฏฺจาย ลญฺจ
อลภนฺโต ลภโต ปริหาติว
โปธิสฺสตสฺส อาฆาตํ พนฺธิตว
“มหาราช ฐมฺมทฺธชปณฺธิโต ตว รชฺช
ปตฺเตตี”ติ โปธิสฺสตํ รณฺโณ อนฺตเร
ปริภินฺทิตฺติ.

กาฬกเสนาบดี นับแต่บัดนั้นมา
ไม่ได้สินบน เสื่อมจากลาภ ผูกอาฆาต
พระโพธิสัตว์ ยุงให้พระราชาทรง
แห่งพระทัยพระโพธิสัตว์ว่า “ข้าแต่
มหาราชเจ้า ธรรมชั้บัณฑิตปรารภนา
ราชสมบัติของพระองค์”.

ราชา อสทฺทหนฺโต “มา เอวํ อวจา”ติ
ปฏฺิกุฉิปี^๑

พระราชาก็ไม่ทรงเชื่อ จึงตรัสห้ามว่า
“ท่านอย่าได้พูดอย่างนี้เลย”.

ปุณฺ เตน “สเจ เม น สทฺทหน
ตสฺสาคมนกาเล วาตปาเนน โอลิเกถ
อถ เตน^๒ สกลนกรสฺส อตฺตโน หตฺถ
กตภาวํ ปสฺสิสฺสตา”ติ วุฑฺเต ราชา
ตสฺส อฏฺฏการกปริสํ ทิสฺวา “เอตสฺเสว
ปริสา”ติ สณฺณาย ภิชฺชิตฺวา “ก
กโรมฺ เสนาปตี”ติ ปุจฺฉิตฺติ.

เมื่อกาฬกเสนาบดีนั้น กราบทูลอีกว่า
“ถ้าพระองค์ไม่ทรงเชื่อข้าพระองค์, เวลา
ที่เขามา ขอพระองค์ได้โปรดทอดพระเนตร
ดูทางพระแกลเถิด เมื่อนั้นพระองค์จะ
ทอดพระเนตรเห็นภาวะที่พระนครทั้งสิ้น
ถูกธรรมชั้บัณฑิตนั้น จัดการให้อยู่ใน
อุ้งมือของตนแล้ว” พระราชาทอด
พระเนตรเห็นลูกความ^๑ ของพระโพธิสัตว์
แห่งพระทัยด้วยเข้าพระทัยว่า “(พวกนี้)

^๑ ฉ. ปฏิกุฉิปีควา.

^๒ ฉ. อถาเนน.

^๑ บริษัทผู้ทำคดี.

“ท้าว เอตม์ มาเรตุ้ วมุฏิตี”ติ.
 “โอพาริกโทส อปสุสนุดา กถ
 มาเรสุสามา”ติ. “อตฺเถโก อุปาโย”ติ.
 “กตฺรฺปาโย”ติ. “อสมฺยหมฺสฺส กมฺม
 อาโรเปตฺวา ตํ กาทุ้ อสกุโกนฺตุ ตํ
 เตน โทเสน มาเรสุสามา”ติ.

“กั ปนฺสฺส อสมฺยหกมฺมนุ”ติ.

“มหาราช อุตฺยานัน นาม สารภุมิยํ
 โรปิ ตํ ปฏิชคฺคิยมานันฺ ตึหิ จตุหิ
 สํวจฺจเรหิ ผลํ เทติ ตุมฺเห ตํ
 ปกุโกสาเปตฺวา ‘ปณฺทิต มยํ ปุราณ-
 อุตฺยานเน จิรํ กัพิมฺหา อิทานิ
 นวอุตฺยานเน กัพิตฺตุกามมฺหา เสว อุตฺยานัน

เป็นบริษัทของเขาทั้งนั้นเลย” จึงตรัสถาม
 ว่า “เราจะทำอย่างไรดี ท่านเสนาบดี”.

กาฬกเสนาบดี กราบทูลว่า “ข้าแต่
 สมมติเทพ ควรจะฆ่าเขาเสีย”. พระราชา
 ตรัสว่า “เมื่อเราไม่เห็นโทษที่ร้ายแรง
 จักฆ่า(เขา)ได้อย่างไรกัน”. กาฬกะ
 กราบทูลว่า “มีอุบายอยู่อย่างหนึ่ง
 (พระเจ้าข้า)”. พระราชาตรัสถามว่า
 “อุบายอย่างไหนกันเล่า”. กาฬกะทูลว่า
 “พวกเรจักยกกรรม(มอบงาน) ที่เขาไม่
 สามารถจะทำได้ (กรรมที่มีไชวีสัย) แล้ว
 จักฆ่าเขาผู้ซึ่งไม่สามารถจะทำการนั้น
 (ให้สำเร็จ)ได้ เพราะความผิดอันนั้น
 (พระเจ้าข้า)”.

พระราชาตรัสถามว่า “ก็กรรมที่เขาไม่
 สามารถจะทำได้ (กรรมที่มีไชวีสัย)
 อะไรกันเล่า”.

กาฬกเสนาบดี กราบทูลว่า “ข้าแต่
 มหาราช ชื่อว่า อุตฺยาน ที่ปลูกบนพื้น
 ดินที่แข็ง บุคคลปฏิบัติอยู่ (รดน้ำใส่ปุ๋ย
 พรวนดิน) ๓-๔ ปี จึงจะผลัดผล ขอ
 พระองค์ได้โปรดรับสั่งให้เรียกเขามาเฝ้า
 แล้วจงตรัสว่า ‘ท่านบัณฑิต เราเที่ยวเล่น

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กีฬิสสาม อุตฺยานํ เม มาเปหิ”ติ
 วทถ โส มาเปตุํ น สกฺขิสฺสติ, อถ
 นํ ตสฺมี โทเส มาเรสุสามา”ติ.

ราชา โปธิสฺตติ อามนฺเตตฺวา
 “ปณฺทิต มยํ ปุราณอุตฺยานเ จิรํ
 กีฬิมหา อิทานิ นวอุตฺยานเ
 กีฬิตุกามมหา เสว กีฬิสฺสาม อุตฺยานํ
 โน มาเปหิ สเจ มาเปตุํ น
 สกฺขิสฺสสิ ชีวิตํ เต นตฺถิ”ติ.

โปธิสฺตโต “กาพเกน ลณฺจํ อลภมาเนน
 ราชา ปริภินฺโน ภวิสฺสติ”ติ ญตฺวา
 “สกฺโกนฺโต ชานิสฺสามิ มหาราชา”ติ
 วตฺวา เหนํ คนฺตฺวา สุภุชณํ ภูณฺชิตฺวา
 จินฺตฺยมาโน สยเน นิปชฺชติ.

สกฺกสฺส ภาวนํ อุณฺหการํ ทสฺเสสิ.
 สกฺโก อาวชฺเชนฺโต โปธิสฺตตฺสส จิตฺตํ

ในอุทยานเก่ามานานแล้ว บัดนี้ อยากจะ
 เที่ยวเล่นอุทยานใหม่ (ดูบ้าง) วันพรุ่งนี้
 เราจะเที่ยวเล่นอุทยาน ท่านจงจัดสร้าง
 อุทยาน(ใหม่)ให้เราเถิด’ เขาจักไม่สามารถ
 สร้างได้เลย เมื่อเป็นเช่นนั้น พวกเรา
 จักฆ่าเขาได้ เพราะความผิดนั้น”.

พระราชาดรฺสเรียก พระโปธิสฺตติ
 มาเฝ้าแล้ว ดรฺสว่า “ท่านบัณฑิต เรา
 เที่ยวเล่นอุทยานเก่ามานานแล้ว บัดนี้
 อยากเที่ยวเล่นอุทยานใหม่ (ดูบ้าง) วัน
 พรุ่งนี้เราจะเที่ยวเล่นท่านจงสร้างอุทยาน
 (ใหม่) ให้เราเถิด’ ถ้าท่านไม่สามารถ
 สร้างได้ ชีวิตท่านก็จะไม่รอด”.

พระโปธิสฺตติรู้ว่า “พระราชาคงจะถูก
 กาพกเสนาบดี ซึ่งไม่ได้สินบนยุยงแล้ว”
 จึงรับสนองพระบรมราชโองการว่า “เมื่อ
 ข้าพระพุทธเจ้าสามารถจะสร้างได้ ก็
 จะได้ทราบพระเจ้าข้า” แล้วกลับไปเรือน
 บริโภคโภชนาเป็นอันดีแล้ว นอนคิดอยู่
 บนที่นอน.

ภพของท้าวสักกะ ได้แสดงอาการร้อน.
 ท้าวสักกะทรงพิจารณาดู ทรงทราบ

ณตฺวา เวเคนาคณตฺวา สิริคพฺภํ
ปวิสิตฺวา อากาเส จตฺวา “กึ จินฺเตสิ
ปณฺทิตา”ติ ปุจฺฉิ.

“โกสิ ตฺวานุ”ติ. “สกุโกหมสฺมี”ติ.
“ราชา” มํ นวอฺยุยานํ มาเปสิ ‘กิณฺติ
กตฺวา มาเปสฺสามี’ติ จินฺเตสิ”ติ.
“ปณฺทิต มา จินฺตฺยิ อหํ เต
นฺนทฺนนวนจิตฺตลตฺวานสทิสํ อฺยุยานํ
มาเปสฺสามิ กตฺรสฺมี จาเน มาเปมี”ติ
อาห. “อสุกฺกุจฺจาเน มาเปหิ”ติ. สกุโก
มาเปตฺวา เทวนครเมว คโต.

ปุณทิวเส โปธิสฺตโต อฺยุยานํ
ปจฺจกฺขโต ทิสฺวา คณตฺวา รณฺโณ
อาโรเจสิ “นิฏฺฐิตํ เต มหาราช

ความคิดของพระโพธิสัตว์ จึงรีบเสด็จมา
เสด็จเข้าไปยังห้องนอน ประทับยืนใน
อากาศตรัสถามว่า “ท่านคิดอะไรอยู่
บัดนี้”.

พระโพธิสัตว์ถามว่า “ท่านเป็นใครกัน”.
ท้าวสักกะตรัสตอบว่า “เราคือท้าวสักกะ”.
พระโพธิสัตว์เรียนว่า “พระราชาทรงให้
ข้าพระองค์สร้างอุทยานใหม่ ข้าพระองค์
คิดว่า ‘จะทำอย่างไรดีจึงจะสร้างได้’”.
ท้าวสักกะตรัสว่า “อย่าคิดไปเลย ท่าน
บัดนี้ เราจักเนรมิตพระอุทยาน (งาม)
เทียบสวนนั้นทวัน และสวนจิตรลดาวัน
ให้ท่านเอง จะให้เราเนรมิตที่ไหนดี”.
พระโพธิสัตว์เรียนว่า “ขอได้โปรดเนรมิต
ณ สถานที่โน้นเถิด”. ท้าวสักกะเนรมิต
แล้ว เสด็จไปยังเทพนครตามเดิม.

รุ่งขึ้นพระโพธิสัตว์ ได้เห็นอุทยาน
อย่างประจักษ์ตา จึงไปกราบทูลพระราช
ว่า “พระอุทยานสำหรับพระองค์ สำเร็จ

๑ อโศก ปุณฺณชย ฌ. “ราชา มํ อฺยุยานํ มาเปหิ”ติ อาห,
คํ จินฺเตมี”ติ.

อุยฺยานํ ก็พิสุสธา”ติ^๑

แล้วพระเจ้าข้า ขอเชิญพระองค์เสด็จ
ประพาสเถิด”.

ราชา คนตฺวา อฏฺฐารสเหตุณ
มโนสิลาวณฺเณน ปากาเรน ปริกฺขิตฺตํ
ทวารภูฏาลกสมฺปนฺนํ ปุ่ปุผลภาารภริต-
นानารุกฺขปฏิมณฺฑิตํ อุยฺยานํ ทิสฺวา
กาพกเสนาปตี ปุ่จุฉิ “ปณฺฑิตฺเตน อมฺหากํ
วณฺํ กตํ อิทานิ ก็ กโรมา”ติ.

พระราชเสด็จไป ทอดพระเนตรเห็น
อุทยาน ซึ่งแวดล้อมด้วยกำแพงสีดง
มโนศิลา สูงถึง ๑๘ ศอก มีประตูและ
หอรบครบถ้วน ประดับประดาไปด้วย
ต้นไม้ขนานาชนิด ซึ่งผลิดอก ออกผล
สะพรั่ง จึงตรัสถามกาพกเสนาบดีว่า
“ธรรมชั้บัณฑิต ทำได้ตามคำของ
พวกเรา บัดนี้ จะทำอย่างไรกัน (อีก
ต่อไป)”.

“มหาราช เอกเรตฺเตน อุยฺยานํ มาเปตฺตุ
สกุโกนฺโต รชชํ คเหตุํ ก็ น
สกุโกตี”ติ. “ก็ ทานิ กโรมา”ติ.
“อยมปี^๒ นํ อสยฺหมมฺมํ กาเรมา”ติ.
“ก็ กมฺมํ นามา”ติ. “สตฺตฺรตนมยํ
ไปกฺขรณิ มาเปถา”ติ.

กาพกะกราบทูลว่า “ข้าแต่มหาราช
เพียงชั่วคืนเดียว(เท่านั้น) เขาก็ยังสามารถ
สร้างอุทยาน (ถวายให้ทอดพระเนตร) ได้
โฉน จึงจะไม่สามารถยึดครองราชสมบัติ
ได้แล้ว”. พระราชาตรัสถามว่า “บัดนี้
เราจะทำอย่างไรดี”. กาพกะกราบทูลว่า
“ให้เขาทำกรรมที่เขาไม่สามารถ (จะ
กระทำได้) (ต่อไปอีก)”. พระราชาตรัส
ถามว่า “ชื่อว่ากรรมอะไรกันอีกเล่า”.

^๑ ฉ. ก็พิสุตฺติ.

^๒ ฉ. อปรมปี.

ราชา “สาธู”ติ โภทิสตุต อามนุเตตวา
“อาจริย อุตยานัน ตาว เต มาปิต
เอตสส ปน อนุจจวิกิ สตุตตตนมย
โปกขรณี มาเปหิ สเจ มาเปตุ น
สกุขิสสสิ ชีวิต เต นตถิ”ติ อาห.

โภทิสตุโต “สาธู มหาราช สกุโกนโต
มาเปสสามิ”ติ. อถ สกุโก โปกขรณี
มาเปสิ โสภคคปุตต สตุตติตถ
สทสสวังกิ ปญจวณฺณปทุมสณฺณน
นนทโปกขรณีสทิส.

ปุณทิวเส โภทิสตุโต ตมปิ ปจจกข
กตวา รณฺเณ อาโรเจสิ “มาปิตา
เต เทว โปกขรณี”ติ. ราชา ตมปิ
ทิสวา “อิทานิ กิ กโรมา”ติ กาทก

กาพกะกราบทูลว่า “จงให้เขาสร้าง
สระโบกขรณี ที่แล้วด้วยรัตนะ ๗ ประการ
เกิด (พระเจ้าข้า)”.

พระราชาทรงรับว่า “ดีละ” จึงตรัสเรียก
พระโภทิสัตว์มาเฝ้า ตรัสว่า “ท่านอาจารย์
อันดับแรก ท่านสร้างอุทยานให้เราแล้ว
แต่(ต่อไปนี้) ท่านจงสร้างสระโบกขรณี
ที่แล้วด้วยรัตนะ ๗ ประการ ซึ่งคู่ควรแก่
อุทยานนั้นเกิด ถ้าท่านไม่อาจสร้างได้
ชีวิตของท่านก็จะไม่รอด”.

พระโภทิสัตว์ รับพระบรมราชโองการว่า
“ได้พระเจ้าข้า ข้าพระองค์สามารถจะ
สร้างให้ได้”. ครั้งนั้น ท้าวสักกะได้
เนรมิตรสระโบกขรณีที่มีความงามอย่าง
เลอเลิศ มีท่า (สำหรับทรงสนาน) ๑๐๐
แห่ง มีทางโค้ง ๑,๐๐๐ โค้ง ดาษดาไป
ด้วยดอกปทุม ๕ สี ปานสระโบกขรณี
ชื่อนั้นในวัน.

รุ่งขึ้น พระโภทิสัตว์พิจารณาเห็น
สระนั้น แจ่มประจักษ์ชัดแล้ว จึงกราบทูล
พระราชาวา “ข้าแต่สมมติเทพข้าพระองค์
สร้างสระโบกขรณี สำหรับพระองค์

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีชาดก ป.ท. ๕-๖

ปุจฺฉิ. “อุยฺยานสฺส อฺนุจฺฉวิกิ์ เคะหมปิ
มาเปตุ์ อาณาเปหิ เทวา”ติ.

ราชา โภธิสตุตฺ อามนฺเตตฺวา “อิทานิ
อาจริย อิมสฺส อุยฺยานสฺส เจว
ไปกฺขรณียา จ อฺนุจฺฉวิกิ์ สพฺพทนฺตมยิ์
เคหิ มาเปหิ โน จ มาเปสฺสสิ
ชีวิตนฺเต นตฺถิ”ติ อาห.

อถสฺส สกฺโก เคะหมปิ มาเปสิ.
โภธิสตุโต ปุณฺทิวเส ตมฺปิ ปจฺจกฺขิ
กตฺวา รณฺโณ อาโรเจสิ. ราชา ตมฺปิ
ทิสฺวา “อิทานิ ก็ กโรมา”ติ กาทฺกั
ปุจฺฉิ. “เคหสฺส อฺนุจฺฉวิกิ์ มณิ์ มาเปตุ์
อาณาเปหิ มหาราชา”ติ อาห.

เสร็จแล้ว”. พระราชาทอดพระเนตรเห็น
สระโบกขรณีเมื่อนั้นแล้ว ตรัสถาม
กาฬกเสนาบตีว่า “บัดนี้จะทำอย่างไร
อีก(ต่อไป)”. กาฬกเสนาบตีกราบทูลว่า
“ขอพระองค์จงตรัสสั่งให้เขาสร้าง แม้
ตำหนักที่คู่ควรกับอุทยานเกิดพระเจ้าข้า”.

พระราชา ตรัสเรียกพระโพธิสัตว์มาเฝ้า
ตรัสว่า “ท่านอาจารย์ บัดนี้ ท่านจง
สร้างตำหนักที่แล้วด้วยงาทุกอย่าง ซึ่ง
เหมาะสมกับอุทยาน และสระโบกขรณีนี้
เกิด ถ้าท่านสร้างไม่ได้ ชีวิตของท่านก็
จะไม่รอด”.

ครั้งนั้น ท้าวสักกะทรงแรมจิตตำหนัก
ให้แก่พระโพธิสัตว์แล้ว. รุ่งขึ้น พระ
โพธิสัตว์ได้พิจารณาเห็นตำหนักนั้น แจ้ง
ประจักษ์ชัดแล้ว กราบทูลพระราชาให้
ทรงทราบ. พระราชาทอดพระเนตรเห็น
ตำหนักนั้น จึงตรัสถามกาฬกเสนาบตีว่า
“บัดนี้ เราจะทำอย่างไรอีก(ต่อไป)”.
กาฬกเสนาบตี กราบทูลว่า “ข้าแต่
มหาราชเจ้า ขอพระองค์จงตรัสสั่งให้เขา
สร้างแก้วมณี ซึ่งคู่ควรแก่ตำหนักเกิด”.

ราชา โภทิสต์ดี อามนุเตตวา “ปณฺธิต
อิมสฺส ทนฺตมยเคหสฺส อนุจฺฉวิกํ มณี
มาเปหิ มณีอาโลเกน จริสฺสามิ สเจ
มาเปตุํ น สกฺโกสิ ชีวิตนฺเต นตฺถิ”ติ
อาห.

อถสฺส สกฺโก มณีมฺปิ มาเปสิ.
โภทิสฺตโต ปุณฺทิวเส ตํ ปจฺจกฺขํ กตฺวา
รณฺเอย อาโรเจสิ. ราชา ตมฺปิ ทิสฺวา
“อิทานิ ทิ กโรมา”ติ กาทกํ ปุจฺฉิ.

“มหाराช ฐมฺมทฺชชพฺราหฺมณสฺส
อิจฺฉิตฺติจฺฉิตทายิกา เทวตา อตฺถิ มณฺเอย
อิทานิ ยํ เทวตานิ มาเปตุํ น สกฺโกติ
ตํ อาณาเปหิ จตฺรํคสมนฺนาคตํ
นาม มนุสฺสํ เทวตานิ มาเปตุํ น
สกฺโกติ ตสฺมา ‘จตฺรํคสมนฺนาคตํ เม
อุยฺยานปาลํ มาเปหิ’ติ ตํ วทาสี”ติ
อาห.

พระราช ตรีสรเรียกพระโพธิสัตว์มาเฝ้า
ตรีสรว่า “ท่านบัณฑิต ท่านจงสร้าง
แก้วมณี ซึ่งคู่ควรแก่ตำแหน่งที่สำเร็จด้วย
งานนี้เถิด เราจักเที่ยวไปด้วยแสงสว่าง
ของแก้วมณี ถ้าท่านไม่สามารถสร้างได้
ชีวิตของท่านก็จะไม่รอด”.

ครั้งนั้น ท้าวสักกะทรงเนรมิตแก้วมณี
ให้พระโพธิสัตว์แล้ว. รุ่งขึ้น พระโพธิสัตว์
ให้พิจารณาเห็นแก้วมณีนั้น แจ้งประจักษ์
ชัด จึงกราบทูลพระราชให้ทรงทราบ.
พระราชทอดพระเนตรเห็นแก้วมณีนั้น
จึงตรัสถามกาฬกเสนาบดีว่า “บัดนี้
เราจะทำอย่างไรอีก(ต่อไป)”.

กาฬกเสนาบดี กราบทูลว่า “ข้าแต่
มหाराชเจ้า น่าจะมีเทวดาที่อำนาจสิ่งที่
ธรรมชัพรหมณ์ปรารถนาแล้ว ขอ
พระองค์ได้โปรดตรัสสั่ง สิ่งแม่เทวดา
ก็ไม่สามารถจะเนรมิตให้ได้เถิด ธรรมดา
ว่า เทวดาไม่สามารถเนรมิตมนุษย์
ผู้ประกอบด้วยองค์ ๔ ให้ได้ ฉะนั้น ขอ
พระองค์ได้โปรดตรัส (บัญชา) เขาไปว่า
ท่านจงสร้างนายอุทยานบาล ซึ่งประกอบด้วย
องค์ ๔ ให้เราเถิด”.

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ราชา โภทิสตตัม อามนฺเตตฺวา “อาจริย
ตยา อมฺหากํ อุกฺขณํ โข
ทนฺตมยปาสาทิ ทสฺส อาโลก-
กรณตฺถาย มณฺริตนญจ มาปิตฺติ อิทานิ
เม อุกฺขณรทฺถนํ จตฺตุงคสมนฺนาคตํ
อุกฺขณปาลํ มาเปหิ โน เจ มาเปสฺสสิ
ชีวิตนฺเต นตฺถิ”ติ อห.

โภทิสตฺโต “โหตุ ลภมานา^๑
ชานิสฺสามา”ติ เกหํ คนฺตฺวา สุภุชฺชนํ
ภุชฺชิตฺวา นิปนฺโน ปจฺจุสกาล
ปพฺพชฺฉิตฺวา สยนปิฎฺเจ^๒ นิสฺสินฺโน
จินฺเตสิ “สกุโก เทวราชา ยํ อตฺตนา
สกุกา มาเปตฺติ ตํ มาเปสิ จตฺตุงค-
สมนฺนาคตํ ปน อุกฺขณปาลํ น
สกุกา มาเปตฺติ เอวํ สนฺเต ปเรสิ
หตฺเต มรณโต อรณฺเณ อนาถมรณเมว
วตฺตรน”ติ.

พระราช ตรีสรเรียกพระโพธิสัตว์มาเฝ้า
ตรีสรว่า “ท่านอาจารย์ ท่านได้สร้าง
อุทฺธาน สระโบกขรณิ และปราสาท
ที่แล้วด้วยงา และยังได้สร้างแก้วมณี
เพื่อส่องปราสาทนั้นให้สว่างไสวแก่เรา
แล้ว บัดนี้ ท่านจงสร้างนายอุทฺธานบาล
ที่ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ ที่จะรักษา
อุทฺธานให้เราเถิด ถ้าท่านสร้างไม่ได้
ชีวิตของท่านก็จะไม่รอด”.

พระโพธิสัตว์ รับพระบรมราชโองการว่า
“เอาเถิดพระเจ้าข้า เมื่อ(สร้างได้) ได้
ข้าพระองค์จักทราบ(เอง)” ดังนี้ กลับไป
เรือน บริโภคโภชนาเป็นอันดีแล้ว จึง
นอน ตื่นขึ้นเมื่อจวนจะรุ่งสาง นอนคิดอยู่
บนที่นอนว่า “ข้าวก็กเทวราชา เนมิต
สิ่งที่พระองค์อาจจะเนรมิตได้ (เท่านั้น)
ส่วนนายอุทฺธานบาล ผู้ประกอบด้วย
องค์ ๔ พระองค์ไม่อาจจะเนรมิตได้ เมื่อ
เป็นเช่นนี้ การตายอย่างอนาถาในป่า
นั้นแล ยังประเสริฐกว่าที่จะตายในกำมือ
ของคนอื่น”.

^๑ ฉ. ลภมานา ชานิสฺสามา.

^๒ ฉ. สยนปิฎ.

โส กสฺสจฺจ อนาโรเจตฺวา ปาสาทา
 โอตริตฺวา อคฺคทฺวาเรเนว นครา
 นิกฺขมิตฺวา อรณฺณํ ปวิสิตฺวา
 อณฺณตรสมฺมึ รุกฺขมฺมูลे สตัดฺมมฺ
 อาวชฺชมาโน นิสิตฺติ.

ท่านไม่บอกให้ใคร ๆ รู้ ลงจากปราสาท
 ออกจากพระนคร ไปทางประตูใหญ่นั้นเอง
 เข้าป่า นั่งระลึกถึงธรรมะของสัตบุรุษ
 อยู่ที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง.

สกุโก ตํ การณํ ฌตฺวา วนจรโก
 วีย หุตฺวา โภทิสตฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา
 “พฺรามาณํ ตฺวํ สุขุมาลो กทาจิ”^๑
 อทิจฺจปฺพุทฺททุกฺขโรโป วีย อิมํ อรณฺณํ
 ปวิสิตฺวา ก็ กโรนฺโต นิสินฺโนสฺส”ติ
 อิมมตฺถํ ปุจฺจนฺโต ปจฺมํ คาถมาห

ท้าวสักกะ ทรงทราบเหตุนั้น จึง
 ทรงเนรมิตพระองค์ ประดุจนายพรานป่า
 เสด็จเข้าไปหาพระโพธิสัตว์ เมื่อตรัสถาม
 เนื้อความนี้ว่า “ท่านพราหมณ์ ตัวท่าน
 เป็นผู้สุขุมาลชาติ ประหนึ่งว่า ไม่เคย
 ได้พบเห็นความทุกข์มาในบางเวลาเลย
 เข้ามายังป่านี้แล้วนั่งทำอะไรอยู่” ดังนี้
 จึงกล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๑๓๙. “สุขํ ชีวิตฺรูปสฺสิ
 รฏฺฐา วีนฺนมาคโต
 โส เอกโก (อรณฺณสมฺมึ)^๑ รุกฺขมฺมูลे
 กปฺโณ วีย ฌายสฺส”ติ.

๑๓๙. “ท่านจะจากแคว้นแคว้นมาสู่ป่า ก็
 ยังคล้ายกับว่า มีความเป็นอยู่
 อย่างสบาย ตัวท่านนั้นเพียง
 คนเดียว ย่อมชอบเขาอยู่ที่โคนต้นไม้
 (ในป่า) ประดุจคนกำพร้า” ฉะนั้น.

ตตฺถ สุขํ ชีวิตฺรูปสฺสิตฺติ ตฺวํ
 สุขฺเขน ชีวิตสทิสฺโส สุขฺเข จิตฺโต

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ก็ยัง
 คล้ายกับว่า มีความเป็นอยู่อย่างสบาย

^๑ ฉ. อิทํ นตฺถิ.

ธรรมกถาชาดก บ.ท.๕-๖

สุขปริหโต วย.

ความว่า ท่าน(ดู)คล้ายกับว่า มีความเป็นอยู่อย่างสบาย คือ(เหมือน)ดำรงอยู่ในความสุข ได้แก่ประดุจดั่งว่า มีคนเอาความสุขมาปรนเปรอให้.

รฏฐาติ อากิณณมนุสฺสฏฐานา.
 วิวณมากโตติ นิรุทกฏฐานํ อรณณํ
 ปวิฏฺโจะ. รุกฺขมฺมุเลติ รุกฺขสมิเป. กปโณ
 วย ฌายสีติ กปโณ วย เอกโก
 นิสินฺโน ฌายสิ ปชฺฌายสิ, “กินฺนาเมตํ
 จินฺเตสี”ติ ปุจฺฉิ.

คำว่า จากแวนแคว้น ความว่า จากที่มีมนุษย์อาศัยตั้ง. คำว่า มาสู่ป่า ความว่า เข้าไปยังที่อันไม่มีน้ำ ชื่อว่าป่า. คำว่า ที่โคนต้นไม้ ความว่า ใกล้ต้นไม้. คำว่า ย่อมชบเซาประดุจคนกำพร้าว ความว่า ท่านเป็นเหมือนคนกำพร้าว ย่อมนั่งชบเซา คือทอดถอน(ใจ)อยู่ เพียงคนเดียว(เท่านั้น), ท้าวสักกะตรัสถามว่า “ท่านคิดเรื่องอะไรกันนั้น”.

ตํ สุตฺวา โปธิสตุโต ทุติยํ
 คาถมาห

พระโพธิสัตว์ได้ฟังคำนั้น จึงกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๑๔๐. “สุขํ ชีวิตฺตฺวโปสมิ
 รฏฐา วิวณมากโต
 โส เอกโก (อรณณสมิ)^๑ รุกฺขมฺมุเล
 กปโณ วย ฌายามิ
 สตํ ฐมมํ อนุสฺสรนุ”ติ.

๑๔๐. “ข้าพเจ้า จากแวนแคว้นมาสู่ป่า ดูคล้ายกับว่า มีความเป็นอยู่อย่างสบาย ข้าพเจ้านั้นเพียงคนเดียว ระลึกถึงธรรมของสัตว์บุรุษทั้งหลาย ชบเซาอยู่ที่โคนต้นไม้ (ในป่า) ประดุจดั่งคนกำพร้าว ฉะนั้น”.

^๑ ฉ. อิหิ นคฺถิ.

ตตถ สตัม ฌมฺมํ อนุสฺสรนฺติ
 สมฺม สจฺจเมตํ อหํ สุขํ ซีวิตฺรฺโป
 รฏฺฐโต วิวนมาคโต โสหํ เอกโกว
 อิมสฺมี อรณฺเณ รุกฺขมฺมูลे นิสีทิตฺวา
 กปฺโณ เวย ฌายามิ ยํ วจัน
 วเทสิ กิณฺหาเมตํ จินฺตเสตีติ ตํ เต
 วทามิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ระลึกถึง**
ธรรมของสัตบุรุษ ความว่า ดูกรสหาย
 ข้อที่ท่านว่านั่นเป็นความจริง ข้าพเจ้า
 จากแคว้นแคว้นมาสู่ป่าแล้วคล้าย ๆ กับ
 ว่ามีความเป็นอยู่อย่างสบาย ข้าพเจ้า
 นั้น เพียงคนเดียวเท่านั้น นั่งชบเซาอยู่ที่
 โคนต้นไม้ในป่านี้ ประดุจดั่งคนกำพร้า
 ฉะนั้น ข้าพเจ้าจะขอเฉลยถ้อยคำที่ท่าน
 ถาว่า ท่านคิดเรื่องธรรมของสัตบุรุษ
 ทั้งหลายอะไรนั้น ดังนี้ ให้ท่านฟัง.

สตัม ฌมฺมนฺติ อหํ หิ สตัม ฌมฺมํ
 อนุสฺสรนฺโต อิตฺ นิสินฺโน. สตัม
 ฌมฺมนฺติ พุทฺธปจฺเจกพุทฺธสาวกานํ สตัม
 สปุปริสานํ ปณฺทิตานํ ฌมฺมํ. ลาโก
 อลาโก ยโส อยโส นินฺทา ปสฺสา
 สุขํ ทุกฺขนฺติ อयํ หิ อฏฺฐวิธ
 โลกธฺมโม. อิมินา ปน อพฺภาหตา
 สนฺโต น กุปฺปนฺติ น เวเชนฺติ,
 อยเมตตถ อกมฺปนสงฺขาโต สตัม อิติ^๑
 อิติ อิมํ ฌมฺมํ อนุสฺสรนฺโต นิสินฺโนมุหิตี
 ทีเปติ.

คำว่า **ธรรมของสัตบุรุษทั้งหลาย** ความว่า
 จริงอยู่ ข้าพเจ้าเมื่อระลึกถึงธรรมของ
 สัตบุรุษทั้งหลาย จึงต้องนั่งอยู่ ณ ที่นี้.
 คำว่า **ธรรมของสัตบุรุษทั้งหลาย** ความว่า
 ธรรมของพระพุทธรเจ้า พระปัจเจก-
 พุทธรเจ้า และพระสาวกทั้งหลาย ชื่อว่า
 ของสัตบุรุษทั้งหลาย ได้แก่ บุรุษผู้สงบ
 ทั้งหลาย คือของบัณฑิตทั้งหลาย. พระ
 โภทิสัตว์แสดงว่าเป็นความจริง โลกธรรม
 ๘ อย่างนี้ คือ ลาภ ๑ เสื่อมลาภ ๑
 ยศ ๑ เสื่อมยศ ๑ นินทา ๑ สรรเสริญ ๑

^๑ น. อิทํ นตฺถิ.

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาบาลี ป.ท.ศ.๖

สุข ๑ ทุกข์ ๑. สัตบุรุษทั้งหลายผู้ซึ่ง
โลกธรรมนี้กระทบแล้ว ย่อมจะไม่หวั่นไหว
คือย่อมไม่เอนเอียง, ธรรมของสัตบุรุษ
ทั้งหลาย กล่าวคือ ความไม่หวั่นไหวใน
โลกธรรมทั้ง ๘ นี้ เป็นดังนี้ ข้าพเจ้า
นั่งระลึกถึงธรรมนี้อยู่แล้ว ด้วยประการ
ฉะนี้.

อท นํ สกุโก “เอวํ สนฺเต
พฺรหฺมณ อิมสฺมึ จาเน กสฺมา
นินฺนโนสฺส”ติ.

ลำดับนั้น ท้าวสักกะตรัสกะพระ
โพธิสัตว์ว่า “ท่านพราหมณ์ เมื่อเป็น
เช่นนี้แล้ว ทำไมท่านจึงนั่งอยู่ ณ
สถานที่นี้”.

“ราชา จตุรงฺคสมนฺนาคตํ อุตฺตยานปาลํ
อาหฺราเปสฺสิ ตาทิสํ น สกุโกมิ ลทฺธุ
โสหํ ก็ เม ปฺรสุส หตฺถ
มฺรเณน อรณฺณํ ปวิสิตฺวา อนาถมฺรณํ
มฺริสฺสามิ”ติ จินฺเตตฺวา อิธ อากนฺตฺวา
นินฺนโนมฺหิ”ติ.

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า “พระราชารับสั่ง
ให้นำคนเฝ้าอุทยานที่ประกอบด้วยองค์
๔ มา (ถวาย) ข้าพเจ้าไม่อาจหานาย
อุทยานบาล เช่นนั้นได้ ข้าพเจ้านั้น
คิดว่า ‘เราตายในเพราะอ้อมมือคนอื่นจะมี
ประโยชน์อะไร เราจะเข้าป่าไปตายอย่าง
อนาถา (ดีกว่า)’ จึงได้มานั่งอยู่ ณ ที่นี้”.

“พฺรหฺมณ อหํ สกุโก เทวราชา
มยา เต อุตฺตยานาทีนึ มาปิตานึ
จตุรงฺคสมนฺนาคตํ อุตฺตยานปาลํ มาเปตฺตุ

ท้าวสักกะตรัสว่า “ท่านพราหมณ์
ข้าพเจ้า คือท้าวสักกเทวราช ข้าพเจ้า
เนรมิตอุทยานเป็นต้นให้ท่านแล้ว (แต่ว่า)

น สกุกมิ,^๑ ตุมหากัม รณโณ
 สีสปสาธนกปโป จตตปาณี นาม
 จตุรงคสมนุหาคโต อุตยานปาเลน
 อตฺเถ สติ เอตัม กปโป อุตยานปาลัม
 กาคุม วเทหี”ติ.

นายอุตยานบาล ผู้ประกอบด้วยองค์ ๔
 ข้าพเจ้าไม่สามารถจะเนรมิตได้, ช่าง
 กลับกผู้ประดับตกแต่งพระเศียรพระราชา
 ของพวกท่าน ชื่อว่า จตตปาณี ประกอบด้วย
 องค์ ๔ เมื่อมีความต้องการนาย
 อุตยานบาล, ท่านจงแจ้งให้นายช่างกลับก
 คนนั้นทราบ เพื่อจะได้จัดแต่งนาย
 อุตยานบาลเถิด”.

อิติ สกุก โภทิสตฺตสฺส โอวาทํ ทตฺวา
 “มา ภายิ”ติ สมสฺสาเสตฺวา อตฺตโน
 เทวปุรเมว คโต.

ท้าวสักกะประทานโอวาทแก่พระโพธิสัตว์
 ฉะนี้แล้ว ทรงปลอมโยนว่า “อย่ากลัว
 ไปเลย” แล้วเสด็จไปเทพบุรีของพระองค์
 ตามเดิม.

โภทิสตฺโต เหน้ คนฺตฺวา
 กุตฺตปาตราโส ราชทวารัม คนฺตฺวา
 จตฺตปาณิมปิ ตตฺเถว ทิสฺวา ตัม
 หตฺเถ คเหตุวา “ตุมฺ กิร สมฺม
 จตฺตปาณี จตุรงคสมนุหาคโตสิ”ติ
 ปุจฺฉิตฺวา “โก เต มยฺหิ จตุรงค-
 สมนุหาคตภาวํ อัจฺฉิ”ติ วุตฺเต
 “สกุก เทวราชา”ติ วตฺวา “กิการณา
 อัจฺฉิ”ติ วุตฺเต^๒ “อิมินา นาม

พระโพธิสัตว์ (กลับ)ไปเรือน
 (ของตน) บริโภคอาหารเข้าเสร็จแล้ว
 ไปยังพระราชวัง พบจตตปาณีช่างกลับก
 ณ ที่นั้นนั่นเอง จับมือเขาถามว่า
 “จตตปาณีผู้สหาย ทราบว่าท่านเป็นผู้
 ประกอบด้วยองค์ ๔ หรือ” จตตปาณี
 กล่าววว่า “ใครบอกท่านว่า ข้าพเจ้า
 ประกอบด้วยองค์ ๔” จึงตอบว่า “ท้าว
 สักกะเทวราช (บอกเรา)” เมื่อจตตปาณี

^๑ ฉ. สกุกา.

^๒ ฉ. ปุญฺโจะ.

การณน อาจิกุขี”ติ สพพํ อาจิกุขิ.

ถามว่า “เพราะเหตุอะไรจึงตรัสบอก”
พระโพธิสัตว์ จึงกล่าวว่า “ตรัสบอก
ด้วยเหตุนี้” แล้วเล่าเรื่องทั้งหมด(ให้ทราบ).

โส “อาม อหํ จตุรงคสมนฺนาคโต”ติ
อาห.

เขากล่าวว่า “ใช่แล้ว ข้าพเจ้าประกอบ
ด้วยองค์ ๔”.

อถ นํ โปธิสตุโต หตฺถเก คเหตุวา
รณฺญเณ สนฺตีกํ คนฺตฺวา “อัยม มหาราช
ฉตฺตปาณีนํ จตุรงคสมนฺนาคโต, อุตฺตยาน-
ปาเลนํ อตฺถเก สติ อิมํ อุตฺตยานปาเล
กโรธา”ติ อาห.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ จึงมีพาเขา
ไปเฝ้าพระราชากราบทูลว่า “ข้าแต่
มหาราชเจ้า ฉัตตปาณีนีประกอบด้วย
องค์ ๔, เมื่อ (พระองค์) มีความต้องการ
นายอุทยานบาล ขอได้โปรดแต่งตั้ง
ฉัตตปาณีนี ให้เป็นนายอุทยานบาลเถิด”.

อถ นํ ราชา “ตุวํ กิร
จตุรงคสมนฺนาคโตสี”ติ ปุจฺจนิ. “อาม
มหาราชา”ติ. “กตเมหิ จตุรงเคหิ
สมนฺนาคโตสี”ติ.

ลำดับนั้น พระราชาตรัสถามฉัตตปาณี
ว่า “ข้าว่าเธอประกอบด้วยองค์ ๔ หรือ”.
ฉัตตปาณีกราบทูลว่า “ใช่แล้วพระเจ้าข้า”.
พระราชาตรัสถามว่า “เธอประกอบด้วย
องค์ ๔ อะไรบ้าง”. ฉัตตปาณีกราบทูลว่า

“อนุสฺสุยโก^๑ อหํ เทว
อมชฺชปายโก อหํ

“ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ ข้า-
พระองค์เป็นผู้ไม่ริษยา ไม่ดื่ม

^๑ ฉ. อนุสฺสุยโก-เอวมฺปริปี.

“อิติถิยา การณา ราช
 พนฺธาเปสึ ปุโรหิตํ
 โส มํ อตุเถ นิเวเสสิ^๑
 ตสฺมาหํ อนุสฺสุยฺยโก”ติ.

ตสฺสตุโก อหํ หิ ปุพฺเพ
 อิมสฺมีเยว พาราณสินฺคเร ตาทีโส ว
 ราชฯ หุตฺวา อิติถิยา การณา ปุโรหิตํ
 พนฺธาเปสึ.

“อพทฺธา ตตุถ พชฺฌนฺติ
 ยตุถ พาลา ปภาสเร
 พทฺธาปี ตตุถ มุจฺจนฺติ
 ยตุถ ธีรา ปภาสเร”ติ

อิมสฺมีญฺหิ ชาตเก^๒ อาคตฺนเยเนว ในกาลครั้งหนึ่งฉัตตปาณินี้เป็นพระราชา
 เอกสฺมี กาลเ อยํ ฉตฺตปาณิ ราชฯ ถูกพระเทวีผู้ซึ่งลักลอบ (ได้เสีย) กับ

“ข้าแต่พระราชา ข้าพระองค์สั่งให้
 จองจำปุโรหิตเอาไว้ เพราะสตรี
 เป็นเหตุ ปุโรหิตนั้นช่วยธุระให้
 ข้าพระองค์ได้แล้ว ฉะนั้น ข้า-
 พระองค์จึงไม่ริษยา”.

อธิบายความคานานั้น (ดังต่อไปนี้
 ว่า) จริงอยู่ในครั้งก่อน ข้าพระองค์
 เป็นพระราชา เช่นกับพระองค์นี้แหละ
 ในนครพาราณสินีเอง เพราะสตรีเป็นเหตุ
 จึงสั่งให้จองจำปุโรหิต (คนหนึ่ง). จริงอยู่
 ตามนัยที่มาในชาดกนี้ว่า

“เหล่าชนพาล ย่อมเอื้อนเอ่ย ณ ที่ใด
 ชนทั้งหลาย ผู้ไม่น่าถูกจองจำ
 ย่อมถูกจองจำได้ ณ ที่นั้น (ส่วน)
 หมุ่มบัณฑิตย่อมเอื้อนเอ่ย ณ ที่ใด
 ชนทั้งหลาย แม้ถูกจองจำแล้ว
 ย่อมรอดพ้นจากที่จองจำได้ ณ
 ที่นั้น” ดังนี้

^๑ ฉ. นิเวเทสิ.

^๒ ขุ. ชา. ๒๗/๓๕.

หุตวา จตุสมุจฺจียา ปาทมุลิเกหิ สหุธิ
ปทุสฺสิตฺตวา โปธิสตุตฺตํ อตฺตโน มโนรณํ
อปุเรนฺตํ นาเสตุกามาเย เทเวีย
ปริภินฺโน พนฺธาเปสิ.

ตทา พนฺธิตฺตวา อานีโต โปธิสตุโต
ยถาภูตํ เทเวีย โทสํ อารุเจตฺวา^๑
สยํ มุตฺโต รณฺณา พนฺธาปิเต
สพฺเพปิ เต ปาทมุลิเก โมจาเปตฺวา^๒
“เอเตสญฺจ เทเวีย จ อปราริํ ขมถ
มหาราชาน”ติ โอวทติ.

สพฺพํ เหฏฺฐาเวตฺตุนเยเนว วิตุถารโต
เวทิตพฺพํ. ตํ สนฺธายาห

“อิตฺถียา การณา ราช
พนฺธาเปสิ ปุโรหิตํ
โส มํ อตฺถเน นิเวเสสิ
ตสฺมาหํ อนุสฺสุยฺโยโก”ติ.

ราชองครักษ์ถึง ๖๔ คน มีความประสงค์
จะให้พระโพธิสัตว์ซึ่งไม่ (สามารถ) ยัง
มโนรถของตนให้เต็มได้ ให้พินาศไปเสีย
จึงทูลยุยงให้จงจำไว้.

พระโพธิสัตว์ ซึ่งถูกพวกราชบุรุษจับไป
ในครั้งนั้น ได้กราบทูลความผิดของ
พระเทวีตามความจริง รอดพ้น(จากการ
จงจำ)เอง (และ) ยังได้ปลดปล่อยพวก
ราชองครักษ์เหล่านั้นทั้งหมดซึ่งพระราชา
รับสั่งให้จงจำไว้ แล้วถวายโอวาทว่า
“ข้าแต่มหาราชเจ้า ขอพระองค์ได้โปรด
ยกโทษความผิดพลาด ของราชองครักษ์
เหล่านั้นและพระเทวีเถิด”.

เรื่องทั้งหมด ฟังทราบโดยพิสดารตาม
นัยที่กล่าวแล้วในหนหลังนั้นแล. ฉัดตปานิ
หมายถึงเหตุการณ์นั้น จึงกล่าวว่า

“ข้าแต่พระราชา ข้าพระองค์สั่งให้
จงจำปุโรหิตเอาไว้ เพราะสตรี
เป็นเหตุ ปุโรหิตนั้นช่วยธุระให้
ข้าพระองค์ได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์
จึงไม่ริษยา”.

^๑ ฉ. อารุเปตฺวา.

^๒ ฉ. โมเจตฺวา.

ตทา ปน โส จินฺตสิ^๑ “อหัง
 โสพสสหสฺสอิตฺติโย ปหาย เอตัง
 เอกเมว กิเลสวเสน สงฺคณฺหนโตปิ ตัง^๒
 สนฺตปฺเปตฺตุนาสกฺขี เอวํ ทุปฺปุรณียานัง
 อิตฺตินัง กุชฺฌนัง นาม นีวตฺถวตฺถ
 กิลิสฺสนฺเต ‘กสฺมา กิลิสฺสตี’ติ^๓
 กุชฺฌนสทิสํ โหติ ภูตฺตภตฺเต คุฏฏาวัง
 อาปชฺชนฺเต ‘กสฺมา เอตัง^๔ คุฏฏาวัง
 อาปชฺชตี’ติ กุชฺฌนสทิสํ จ โหติ,
 ‘อิตฺถานิ ปฏฺจาย ยาว อรหตฺตัง น
 ปาปฺณามิ ตาว กิเลสํ นิสฺสาย
 มยหัง^๕ อุสฺสุยฺยา มา อฺปฺปชฺชตฺตุน’ติ
 อธิฏฺฐหิ.

ตโต ปฏฺจาย อฺนุสฺสุยฺยโก ชาโต.

ก็ในกาลครั้งนั้น พระราชาฉัตต-
 ปาณินั้น ทรงดำริว่า “ตัวเรา แม้ละเลย
 สตรีถึง ๑๖,๐๐๐ นางเสีย แล้วคลอเคลีย
 พระเทวีนั้นเพียงผู้เดียว ด้วยอำนาจกิเลส
 ก็ยังมีได้อาจที่จะปรนเปรอ ให้พระนาง
 อิ่มหน้าได้เลย ขึ้นชื่อว่า การโกรธ
 พวกสตรี ที่ยังมีโนรณให้เต็มได้โดยยาก
 อย่างนี้ ก็เหมือนการโกรธผ้าที่ตัวเราชุ่ม
 (ห่ม) ซึ่งเศร้าหมองว่า ‘เพราะเหตุใดจึง
 เศร้าหมอง(ไปได้)’ และเหมือนการโกรธ
 ภัตที่ตัวเราบริโภคเข้าไปแล้ว ถึงความ
 เป็นคุณไปว่า ‘เพราะเหตุใด ภัตที่เรา
 บริโภคเข้าไปนี้ จึงกลายเป็นคุณไปได้’ เรา
 (ขอตั้งจิต) อธิษฐานว่า ‘บัดนี้ นับแต่
 วันนี้เป็นต้นไป ความริษยาอาศัยกิเลส
 จงอย่าเกิดขึ้นแก่เราเลย ตราบเท่าที่เรา
 ยังไม่บรรลुพระอรหัต”.

จำเดิมแต่นั้นมา พระราชามีได้ทรงมี
 ความริษยาเลย.

^๑ ฉ. โสหัง จินฺตสิ.

^๒ ฉ. อหัง นคฺถิ.

^๓ ฉ. กิลิสฺสตี.

^๔ ฉ. เอตัง สภาวัง อาปชฺชตี กุชฺฌนสทิสํ โหติ.

^๕ ฉ. มยิ.

อิทํ สนุชฌาย “ตสุมานํ อนุสสุยโก”ติ
อาห.

อถ นํ ราชา “สมม จตตปาณิ
กึ อารมมณํ ทิสฺวา อมชฺชโป
ชาโตสิ”ติ ปุจฺฉิ.

โส ตํ การณํ อัจฺจขนฺโต อิมํ
คาถมาห

“ปมตฺโตหิ^๑ มหาราช
 ปุตฺตมฺसानิ ขาทสิ^๒
 ตสฺส โสเกนาหํ ผุฏฺโฐ
 มชฺชปานิ วิวชฺชยินฺ”ติ.

อหิ มหาราช ปุพฺเพ ตาทิโสว
พาราณสีราชา หุตฺวา มชฺเชน วินา
วตฺติตฺตํ นาสกฺขี อมฺสกกตฺตมฺปิ
ภุญฺชิตฺตํ นาสกฺขี. นคเร อุโปสถทิวเสสฺสุ
มาฆาโต โหติ. ภตฺตการโก ปกฺขสฺส
เตรสิยญฺเฒว มิสฺส คเหตฺวา จเปสิ. ตํ
ทฺนุณิกฺขิตฺตํ สุนฺชา ขาทิสฺสุ.

ฉตฺตปาณิชางกัลบก หมายถึเหตุนี้ จึง
กล่าวว่ “เพราะเหตุนี้ ข้าพระองค์
จึงไม่ริษยา” ดังนี้.

ลำดับนั้น พระราชาตรัสถาม
นายช่างกัลบกนั้นว่ “สหายฉตฺตปาณิ
เธอเห็นอารมณ์อะไร จึงเป็นผู้ไม่ดื่ม
น้ำเมา”.

ฉตฺตปาณินั้น เมื่อจะทูลเหตุนี้ จึงกล่าว
คาถานี้ว่

“ข้าแต่มหาราชเจ้า ข้าพระองค์
มีนเมาแล้วกินเนื้อบุตร ข้าพระองค์
ถูกความโศกถึงบุตรผู้นั้นกระทบ
จึงงดเว้นการดื่มน้ำเมา” ดังนี้.

นายช่างกัลบกฉตฺตปาณิ กราบทูล(ต่อไป
อีก)ว่ ข้าแต่มหาราช ในกาลก่อน
ข้าพระองค์เป็นพระเจ้าพาราณสี เช่นกับ
พระองค์นี้แล ขาดน้ำเมาไม่อาจที่จะเป็น
อยู่ได้ แม้พระกระยาหารที่ไม่มีเนื้อ
ข้าพระองค์ก็ไม่อาจจะบริโภคได้. ใน
วันอุโบสถในพระนคร(นี้) หาได้มีการ

^๑ ฉ. มคฺโค อหิ.

^๒ ฉ. ขาทยิ.

ภตตการโก อุโปสถทิวเส มंस อลภิตวา
 รมญโณ นานคฺครสโกชนํ ปจิตฺวา
 ปาสาทํ อารุเปตฺวา อุปฺนาเมตฺตุ
 อสกุโกนฺโต เทวี อุปสงฺกมิตฺวา “เทวี
 อชฺช เม มंस น ลหุํ อมฺสโกชนํ
 อุปฺนาเมตฺตุ น สกุโกมิ ก็ กโรมี”ติ
 อาห.

“ตาด มยฺหํ ปุตฺโต รมญโณ ปิโย
 มนาโป ปุตฺตํ เม ทิสฺวา ราชา
 ตเมว จุมฺพนฺโต ปริสฺสชนฺโต อตฺตโน
 อตฺถินตฺถิภาวมฺปิ น ชานาติ อหํ
 ปุตฺตํ มณฺสีตฺวา รมญโณ อูรุมฺหิ
 นิสีทาเปสฺสามิ ตสฺส ปุตฺเตน สทฺธิ
 ก็พนกาเล ตฺวํ ภตฺตํ อุปเนยฺยาสี”ติ.

ฆ่าสัตว์ไม่. พ่อครัว จึงต้องเก็บเนื้อไว้
 แต่ดีที่ ๑๓ ของบักซ์ทีเดียว. เนื้อที่เก็บ
 ไว้ไม่มีคิดนั้น พวกสุนัขจึงรุมกันกินเสีย.

พ่อครัว หาเนื้อไม่ได้ในวันอุโบสถ ประ
 หารพระกระยาหารมีรสเลิศต่าง ๆ สำหรับ
 พระราชาเสร็จแล้ว ยกขึ้นไปยังปราสาท
 ไม่สามารถจะน้อมเข้าไปทูลถวายได้ จึง
 เข้าไปเฝ้าพระเทวี ทูลว่า “ข้าแต่พระเทวี
 วันนี้หม่อมฉันหาเนื้อไม่ได้ หม่อมฉันไม่
 สามารถจะน้อมนำพระกระยาหาร ที่
 ปราศจากเนื้อ เข้าไปทูลถวายได้
 หม่อมฉันจะทำอย่างไรดี”.

พระเทวีตรัสว่า “ดูกรพ่อ พระโอรสของ
 เรา เป็นที่รัก เป็นที่โปรดปรานของ
 พระราชา, พระราชาทอดพระเนตรเห็น
 พระโอรสของเรา ย่อมทรงจุมพิตสวมกอด
 พระโอรสนั้นจนลืมนพระองค์ เราจะตักแต่ง
 พระโอรสให้นั่งบนพระเพลาของพระราชา
 ในเวลาที่พระองค์กำลังทรงหยอกล้อกับ
 พระโอรส เราย่อมน้อมพระกระยาหาร
 เข้าไปถวายเถิด”.

สา เอว วตวา อตฺตโน ปุตุตฺตํ พระเทวีตรัสอย่างนี้แล้ว จึงทรงตกแต่ง
 ปิลันธนกุมาร^๑ มณฺหิตฺตวา รณฺโณ ปิลันธนกุมาร พระโอรสของพระองค์
 อูรมุหิ นิสิตทาเปสิ. (ทรงนำไป) ให้นั่งลงบนพระเพลาพระ
 ราชา.

रणฺโณ ปุตุเตน สทุธิ กิพนกาเล ในเวลาที่พระราชา ทรงเล่นกับพระโอรส
 ภตฺตการโก ภตฺตํ อุปนเนสิ. พ่อครัวห้อมพระกระยาหาร เข้าไปทูล
 ถวาย.

ราชา สุรามทมตฺโต ปาติยํ มํสํ พระราชาทรงมีเมาน้ำจันท์ เมื่อทอด
 อทิสฺวา “มํสํ กุหิณฺ”ติ ปุจฺจิตฺตวา พระเนตรไม่เห็นเนื้อในถาด จึงตรัสถาม
 “อชฺช เทว อุโปสเถ^๒ มาฆาฏตาย ว่า “เนื้ออยู่ไหน” เมื่อพ่อครัวกราบทูล
 มํสํ น ลทฺธนฺ”ติ วุตฺเต “มยฺหํ ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ วันนี้
 มํสํ นาม ทูลลภนฺ”ติ วตฺวา อูรมุหิ ข้าพระองค์หาเนื้อไม่ได้ เพราะเขาไม่ฆ่า
 นิสินฺนสฺส ปิยปุตุตฺตสฺส คีวํ วฏฺเฏตฺตวา เนื้อในวันอุโปสถ” จึงตรัสว่า “เนื้อสำหรับ
 ชีวิตกฺขยํ ปาเปตฺตวา ภตฺตการกสฺส เราหายากหรือ” แล้วบิดคอพระโอรสซึ่ง
 ปุโรโต ชิปิตฺตวา “เวเคน สมฺปาเทตฺตวา เป็นที่รักที่นั่งอยู่บนพระเพลาให้ถึงสิ้นชีวิต
 อาหาร”ติ อาน. โยนไปให้พ่อครัว ตรัสบัญชาว่า “รีบ
 จัดการให้เสร็จแล้วนำมา”.

ภตฺตการโก ตถา อกาสิ. ราชา พ่อครัว ได้ทำตามพระราชบัญชานั้นแล้ว.
 ปุตุตฺตมฺเสน ภตฺตํ กุญฺชิ. รณฺโณ พระราชาเสวยพระกระยาหาร ด้วยเนื้อ
 ภเยน เอโกปิ กนฺหิตฺตํ วา กเถตฺตํ วา พระโอรส. เพราะกลัวพระราชา แม้

^๑ ฉ. อลงกตากรณ.

^๒ ฉ. อุโปสถทิวส์.

สมตฺถเณ นาโหสิ.

ราชา ภูณฺชิตฺวา สยณปิฏฺเจ นิตุทฺถํ
อุปกนฺตฺวา ปจฺจุสกาเล ปพฺพชฺฌิตฺวา
วิคฺคตมโท “ปฺตุตฺตํ เม ออาหารา”ติ^๑
อาห.

ตสฺมี กाले เทวี กนฺทมานา ปาทมฺมุเล
นิปฺติ. “กึ ภาทฺเท กนฺทเทสิ”ติ วุตฺเต
“เทว หิโย เต ปฺตุตฺตํ มาเรตฺวา
ปฺตุตฺตมฺเสเน ภาตฺตํ ภาตฺตนุ”ติ อาห.

ราชา ปฺตุตฺตโสเกเน โรทิตฺวา กนฺทิตฺวา
“อิทํ เม ทุกฺขํ สุราปานํ นิสฺสาย
อุปฺปนฺนํ”ติ สุราปานเ ทอสํ ทิสฺวา
“อิโต ปฏฺจาย ยาว อรหฺตฺตํ น
ปาปฺณามิ ตาว เอวรูปํ วินาสการกํ
สุรํ นาม น ปิวิสฺสามิ”ติ ปัสฺสุ
คเหตุวา มุขํ ปฺณฺณิตฺวา อธิฏฺฐาสิ.

คนเดียว ก็ไม่สามารถจะคร่ำครวญ หรือ
กล่าว(อะไร)ได้.

พระราชาสวยแล้ว เสด็จเข้าสู่
นิทรานบนแทนที่บรรทม ทรงตื่นบรรทม
เมื่อจวนจะสว่าง สร้างเมมาแล้ว จึงตรัสว่า
“จงนำพระโอรสมาให้เรา”.

กาลนั้น พระเทวีทรงคร่ำครวญหมอบลง
แทบบาทมูล. เมื่อพระราชตรัสว่า “นาง
ผู้เจริญ เธอคร่ำครวญเพราะอะไร” จึง
กราบทูลว่า “เทวะ เมื่อวานนี้ พระองค์
ทรงฆ่าโอรสแล้ว เสวยพระกระยาหาร
ด้วยเนื้อโอรส (ของพระองค์)”.

พระราชาทรงกันแสงคร่ำครวญ เพราะ
ความโศกเศร้าถึงพระโอรส ทรงเห็นโทษ
ในเพราะการดื่มสุราว่า “ความทุกข์ของ
เรา นี้ เกิดขึ้นเพราะอาศัยการดื่มสุรา”
ดังนั้น ทรงหยิบแผ่นขับพระพักตร์อธิษฐาน
ว่า “นับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เราจะ
ไม่ขอดื่มสุรา ซึ่งเป็นเหตุก่อความพินาศ
เห็นปานนี้ ตราบเท่าที่เราจะไม่บรรลु
พระอรหัต” ดังนี้.

^๑ ฉ. อาเนถาคี.

ตโต ปฏุจาย มชฺชํ นาม น
ปิริ. อิมมตฺถํ สนุชฺชาย “ปมตฺโตหํ”
มหาราชาน”ติ อิมํ คาถมาห.

อถ นํ ราชาน “กึ ปน สมฺม
ฉตฺตปาณิ อารมฺมณํ ทิสฺวา นิเสนฺโห
ชาโตสสี”ติ ปุจฺฉิ. โส ตํ การณํ
อาจิกฺขนฺโต อิมํ คาถมาห

“กิตวาโส นามานํ ราชาน”^๑
ปุตฺโต ปจฺเจกโพธิ เม
ปตฺตํ ภินฺทิตฺวา จวิโต
นิเสนฺโห ตสฺส การณาน”ติ.

มหาราช ปุพฺเพ อหํ พาราณสียํ
กิตวาโส นาม ราชาน. ตสฺส เม
ปุตฺโต วิชานิ.

จำเดิมแต่นั้นมา พระราชามีได้ทรงตั้ง
น้ำจันทน์เลย. นายช่างกลับกฉัตตปาณี
หมายถึงความข้อนี จึงกล่าวคาถานี้ว่า
“ปมตฺโตหํ มหาราช” เป็นต้น.

ลำดับนั้น พระราชาตรัสถามเขา
ว่า “สหายฉัตตปาณี ก็ขอเห็นอารมณ์
อะไรจึงเป็นผู้หมดความรักใคร่”. เขาเมื่อ
จะกราบทูลเหตุ นั้น จึงกล่าวคาถานี้ว่า

“ข้าพระองค์เป็นพระราชานาม
ว่า กิตวาส โอรสของข้าพระองค์
ได้ทำลายบาตร ของพระปัจเจก-
พุทธเจ้า แล้วเคลื่อน(ตาย)ไป
เพราะพระโอรสนั้นเป็นเหตุ ข้า-
พระองค์จึงไม่มีความรักใคร่” ดังนี้.

นายช่างกลับกฉัตตปาณี กราบทูล
(ต่อไปอีก)ว่า ข้าแต่มหาราชเจ้า ใน
กาลก่อน ข้าพระองค์ได้เป็นพระราชานามว่า กิตวาส ณ นครพาราณสี.
โอรสของข้าพระองค์นั้น ประสูติแล้ว.

^๑ น. มคฺโต อหํ.

^๒ น. ราช.

ชาตกาเล ลกฺขณปาจกา ตํ ทิสฺวา
 “มหาราช อัยํ กุมารโ ปาณียํ
 อลภิตฺวา มริสฺสตี”ติ อาหํสุ. “ทฺฏฺจ-
 กุมารโ”ติสฺส นามํ อโหสิ.

โส วิญฺญุตํ ปตฺโต อฺปรชฺชํ การสิ.
 ราชา กุมารํ ปฺรโต วา ปจฺจโต
 วา กตฺวา วิจฺริ. ปาณียํ อลภิตฺวา
 มรณภเยน จสฺส จตฺตฺส ทฺวาเรสุ
 อนฺโตนคเรสุ จ ตตฺถ ตตฺถ โปกฺขรณีย
 การสิ.

จตฺตฺกาทิสฺส มณฺทเป การาเปตฺวา
 ปาณียจาปฏิโย จปาเปสิ.

โส เอกทิวสํ อลงฺกตปฺฏิยตฺโต ปาโตเยว
 อฺยฺยานํ คจฺจนฺโต อนฺตรามคฺเค
 ปจฺเจกพฺพุทฺธํ ปสฺสิ.

มหาชนฺปิ ปจฺเจกพฺพุทฺธํ ทิสฺวา ตเมว
 วนฺทติ ปสฺสตี อญฺชลิญฺจสฺส ปคฺคณฺหาติ.

เวลาประสูติ พวกโหรผู้พยากรณ์ลักษณะ
 เห็นกุมารนั้นแล้ว กล่าวพยากรณ์ว่า
 “ข้าแต่มหาราชเจ้า พระกุมารนี้จักทรง
 อดน้ำดื่มสวรรคต”. โอรสนั้นมีนามว่า
 “ทฏฐกุมาร”.

พระกุมารนั้น ทรงจบการศึกษาแล้ว
 ได้รับตำแหน่งอุปราช. พระราชาโปรด
 ให้พระกุมารนำเสด็จบ้าง ตามเสด็จบ้าง.
 เพราะทรงกลัวว่าพระกุมาร จะอดน้ำดื่ม
 สวรรคต พระราชาจึงโปรดให้สร้าง
 สระโบกขรณีเอาไว้ เพื่อพระกุมารนั้น
 ณ ที่นั้น ๆ ที่ประตูทั้ง ๔ ด้าน และใน
 ภายในพระนคร.

ตามหนทางสี่แยกเป็นต้น โปรดให้สร้าง
 ปะรำ ให้จัดตั้งตม่น้ำดื่ม (ประจำ)เอาไว้.

วันหนึ่ง พระกุมารนั้นตกแต่งพระองค์
 เรียบร้อยแล้ว เสด็จไปยังพระอุทยาน
 แต่เข้าตรู่ ในระหว่างทางทรงพบพระ
 ปัจเจกพุทธเจ้า.

ฝ่ายมหาชนเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ต่าง
 ก็ไหว้และสรรเสริญท่านพร้อมกับประคอง
 อัญชลีแก่ท่าน.

บริษัทเพชรไทยพัฒนา จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โส กุมารโ จินฺตลสิ “มาทิสเน
สทฐิ คจฺจนฺตา อิมํ มุณฺหํ วนฺทนฺติ
ปัสสนฺติ อณฺชลิณฺจสฺส ปกฺกณฺหนฺติ”ติ.

โส กุปีโต หตฺถิโต^๑ โอรุห ปจฺเจก-
พุทฺธํ อุปสงฺกมิตฺวา “ลทฺถนฺเต สมณ
ภตฺตนฺ”ติ วตฺวา “อาม กุมาร”ติ
วุตฺเต ตสฺส หตฺถโต ปตฺตํ คเหตฺวา
ภุมิยํ ปาเตตฺวา สทฐิ ภตฺเตน
มทฺทิตฺวา ปาทปฺปหาเรน จุณฺณวิจุณฺณ
อกาสิ.

ปจฺเจกพุทฺธโ “นฏฺโฐ วตายํ สตฺโต”ติ
ตสฺส มุขํ โอลิเกสิ.

กุมารโ “อหํ สมณ กิตฺวาสรณฺโณ
ปฺตฺโต นามเน ทุฏฺฐกุมารโ นาม
ตฺวํ เม กุทฺโธ อกฺขิณี อุมฺมีเลตฺวา
โอลิเกนฺโต ก็ กริสฺสสิ”ติ อาห.

พระกุมารนั้น ดำริว่า “ผู้ที่ไปกับ
คนเช่นเรา ยังพากันไหว้และสรรเสริญ
สมณะโล้นรูปนี้ และยังประคองอัญชลี
แก่ท่านด้วย”.

พระกุมารนั้นกริ้วโกรธ เสด็จลงจาก
คอช้าง เข้าไปหาพระปัจเจกพุทธเจ้า
แล้วกล่าวว่า “สมณะ ท่านได้กัดตา
แล้วหรือ” เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าตอบว่า
“ได้แล้วพระกุมาร” ทรงคว้าบาตรจาก
มือของท่าน ทุ่มลงบนพื้นดิน เอา
พระบาทกระแทบ ทำให้แผลกละเอียด
พร้อมทั้งกัด.

พระปัจเจกพุทธเจ้า มองหน้าพระกุมาร
พลางคิดว่า “สัตว์ผู้นี้ ฉิบหายหนอ”.

พระกุมารตรัสว่า “สมณะ ข้าพเจ้าเป็น
โอรสของพระเจ้ากิตฺวาส โดยชื่อว่า
ทุฏฺฐกุมาร ท่านโกรธข้าพเจ้าหรือจึงได้
เหลือบตามอง ท่านจักทำอะไรข้าพเจ้า
ได้”.

^๑ ฉ. หตฺถิกุขนฺธโต.

ปัจเจกพุทฺโธ ภิณหปโต^๑ หุตฺวา
เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อุตฺตรหิมวฺนฺเต
นฺนทฺมฺลกปพฺภการเมว คโต.

กุมารสฺสาปี ตงฺขณณฺเวยว ปาปกมฺมํ
ปริปฺจฺจิ. โส “ทยฺหามิ ทยฺหามิ”ติ
สมุคฺคตสรีรทาโห ตตฺถเวว ปติ.

ตตฺถ ตตฺถเวว ยตฺตํ ปานีโย ตตฺตํ
ปานีโย สพฺพํ ฉิชฺชิ. มาติกา สฺสฺสึสฺสุ.
ตตฺถเวว ซีวิตกฺขยํ ปตฺวา อวิจิมฺหิ
นิพฺพตฺติ.

ราชา ตํ ปวตฺตี สุตฺวา ปุตฺตโสเกน
อภิกฺขโต จินฺตฺสิ “อยํ เม โสโก
ปิยวตฺตฺโต อปฺปชฺชิ สเจ เม สินฺเหโ
นามวิสฺส โสโก น อปฺปชฺชิสฺส
อิโตทานิ เม ปฏฺจาย สวิญฺญาณเก
วา อวิญฺญาณเก วา กิสฺมิณฺจ วตฺตฺสฺมิ
สินฺเหโ นาม มา อปฺปชฺชตฺตุ”ติ
อธิฏฺฐาสิ. ตโต ปฏฺจาย สินฺเหโ นาม
นตฺถิ. ตํ สนฺธาย “กิตฺวาโส

พระปัจเจกพุทธเจ้า ถูกทำลาย
บาตรแล้วจึงเหาะขึ้นเวหาสไปยังเงื่อมเขา
นันทมูลกะ ณ ทางเหนือหิมวันตประเทศ
ตามเดิม.

กรรมชั่วปรากฏผล แก่พระกุมารในทันใด
นั่นเอง. พระกุมารเร่าร้อนในพระวรกาย
พลุ่งพล่านว่า “เราถูกเผา ๆ” ดังนี้ แล้ว
ล้มลง ณ ที่นั้นนั่นเอง.

น้ำสำหรับดื่มเท่าที่มีอยู่ ณ ที่นั้น ๆ
แห้งขอดไปทั้งหมด. เหมือนทั้งหลายก็
แห้งขอด. พระกุมารถึงชีพตักษัย ณ ที่นั้น
นั่นเอง แล้วไปเกิดในอเวจีนรก.

พระราชาทรงดับความเป็นไปนั้นแล้ว
ถูกความโศกถึงพระโอรสครอบงำ ทรง
ดำริว่า “ความโศกของเราเกิดจาก
วัตถุซึ่งเป็นที่รัก หากว่า ความรักใคร่
ของเรามีได้มีแล้วไซ้ ความโศกก็จักไม่
เกิดขึ้น จำเดิมแต่บัดนี้ไป ชื่อว่าความ
รักใคร่ในสิ่งของไร ๆ ทั้งที่มีวิญญานครอง
หรือหาวิญญานครองมิได้ก็ตาม จงอย่า
เกิดขึ้นแก่เราเลย” ทรงอธิษฐานดังนี้.

^๑ ฉ. ฉินฺนภคฺโต.

นามาหนุ”ติ คาถมาห.

นับแต่นั้นมา ชื่อว่า ความรักใคร่ หามิ
(แก่พระองค์)ไม่. ช่างกลับกจัดตปาณี
หมายถึงพระราชพระองค์นั้น จึงกล่าว
คาถาว่า “กิตวาโส นามาห” ดังนี้
เป็นต้น.

ตตถ ปุตุโต ปจฺเจกโพธิ เม
ปตุตํ ภินฺทิตฺวา จวิตฺติ มม ปุตุโต
ปจฺเจกโพธิปตุตํ ภินฺทิตฺวา จวิตฺ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า พระโอรส
ของข้าพระองค์ ได้ทำลายบาตรของ
พระปัจเจกพุทธเจ้า แล้วเคลื่อน(ตาย)ไป
ความว่า โอรสของข้าพระองค์ทำลาย
บาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้วจตุไป.

นิเสนฺโห ตสฺส การณฺติ ตทา
อุปฺปนฺนสฺส ปิยวตฺตสฺส^๑ การณา อหํ
นิเสนฺโห ชาโตติ อตฺถ.

คำว่า เพราะพระโอรสเป็นเหตุ ไม่มี
ความรักใคร่ ความว่า ข้าพระองค์เป็นผู้
ไม่มีความรักใคร่ เพราะสิ่งอันเป็นที่รัก
ซึ่งเกิดขึ้นในกาลนั้นเป็นเหตุ ดังนี้.

อถ นํ ราชานํ “กํ ปน สมฺม
อารมฺมณํ ทิสฺวา นิกฺโกโธ ชาโตสิ”ติ
ปุจฺฉิ.

ลำดับนั้น พระราชาตรัสถาม
นายช่างกลับกนั้นว่า “สหาย ก็ท่าน
เห็นอารมณ์อะไร จึงเป็นผู้หาความโกรธ
มิได้”.

โส ตํ การณํ อจิกฺขนฺโต อิมํ
คาถมาห

เขาเมื่อจะกราบทูลเหตุ นั้น จึงกล่าวคาถา
นี้ว่า

^๑ ฉ. อุปฺปนฺนเสนหตฺตสฺส.

“อรโก หุตฺวา เมตฺตจิตฺตํ
 สตุต วสฺसानิ ภาวียี
 สตุต กปฺเป พุรฺหมโลก
 ตสฺมา อกฺโกธโน อหน”ติ.

ตสฺสโต “อหํ มหาราช อรโก
 นาม ตาปโส หุตฺวา สตุต วสฺसानิ
 เมตฺตจิตฺตํ ภาเวตฺวา สตุต สํญฺญ-
 วิวญฺญกปฺเป พุรฺหมโลก วสึ ตสฺมา
 อหํ ทิฆมฺมตฺตํ เมตฺตาภาวนาย อาจิณฺณ-
 ปริจิณฺณตาย อกฺโกธโน ชาโต”ติ.

เอวํ ฉตฺตปาณินา อตฺตโน จตุสฺสุ
 องฺเกสฺสุ กถิตฺเตสฺสุ ราชา ปริสําย
 อิงฺกิตฺตสณฺณํ อทาสี.

ตงฺขณณฺเวย อมจฺจา จ พุราหฺมณ-
 คหปติกาทโย จ อญฺจหิตฺวา “อเว
 ลญฺจชาทก ทญฺจโจร ตฺวํ ลญฺจ
 อลภิตฺวา ปณฺหิตํ มาเรตฺกามา ชาโต”ติ

“ข้าพระองค์เป็นดาบสชื่อว่า อรกะ
 เจริญเมตตาจิตอยู่ ๗ ปี อยู่ใน
 พรหมโลก ๗ กัป เพราะเหตุนั้น
 ข้าพระองค์ จึงเป็นผู้ไม่โกรธ”
 ดังนี้.

ความของคาถานั้นว่า “ข้าแต่
 มหาราชเจ้า ข้าพระองค์เป็นดาบส ชื่อว่า
 อรกะ เจริญเมตตาจิตตลอด ๗ ปี แล้ว
 อยู่ในพรหมโลกตลอด ๗ สังวัฏกัปและ
 วิวัฏกัป เหตุนี้ข้าพระองค์ จึงเป็นผู้ไม่
 โกรธ เพราะข้าพระองค์เจริญเมตตา
 มาเป็นอาจิณสันกาลยาวนานแล้ว”.

เมื่อนายช่างกลับกจัดตปาณีกราบ-
 ทูลองค์ ๔ ของตนอย่างนี้แล้ว พระราชา
 ได้พระราชทานสัญญาฉบับ เป็นเครื่อง-
 หมายถึง^๑ แก่ราชบริษัท.

ในทันใดนั้นเองพวกอำมาตย์ก็ดี พราหมณ์
 และคฤหบดีเป็นต้นก็ดี พวกนั้นลุกฮือขึ้น
 พูดยว่า “เฮ้ย เจ้าคนกินสินบน เจ้าโจร
 ชาตชั่ว เจ้าไม่ได้สินบนแล้ว จึงอยาก

^๑ คามศัพท์ น่าจะแปลความหมายว่า ทรงโบกพระหัตถ์
 เป็นสัญญาแก่บริษัท.

กาฬกั หตุตปาเทสุ คเหตุวา ราช-
 นิเวสนา โอตริตวา คหิตคหิตเหว
 ปาสาณมุกุคเรหิ สีสั ภิณูทิตวา ชีวิตกขยั
 ปาเปตวา ปาเทสุ คเหตุวา กขุณนตา
 สงการภูจาเน ฉทุเทสุ.

ตโต ปฏุจาย ราชา ฐมฺเมน ราชชั
 กาเรนุโต ยถากมฺม คโต.

สตถา อิมั ฐมฺมเทสนั อاهرิตวา
 ชาตกั สโมธานสิ “ตทา กาฬโก
 เสนาปติ เทวตโต อโหสิ ฉตตปาณิ-
 กปฺปโก สารีปุตโต สกโก อนุรุทฺโธ
 ฐมฺมทฺธโช ปน อหเมวา”ติ.

ฐมฺมทฺธชชาตกาวณฺณนา ทสมา.

พีรณตถมฺภกาวคฺโค สตตโม.

จะฆ่าบัณฑิตหรือ” ดังนี้แล้ว ช่วยกัน
 จับแขนขาผูกเสนาบดีลากลงจากราช
 นิเวศน์ เอาก้อนหิน และท่อนไม้เท่าที่
 คว้าได้ทุบศีรษะให้ถึงสิ้นชีวิตจับขาลาก
 ออกไปทิ้งที่กองหยากเยื่อ.

จำเดิมแต่นั้นมา พระราชาทรงปกครอง
 ราชสมบัติโดยธรรม เสด็จสวรรคตไป
 ตามกรรม.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
 เทศนาคำนี้มาตรัสแล้ว ทรงประชุมชาดก
 ว่า “กาฬกเสนาบดีในครั้งนั้น กลับชาติ
 มาเป็นเทวทัต นายช่างกลับกฉัตตปาณี
 เป็นสารีบุตร ท้าวสักกะเป็นอนุรุทธ
 ส่วนธรรมรัชบัณฑิต คือเราตถาคตแล”.

พรรณนาธรรมรัชชาดก ที่ ๑๐ จบ.

พีรณตถัมภกาวรรค ที่ ๗ จบ.